

**CURTEA DE APEL
CRAIOVA**

**CURTEA DE APEL
SUCEAVA**

**TRIBUNALUL
RIJEKA**

**FUNDAȚIA GERMANĂ
PENTRU COOPERARE JUDICIARĂ
INTERNĂȚIONALĂ**

Daniel-Mihail Șandru   Irina Alexe   Petronel Dobrică

STUDIU LEGISLATIV ȘI SOCIOLOGIC PRIVIND MĂSURILE DE PROTECȚIE ÎN MATERIE CIVILĂ

EDITURA UNIVERSITARĂ

Proiect finanțat prin programul "Justice" al Uniunii Europene JUST/2015/JTRA/AG/EJTR/8645

This publication has been produced with the financial support of the Justice Programme of the European Union. The contents of this publication are the sole responsibility of Craiova Court of Appeal and can in no way be taken to reflect the views of the European Commission

**STUDIU LEGISLATIV ȘI SOCIOLOGIC
PRIVIND MĂSURILE DE PROTECȚIE
ÎN MATERIE CIVILĂ**

DESPRE AUTORI

Daniel-Mihail ȘANDRU este profesor universitar la Universitatea Creștină „Dimitrie Cantemir” și Universitatea din București. A fondat și coordonează Centrul de Studii de Drept European al Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române. Judecător ad hoc la Curtea Europeană a Drepturilor Omului și arbitru la Curtea de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a României. Președinte al Societății de Științe Juridice și al Asociației Române de Drept și Afaceri Europene. Redactor șef al Revistei române de drept european (Wolters Kluwer). Poate fi contactat la adresa

mihai.sandru@csde.ro; pagina web: www.mihaisandru.ro

Irina ALEXE este cercetător științific asociat la Institutul de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române. Este absolventă a Facultății de Drept din cadrul Academiei de Poliție „Alexandru Ioan Cuza” și doctor în drept al Facultății de Drept a Universității din București. Și-a desfășurat activitatea timp de aproape 20 de ani în Ministerul Afacerilor Interne iar în prezent este ofițer în rezervă. Este expert în elaborarea și susținerea, în cadrul procedurilor guvernamentale și parlamentare, a proiectelor de acte normative ce vizează domeniul afacerilor interne,

funcționarea administrației centrale și locale, respectiv coordonarea activității prefecților. Domeniile sale de interes vizează dreptul administrativ, dreptul constituțional și dreptul european. Poate fi contactată la adresa irina_alexe@yahoo.com; pagina web www.irinaalexe.ro

Petronel DOBRICĂ este conferențiar la Universitatea din București, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială, Departamentul de Sociologie. Domeniul său de specializare este sociologia devianței, sociologia instituțiilor totale, sociologia pedepsei. Coordonează programul de master Devianță Socială și Criminalitate. A condus programe de cercetare naționale în domeniul relațiilor inter-etnice, probațiunii și penitenciarelor. Este expert al unor instituții internaționale și naționale în proiecte privind probațiunea și penitenciarele (Comisia Europeană, UNICEF,

Avocatul Poporului, Ministerul Justiției). Poate fi contactat la adresa petroneldobrica@yahoo.com

Contribuția autorilor:

Temele 1 și 2 au fost redactate de dr. Irina Alexe; temele 3, 4 și 5 au fost redactate de prof. univ. dr. Daniel-Mihail Șandru, temele 6 - 10 de către conf. univ. dr. Petronel Dobrică. Coordonatorul studiului: prof. univ. dr. Daniel-Mihail Șandru.

**DANIEL-MIHAIL ȘANDRU
IRINA ALEXE
PETRONEL DOBRICĂ**

**STUDIU LEGISLATIV ȘI SOCIOLOGIC
PRIVIND MĂSURILE DE PROTECȚIE
ÎN MATERIE CIVILĂ**

**EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2017**

Redactor: Gheorghe Iovan
Tehnoredactor: Ameluța Vișan
Coperta: Monica Balaban

Editură recunoscută de Consiliul Național al Cercetării Științifice (C.N.C.S.) și inclusă de Consiliul Național de Atestare a Titlurilor, Diplomelor și Certificatelor Universitare (C.N.A.T.D.C.U.) în categoria editurilor de prestigiu recunoscut.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

ȘANDRU, DANIEL-MIHAIL

Studiu legislativ și sociologic privind măsurile de protecție în materie civilă

/ Daniel-Mihail Șandru, Irina Alexe, Petronel-Mirel Dobrică –

București : Editura Universitară, 2017

Conține bibliografie

ISBN 978-606-28-0599-9

I. Alexe, Irina

II. Dobrică, Petronel Mirel

34

316

DOI: (Digital Object Identifier): 10.5682/9786062805999

© Toate drepturile asupra acestei lucrări sunt rezervate, nicio parte din această lucrare nu poate fi copiată fără acordul Editurii Universitare

Copyright © 2017

Editura Universitară

Editor: Vasile Muscalu

B-dul. N. Bălcescu nr. 27-33, Sector 1, București

Tel.: 021 – 315.32.47 / 319.67.27

www.editurauniversitara.ro e-mail:

redactia@editurauniversitara.ro

Distribuție: tel.: 021-315.32.47 / 319.67.27 / 0744 EDITOR / 07217 CARTE

comenzi@editurauniversitara.ro

O.P. 15, C.P. 35, București

www.editurauniversitara.ro

CUPRINS

Tema nr. 1 - Rolul și obiectivele Regulamentului (UE) nr. 606/2013.	7
Tema nr. 2 - Cadrul legal european cuprinzând:	
Regulamentul (UE) nr. 606/2013 al Parlamentului European și al Consiliului privind recunoașterea reciprocă a măsurilor de protecție în materie civilă, adoptat la Strasbourg la 12 iunie 2013;	
Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora, de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 și de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE și 93/96/CEE;	
Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene.	30
Tema nr. 3 - Recunoașterea și executarea ordinelor de protecție în Uniunea Europeană. Practică judiciară în materie la nivelul Uniunii Europene.	48
Tema nr. 4 - Aplicabilitatea Regulamentului (UE) nr. 606/2013 în contextul Regulamentelor Bruxelles Ia și Bruxelles IIa.	58
Tema nr. 5 - Cooperarea dintre judecătorul național și CJUE în interpretarea și aplicarea unitară a Regulamentului (UE) nr. 606/2013.	65
Tema nr. 6 - Referințe sintetice de sociologie: - Sociologia dreptului: Perspective, metode, instrumente de cercetare; - Societățile contemporane: reglementări legale și diverse grupuri sociale.	87
Tema nr. 7 - Legea ca instrument de schimbare socială: - Utilizarea legii: condiționarea culturală și aplicarea legii; - Definiții oficiale și definiții practice: reglementări legale și viața de zi cu zi.	103
Tema nr. 8 - Protecția drepturilor civile ale cetățenilor în spațiul european din perspectivă sociologică.	119
Tema nr. 9 - Aplicarea metodelor de cercetare sociologică la realitatea juridică	121
Tema nr. 10 - Analiza legislației și jurisprudenței europene și din perspectivă sociologică	123
Bibliografie selectivă	126

Notă. Ghidul are în vedere legislația și jurisprudența disponibile la data de 8 mai 2017, dată la care au fost accesate ultima dată adresele web din material.

TEMA 1

ROLUL ȘI OBIECTIVELE REGULAMENTULUI (UE) NR. 606/2013

Considerații generale

Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE)¹ reglementează, în titlul V, Spațiul de libertate, securitate și justiție. Ce este și prin ce se realizează acesta? Răspunsurile care interesează materia noastră se regăsesc chiar în textul art.67², în conformitate cu care spațiul de libertate, securitate și justiție este constituit cu respectarea drepturilor fundamentale, a sistemelor de drept și al tradițiilor juridice ale statelor membre, pentru a se asigura un înalt nivel de securitate în satele membre, precum și libera circulație a persoanelor. Acest obiectiv poate fi realizat nu numai prin măsuri de coordonare și de cooperare între autoritățile polițienești și judiciare și alte autorități competente, ci și prin recunoașterea reciprocă a deciziilor judiciare în materie penală ori prin facilitarea accesului la justiție, inclusiv pe baza principiului recunoașterii reciproce a deciziilor judiciare și extrajudiciare în materie civilă. Reliefându-se astfel, din descrierea spațiului european de libertate, securitate și justiție, un puternic caracter transfrontalier, și cooperarea trebuie să fie eficace.

Pentru a crea mecanismele necesare consolidării, la nivelul Uniunii Europene (UE), atât a liberei circulații a persoanelor, cât și pentru facilitarea accesului acestora la justiție, dar mai ales pentru protecția acestora, TFUE structurează temele aferente spațiului european de libertate, securitate și justiție în patru domenii referitoare la

---

¹ Versiunea consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene, Protocoalele, Anexele, Declarațiile anexate la Actul final al Conferinței interguvernamentale care a adoptat Tratatul de la Lisabona, semnat la 13 decembrie 2007 și Tabelele de corespondență sunt publicate în JO C 326 din 26.10.2012, p. 0001 – 0390, și sunt disponibile la adresa <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>. ² Articolul 67 (ex-articolul 61 TCE și ex-articolul 29 TUE): „(1) Uniunea constituie un spațiu de libertate, securitate și justiție, cu respectarea drepturilor fundamentale și a diferitelor sisteme de drept și tradiții juridice ale statelor membre. (2) Uniunea asigură absența controalelor asupra persoanelor la frontierele interne și dezvoltă o politică comună în domeniul dreptului de azil, al imigrării și al controlului la frontierele externe care este întemeiată pe solidaritatea între statele membre și care este echitabilă față de resortisanții țărilor terțe. În înțelesul prezentului titlu, apatrizii sunt asimilați resortisanților țărilor terțe. (3) Uniunea acționează pentru a asigura un înalt nivel de securitate prin măsuri de prevenire a criminalității, a rasismului și a xenofobiei, precum și de combatere a acestora, prin măsuri de coordonare și de cooperare între autoritățile polițienești și judiciare și alte autorități competente, precum și prin recunoașterea reciprocă a deciziilor judiciare în materie penală și, după caz, prin apropierea legislațiilor penale. (4) Uniunea facilitează accesul la justiție, în special pe baza principiului recunoașterii reciproce a deciziilor judiciare și extrajudiciare în materie civilă.”

politici privind controlul la frontiere, dreptul de azil și imigrarea², cooperarea judiciară în materie civilă³, cooperarea judiciară în materie penală⁴ și cooperarea polițienească⁵. Este cunoscut faptul că ultimele dintre aceste două domenii făceau parte, anterior modificărilor aduse tratatelor constitutive ale UE prin Tratatul de la Lisabona, din fostul pilon III al UE⁶, iar instituțiile UE nu aveau competențe de reglementare a domeniilor respective și nu puteau adopta nici regulamente și nici directive, aceste domenii fiind reglementate prin cooperare interguvernamentală⁷. În ceea ce privește primele două domenii, tratatul atribuie noi competențe instituțiilor UE, cele care interesează în mod expres studiul nostru vizând principiul recunoașterii reciproce a deciziilor judiciare și extrajudiciare în materie civilă, cu incidență transfrontalieră, și accesul efectiv la justiție. După eliminarea pilonilor UE poate interveni în reglementarea tuturor celor patru domenii menționate, potrivit competențelor prevăzute de tratat, inclusiv adoptând regulamente și directive.

Întemeindu-se pe dispozițiile TFUE, pentru realizarea scopurilor și pentru respectarea principiilor enunțate anterior, dar mai ales pentru menținerea și continuarea, în oricare dintre statele membre⁸, a protecției efective a persoanelor fizice care călătoresc sau se stabilesc într-un alt stat membru decât cel care le-a acordat o măsură de protecție, instituțiile competente ale UE au propus, dezbătut și

---

² TFUE - articolul 77 (ex-articolul 62 TCE), articolul 78 (ex-articolul 63 punctele 1 și 2 și ex-articolul 64 alineatul (2) TCE), articolul 79 (ex-articolul 63 punctele 3 și 4 TCE) și articolul 80.

³ TFUE - articolul 81 (ex-articolul 65 TCE).

⁴ TFUE - articolul 82 (ex-articolul 31 TUE), articolul 83 (ex-articolul 31 TUE), articolul 84, articolul 85 (ex-articolul 31 TUE) și articolul 86.

⁵ TFUE - articolul 87 (ex-articolul 30 TUE), articolul 88 (ex-articolul 30 TUE) și articolul 89 (ex-articolul 32 TUE).

⁶ Cooperarea polițienească și judiciară în materie penală (CPJP). O analiză concludentă referitoare la aceste aspecte este realizată de **Robert Schütze**, în lucrarea *Dreptul Constituțional al Uniunii Europene* (trad. Mihai Banu, Mihaela Banu), Editura Universitară, București, 2012, pp.43-44. Potrivit acestuia „...întrucât Uniunea nu se bazează formal pe un singur tratat, Tratatul de la Lisabona a desființat cu succes pilonii Uniunii (de la Maastricht). Fostul „pilon al doilea” cu privire la PESC a fost integrat în (noul) TUE. În esența sa, PESC a fost consolidată în privința politicii de apărare a Uniunii. (Rolul sporit al politicii de apărare europene a determinat dizolvarea Uniunii Europei Occidentale.) Cu privire la cel de-al treilea pilon, Tratatul de la Lisabona a transferat CPJP în fostul prim pilon. Cel de-al treilea pilon (de la Amsterdam) s-a „reunit” astfel cu restul pilonului inițial (de la Maastricht) în materia justiției și afacerilor interne și amândouă sunt acum sub cupola supranațională a titlului V al părții a treia din TFUE”.

⁷ „Cel de-al treilea pilon era tot atât de interguvernamental ca și pilonul al doilea. Procedurile sale de luare a deciziilor și calitatea normativă a dreptului său erau lipsite de caracter supranațional” - **Robert Schütze** op.cit., p.32.

⁸ Potrivit Protocolului nr.21 privind poziția Regatului Unit și a Irlandei cu privire la spațiul de libertate, securitate și justiție, și Protocolului nr.22 privind poziția Danemarcei, anexate la TUE și la TFUE, cele trei state beneficiază de un regim derogatoriu și de așa-numitele clauze „opt-in” și „opt-out”, care le acordă, fiecăruia dintre ele, dreptul de a opta să participe sau să nu participe la adoptarea măsurilor legislative în acest domeniu ori la aplicarea unei măsuri deja adoptate, respectiv le permite în orice moment să nu aplice o măsură care vizează spațiul de libertate, securitate și justiție.

adoptat acte legislative care să reglementeze domeniile respective. Exemplificăm printr-o directivă⁹ în materie penală, adoptată în anul 2011, întemeiată pe art.82 TFUE, o altă directivă¹⁰ adoptată în anul 2012, privind sprijinirea și protecția victimelor criminalității și un regulament¹¹ în materie civilă, întemeiat pe art.81 TFUE, regulament care, așa cum vom detalia în secțiunea următoare, completează inclusiv directiva din 2012. Astfel după se observă în documentele publicate de House of Commons¹² la prima lectură în Consiliu proiectul a fost amânat întrucât s-a considerat că art. 81 alin. (1) lit. d) nu poate constitui un temei pentru ordinul de protecție în materie civilă.¹³

Rolul regulamentului

De ce a fost nevoie de un astfel de regulament? Atât necesitatea, oportunitatea, dar mai ales rolul regulamentului rezultă din preambulul acestuia. Amintind obiectivele UE de a menține și dezvolta spațiul de libertate, securitate și justiție în cadrul căruia să fie asigurată atât libera circulație a persoanelor cât și facilitarea accesului la justiție, în special prin intermediul principiului recunoașterii reciproce a deciziilor judiciare în materie civilă, respectiv al liberei circulații a măsurilor de protecție, este motivată necesitatea și oportunitatea adoptării măsurilor în domeniul cooperării judiciare în materie civilă cu implicații transfrontaliere,¹⁵ prin intermediul regulamentului. Comparativ cu anii trecuți,

---

⁹ Directiva 2011/99/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind ordinul european de protecție, publicată în JO L 338, 21.12.2011, p.2; în conformitate cu considerentele (40) – (42) din preambul directivei, Regatul Unit a notificat intenția sa de a participa la adoptarea și aplicarea directivei, iar Irlanda și Danemarca nu participă la adoptarea directivei, nu au obligații în temeiul acesteia și nu fac obiectul aplicării sale.

¹⁰ Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012, de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității, publicată în JO L 315, 14.11.2010, p.57.

¹¹ Regulamentul (UE) nr.606/2013 al Parlamentului European și al Consiliului din 12 iunie 2013, privind recunoașterea reciprocă a măsurilor de protecție în materie civilă, publicată în JO L 181, 29.06.2013; în conformitate cu considerentele (40) și (41) din regulament, Regatul Unit și Irlanda și-au notificat intenția de a participa la adoptarea și aplicarea regulamentului iar Danemarca nu participă la adoptarea sa, nu are obligații în temeiul acestuia și nici nu face obiectul aplicării sale.

¹² House of Commons, European Scrutiny Committee - Forty-First Report 41st Report of Session 2010-12, secțiunea „26 MOJ (33131) (31634) European Protection Order”, p. 142 și urm. Documentul este disponibil la adresa <https://www.publications.parliament.uk/pa/cm201012/cmselect/cmeuleg/428-xxxvi/42802.htm> și în format pdf în Google Books.

¹³ A se vedea și **Stawomir Buczma, Rafal Kierzynka**, Protection of victims of crime in the view of the Directive 2012/29/EU establishing minimum standards on the rights, support and protection of victims of crime in the European Union and the Directive 2011/99/EU on the European protection order, p. 10-11. Documentul este disponibil la adresa http://www.ja-sr.sk/files/Kierzynka_Buczma_Protection%20of%20victims.pdf. Studiul face parte dintr-un proiect cu tema „Judiciary and protection of victims” realizat în cooperare Visegrad judicial academies de către Krajowa Szkoła Sądownictwa i Prokuratury, Országos Bírósági Hivatal și Justiční Akademie. Proiectul este disponibil la adresa http://www.ja-sr.sk/files/E-BOOK_Judiciary_and_protection_of_victims_EN.pdf ¹⁵ A se vedea și **Codrin Macovei**, *Dreptul European al contractelor - Modernizarea normelor de drept conflictual*, ed. a II-a adăugită, Ed. Universității Al. I. Cuza, Iași, 2009, p. 21 și urm.

ultimii ani au fost considerați ca fiind cu progrese reduse, dar Regulamentul nr. 606/2013 constituie o (mică) extindere a principiului recunoașterii reciproce.¹⁴

Astfel, în textul regulamentului se menționează că „într-un spațiu comun de justiție fără frontiere interne, dispozițiile referitoare la garantarea recunoașterii rapide și simple și, atunci când este cazul, la executarea într-un alt stat membru a măsurilor de protecție dispuse într-un stat membru sunt esențiale pentru a asigura faptul că protecția acordată unei persoane fizice într-un stat membru este menținută și continuată în orice alt stat membru în care călătorește sau se stabilește persoana respectivă. Ar trebui garantat faptul că exercitarea legitimă de către cetățenii Uniunii a dreptului de liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre, în conformitate cu articolul 3 alineatul (2) din Tratatul privind Uniunea Europeană (TUE) și cu articolul 21 din TFUE, nu duce la o pierdere a protecției respective”¹⁵ iar „încrederea reciprocă în administrarea justiției în Uniune și obiectivul de a garanta o circulație mai rapidă și mai puțin costisitoare a măsurilor de protecție pe teritoriul Uniunii justifică principiul potrivit căruia măsurile de protecție dispuse într-un stat membru să fie recunoscute în toate celelalte state membre fără a necesita proceduri speciale. Prin urmare, o măsură de protecție dispusă într-un stat membru (denumit în continuare „stat membru de origine”) ar trebui să fie tratată ca și cum ar fi fost dispusă în statul membru în care se solicită recunoașterea (denumit în continuare „stat membru solicitat”).”¹⁶

În acest context, pentru realizarea obiectivului menționat, de garanta o circulație liberă a măsurilor de protecție, mai rapidă și mai puțin costisitoare, dar și recunoașterea, respectiv executarea unei astfel de măsuri în statele membre, a fost adoptat regulamentul supus analizei, cu caracter obligatoriu și cu aplicabilitate directă în statele membre, cu excepția Danemarcei¹⁷.

Textul art.288 TFUE (ex-articolul 249 TCE) reglementează actele legislative adoptate de Parlamentul European și Consiliu¹⁸. Din analiza acestora rezultă că, spre deosebire de directivă, care „este obligatorie pentru fiecare stat membru destinat cu privire la rezultatul ce trebuie atins”, lăsându-se „autorităților naționale ale statelor membre competența în ceea ce privește forma și mijloacele” prin care prevederile directivei sunt transpuse în legislația națională a statului membru respectiv (este necesar astfel, în cazul directivei, un act național de transpunere)¹⁹,

¹⁴ **Jörg Monar**, *Justice and Home Affairs*, Annual Review, JCMS 2014 Volume 52, p. 152.

¹⁵ Considerentul (3) din preambul.

¹⁶ Considerentul (4) din preambul.

¹⁷ A se vedea *supra* 8.

¹⁸ Pentru distincția referitoare la formele pe care le poate lua dreptul secundar al UE și la instrumentele juridice ale acestuia a se vedea **Robert Schütze**, *op. cit.*, p.307: „Dispoziția recunoaște astfel trei instrumente juridice obligatorii – regulamente, directive și decizii – precum și două instrumente fără forță juridică obligatorie. De ce a fost nevoie de trei instrumente obligatorii distincte? Răspunsul pare a rezida în efectele lor specifice – directe și indirecte – în ordinile juridice naționale. În timp ce regulamentele și deciziile au fost considerate acte ale uniunii care stabileau direct norme de drept (secțiunea 2), directivele păreau a fi concepute ca forme indirecte de legislație (secțiunea 3).”

¹⁹ Pentru o discuție despre semnificația autonomiei statelor membre în privința adoptării de măsuri (*lato sensu*) pentru transpunerea directivei a se vedea **Irina Alexe, Constantin Mihai Banu**, *Transpunerea*

regulamentul „are aplicabilitate generală”, „este obligatoriu în toate elementele sale și se aplică direct în fiecare stat membru”.

Apreciem astfel că rolul regulamentului este acela de a asigura, având în vedere principiul recunoașterii reciproce, un cadru legislativ unitar, obligatoriu și direct aplicabil prin care o măsură de protecție în materie civilă, emisă de o autoritate competentă dintr-un stat membru va fi recunoscută și aplicată, fără proceduri speciale, în oricare dintre statele membre, cu excepția Danemarcei, chiar și în condițiile exercitării de către cetățenii UE a dreptului la liberă circulație și ședere în statele membre UE, fără ca exercitarea acestui drept să conducă la pierderea protecției oferite în statul membru de origine.

Este cunoscut faptul că o mare parte a cetățenilor UE, în exercitarea dreptului la liberă circulație și ședere, călătoresc sau își stabilesc reședința într-un alt stat membru decât statul membru de origine și este important ca o măsură de protecție dispusă în statul membru de origine să fie recunoscută de statul membru solicitat ca și cum ar fi fost dispusă de acesta. De asemenea, este important ca, chiar dacă beneficiarul unei măsuri de protecție călătorește sau se stabilește într-un alt stat membru decât cel care a acordat protecția, să beneficieze în continuare de această protecție. Aceste deziderate pot fi realizate prin intermediul regulamentului care face obiectul analizei noastre.

Obiectivele regulamentului

Analizând textul regulamentului putem identifica, chiar în preambulul acestuia, obiectivele specifice pe care adoptarea regulamentului a vizat să le atingă. Acestea se subsumează rolului regulamentului, concură la realizarea acestuia și se referă la: aplicarea doar în materie civilă; egalitate și nediscriminare; protecția victimei în contextul liberei circulații a persoanelor; respectarea tradițiilor juridice și sistemelor naționale ale statelor membre; recunoașterea reciprocă a măsurilor de protecție; recunoașterea doar a obligației impuse prin măsura de protecție; posibilitatea ajustării măsurii de protecție; facilitarea liberei circulații, uniformă, mai rapidă și mai puțin costisitoare, a măsurilor de protecție în cadrul UE; garantarea dreptului la apărare al persoanei care reprezintă amenințarea, precum și la un proces echitabil; acordarea atenției cuvenite interesului persoanei protejate de a nu i se dezvălui locul în care se află sau datele de contact; posibilitatea refuzului recunoașterii sau executării unei măsuri de protecție și limitarea acestuia; accesul efectiv la justiție al persoanei protejate; și, respectiv, facilitarea aplicării regulamentului.

---

directivei prin ordonanță de urgență. Exemple recente din dreptul român și aspecte comparate, pp.132 – 136, în volumul *Directiva – act de dreptul Uniunii Europene – și dreptul român*, coordonatori: Daniel-Mihail Șandru, Constantin Mihai Banu, Dragoș Călin, Editura Universitară, București, 2016. Despre directivă, act de dreptul UE și despre transpunerea acesteia de către statele membre, a se vedea, în același volum, **Constantin Mihai Banu**, *Introducere. Directiva – act de dreptul Uniunii Europene*, pp.15 – 32.

Vom detalia, în următoarele paragrafe, toate aceste obiective, dar analiza noastră se va limita în acest moment doar preambulul, nu și textul regulamentului. Analiza textului regulamentului va fi realizată în cuprinsul temei următoare.

• **Aplicarea doar în materie civilă**

Potrivit dispozițiilor considerentelor (9) și (10) din preambulul regulamentului, acesta se aplică numai măsurilor de protecție dispuse în materie civilă, fiind excluse măsurile de protecție adoptate în materie penală. „(9) ... Măsurile de protecție în materie penală fac obiectul Directivei 2011/99/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind ordinul european de protecție²⁰. (10) Noțiunea de materie civilă ar trebui interpretată în mod autonom, în conformitate cu principiile de drept al Uniunii. Caracterul civil, administrativ sau penal al autorității care dispune o măsură de protecție nu ar trebui să fie determinat în ceea ce privește evaluarea caracterului civil al unei măsuri de protecție.”

Referitor la principiile de drept al UE profesorul Norbert Reich preciza faptul că „„Principiile generale” ale dreptului UE au fost recunoscute de mult timp ca parte a dreptului nescris. Ele au fost dezvoltate într-o serie constantă de jurisprudență a ceea ce în prezent este denumită Curtea de Justiție a Uniunii Europene („CJUE” sau mai simplu „CEJ”) care își derivă mandatul din art. 19 alin. (1) TUE, potrivit căruia [ea] „asigură respectarea dreptului în interpretarea și aplicarea tratatelor”. Dreptul – das Recht – le droit – această formulă se găsea deja în Tratatul CEE inițial și a fost preluată prin ceea ce a devenit ulterior Tratatul CE după Amsterdam (art.220 CE) și a rămas neschimbată în ultima versiune [a tratatului], cea de la Lisabona. Cu toate acestea, „promovarea” sa din ceea ce este denumit în prezent Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene („TFUE”), fostul Tratat CE, în Tratatul privind Uniunea Europeană („TUE”), care conține principiile și instituțiile fundamentale ale Uniunii, relevă statutul și importanța sa proeminente în ordinea juridică și politică.”²¹

Potrivit aceluiași autor, „Dreptul civil al UE, spre regretul multor observatori care nu par a înțelege limitele de competență ale UE în temeiul principiului atribuirii (art. 5 alin. (1) și (2) TUE), constă într-un număr de reguli, nu întotdeauna sistematice, iar, în multe situații, incoerente, cu caracter imperativ și excepțional dispozitiv. Dezvoltarea „principiilor generale” trebuie să țină cont așadar de această natură întrucâtva puțin riguroasă a dreptului civil al UE drept corpus normativ orientat funcțional. Nu înseamnă totuși că nu există caracteristici generale care nu ar putea fi utilizate pentru a interpreta aceste prevederi și pentru a completa lacunele în sensul menționat anterior. Este însă necesar un avertisment: principiile nu trebuie utilizate pentru a extinde domeniul de aplicare a „dispozițiilor

---

²⁰ JO L 338, 21.12.2011, p. 2

²¹ **Norbert Reich**, *Principii generale ale dreptului civil al Uniunii Europene*, (trad. Constantin Mihai Banu), Editura Universitară, București, 2013, p.3.

generalizate”. Carta arată în mod clar că drepturile care trebuie respectate, iar principiile care observate, incluse în ea, nu pot fi utilizate pentru a stabili noi competențe sau pentru a le modifica pe cele existente ale UE (art. 51 alin. (2)). Aceasta nu scutește desigur dreptul UE și cel al statelor membre, care îl execută pe cel dintâi, să respecte aceste principii și să facă obiectul controlului jurisdicțional.”²²

În plus, analizând considerentul (11) al preambulului amintim doar o chestiune ce va fi analizată pe larg într-o temă ulterioară și anume relația Regulamentului 606/2013/UE cu Regulamentele Bruxelles I a²³ și Bruxelles II a²⁴. Textul indicat precizează faptul că regulamentul nu trebuie să aducă atingere Regulamentului Bruxelles II a, menționând în mod explicit că „deciziile luate în temeiul Regulamentului Bruxelles II a ar trebui să continue să fie recunoscute și aplicate în temeiul regulamentului respectiv.”

• Egalitate și nediscriminare

Unul dintre obiectivele regulamentului este acela ca el „să se aplice măsurilor de protecție dispuse în vederea protejării unei persoane atunci când există motive serioase de a considera că viața, integritatea fizică sau psihică, libertatea și securitatea personală sau integritatea sexuală este amenințată, de exemplu pentru prevenirea oricăror forme de violență bazată pe gen sau de violență în cadrul relațiilor apropiate, cum ar fi violența fizică, hărțuirea, agresiunea sexuală, urmărirea, intimidarea sau alte forme de constrângere indirectă. Este important de subliniat faptul că prezentul regulament se aplică tuturor victimelor, indiferent dacă este vorba sau nu de victime ale violenței bazate pe gen.”²⁵

Observăm astfel că obiectivul de a asigura egalitatea și nediscriminarea este asigurat prin faptul că măsurile de protecție sunt aplicabile tuturor persoanelor prezumate victime, pe baza unor motive serioase privind amenințarea vieții, integrității (fizice, psihice ori sexuală), libertății și securității personale. De asemenea, observăm că măsurile de protecție urmează a fi aplicate pentru prevenirea oricăror forme de violență (bazată pe gen sau în cadrul relațiilor apropiate) sau a diverselor forme de constrângere indirectă iar regulamentul se aplică tuturor victimelor, chiar dacă este sau nu vorba despre victime ale violenței bazate pe gen, iar în continuare vom observa, subliniind în context același obiectiv de egalitate și nediscriminare, informațiile și sprijinul acordat victimelor. Astfel, așa cum vom

---

²² Norbert Reich, *op.cit.*, p.21.

²³ Regulamentul (UE) nr. 1215/2012 al Parlamentului European și al Consiliului privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială, JO L 351, 20.12.2012, p. 1.

²⁴ Regulamentul (CE) nr.2201/2003 al Consiliului din 21 noiembrie 2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești, JO L 338, 23.12.2003, p.1.

²⁵ Considerentul (6) din preambulul regulamentului.

detalia în paragraful următor, o persoană căreia i se asigură protecție în temeiul regulamentului poate să fie definită în același timp și ca victimă a criminalității.

• ***Protecția victimei în contextul liberei circulații a persoanelor***

Complementar textului considerentului (3) din preambul, în contextul tot mai întâlnit al mobilității cetățenilor UE, în exercitarea dreptului acestora la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre, garantat, așa cum am subliniat anterior, de tratatele constitutive ale UE, a fost necesară asigurarea faptului că măsurile de protecție acordate unei persoane fizice de un stat membru nu sunt pierdute ci, dimpotrivă, sunt recunoscute, menținute și continuate în oricare dintre statele membre decide să călătorească sau să se stabilească persoana respectivă.

Am subliniat anterior că regulamentul este aplicabil doar în materie civilă, nu și în cea penală însă chiar preambulul regulamentului menționează, în considerentele (7) și (8), că „*Directiva 2012/29/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 25 octombrie 2012 de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității*”²⁶ *garantează că victimelor criminalității li se pun la dispoziție informații adecvate și un sprijin corespunzător*”²⁷, regulamentul completând astfel Directiva 2012/29/UE, iar „*faptul că o persoană face obiectul unei măsuri de protecție dispuse în materie civilă nu exclude neapărat posibilitatea ca persoana respectivă să fie definită drept „victimă” în temeiul directivei menționate*”²⁸.

Potrivit directivei, victima a fost definită, în textul articolului 2, ca „(i) o persoană fizică ce a suferit un prejudiciu, inclusiv o vătămare a integrității sale fizice, mentale sau emoționale, sau un prejudiciu economic, cauzate în mod direct de o infracțiune; (ii) membrii familiei unei persoane al cărei deces a fost cauzat în mod direct de o infracțiune și care au suferit prejudicii în urma decesului persoanei respective.”

Prin Directiva 2012/29/UE²⁹ au fost instituite, la nivelul UE, cum chiar titlul acesteia o arată, norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității iar obiectivele principale ale acesteia urmăresc ca victimele criminalității să poată primi informații, sprijin și protecție adecvată, respectiv să

---

²⁶ JO L 315, 14.11.2012, p.57.

²⁷ Considerentul (7) din preambulul regulamentului.

²⁸ Considerentul (8) din preambulul regulamentului.

²⁹ Directiva a intrat în vigoare la data de 15 noiembrie 2012 iar statele membre UE au avut obligația să o transpună în legislația națională până la data de 16 noiembrie 2015. Potrivit măsurilor naționale de transpunere comunicate de statele membre, disponibile la adresa <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/NIM/?uri=celex:32012L0029>, în cazul României a fost comunicat un număr 29 de măsuri prin care prevederile directivei au fost transpuse în legislația națională. Apreciem acest număr ca fiind unul rezonabil, având în vedere, pe de o parte, faptul că unele acte normative menționate erau deja în vigoare anterior directivei și au rămas în vigoare întrucât nu contravin prevederilor acesteia ci concurează la îndeplinirea obiectivelor directivei iar, pe de altă parte, numărul foarte mare de măsuri naționale de transpunere comunicate de alte state membre cum ar fi Regatul Unit (86), Lituania (60) sau Ungaria (55).

poată participa la procedurile penale care se desfășoară într-un stat membru UE, urmând ca drepturile de care beneficiază victima să fie aplicate în mod nediscriminatoriu. De asemenea, potrivit articolului 1 alineatul (1) al directivei, *„Statele membre garantează faptul că victimele sunt recunoscute și tratate cu respect, atenție și profesionalism și de o manieră individualizată și nediscriminatorie, în toate contactele cu serviciile de sprijinire a victimelor sau de justiție reparatorie sau cu o autoritate competentă, care intervine în cadrul procedurilor penale. Drepturile prevăzute de prezenta directivă se aplică victimelor de o manieră nediscriminatorie, inclusiv în ceea ce privește statutul acestora din punctul de vedere al reședinței.”*

• **Respectarea tradițiilor juridice și sistemelor naționale ale statelor membre**

Din analiza considerentelor (12) și (13) ale preambulului rezultă aplicabilitatea regulamentului în relația cu sistemele naționale ale statelor membre și tipurile de autorități cărora regulamentul le este aplicabil, precum și autonomia procedurală națională, inclusiv prin aplicarea limitărilor specifice³⁰. Am observat chiar la debutul analizei noastre că spațiul european de libertate, securitate și justiție se bazează și se constituie inclusiv cu respectarea drepturilor fundamentale, a sistemelor de drept și al tradițiilor juridice ale statelor membre.³¹

Textul considerentului (12) prevede că regulamentul *„ține seama de diferitele tradiții juridice ale statelor membre și nu aduce atingerea sistemelor naționale în ceea ce privește dispunerea măsurilor de protecție. Prezentul regulament nu obligă statele membre să își modifice sistemele naționale astfel încât să permită dispunerea de măsuri de protecție în materie civilă, nici să introducă măsuri de protecție civilă pentru aplicarea prezentului regulament.”*

Observăm astfel delimitarea în ceea ce privește regulamentul, care vizează recunoașterea reciprocă a măsurilor de protecție în materie civilă și dreptul sistemelor naționale ale statelor membre de a dispune, cu respectarea tradițiilor juridice proprii, măsuri de protecție. Observăm că nici nu există obligația, pentru statele membre, de a-și modifica sistemele naționale în scopul de a dispune măsuri în materie civilă sau pentru aplica regulamentul, ci este suficientă doar aplicarea regulamentului, în sensul recunoașterii măsurilor de protecție în materie civilă dispuse autoritățile altor state membre UE.

Astfel, *„pentru a ține seama de diferitele tipuri de autorități care ordonă măsuri de protecție în materie civilă în statele membre și, spre deosebire de alte domenii ale cooperării judiciare, prezentul regulament ar trebui să se aplice atât autorităților judiciare, cât și celor ale autorităților administrative, cu condiția ca*

³⁰ Pentru o analiză detaliată a autonomiei procedurale naționale a statelor membre în raport cu dreptul Uniunii Europene, dar și cu privire la limitele acestei autonomii a se vedea **Robert Schütze**, *op. cit.*, p. 376 – 405, iar pentru o analiză detaliată a principiului efectivității a se vedea **Norbert Reich**, *op. cit.*, p. 145 - 213.

³¹ A se vedea și **Codrin Macovei**, *Unificarea dreptului contractelor - O perspectivă europeană*, Ed. Junimea, Iași, 2005, p. 7 și urm.

acestea din urmă să ofere garanții cu privire, în special, la imparțialitatea lor și la dreptul părților la o cale de atac judiciară. În nici un caz nu ar trebui ca autoritățile polițienești să fie considerate autorități emitente în sensul prezentului regulament”, se arată în cuprinsul considerentului (13) din preambulul regulamentului.

Cea mai importantă precizare este, în opinia noastră, aceea că autoritățile polițienești nu pot fi considerate autorități emitente care pot ordona măsuri de protecție în materie civilă în statele membre.

O altă precizare se referă la tipurile de autorități care ordonă măsuri de protecție în materie civilă și la faptul că, spre deosebire de alte domenii ale cooperării judiciare, în această materie a recunoașterii reciproce a măsurilor de protecție, autoritățile pot fi atât autorități judiciare cât și autorități administrative.

Dacă în ceea ce privește autoritățile judiciare nu este necesară nici o precizare suplimentară, referitoare garanțiile pe care trebuie să le ofere, întrucât acestea sunt presupuse a exista tocmai prin caracterul judiciar al autorității, în cazul autorităților administrative textul stabilește condiția că acestea trebuie să ofere garanții în special cu privire la imparțialitatea lor și cu asigurarea dreptului părților la o cale de atac judiciară.

Rezultă, din context, autonomia națională procedurală, cu limitele acesteia, trasate de cele patru principii descrise în doctrina de drept european: principiul interpretării conforme („*instanțelor (și organelor administrative) naționale le revine o obligație de interpreta dreptul național în măsura posibilului în lumina dreptului european*”), principiul echivalenței (potrivit căruia „*regulile procedurale naționale nu ar putea face realizarea drepturilor europene mai puțin favorabilă decât realizarea drepturilor naționale asemănătoare*”), o interdicție a discriminării procedurale, ce „*impune instanțelor naționale să extindă căile procesuale naționale la acțiuni europene asemănătoare*”), principiul efectivității (presupune că „*regulile procedurale naționale – chiar dacă nu sunt discriminatorii – nu trebuie să facă realizarea drepturilor europene „imposibilă în practică” și „impune ca aceste căi procesuale naționale să nu facă executarea dreptului european „excesiv de dificilă”*”) și principiul răspunderii³². Vom analiza în detaliu principiul efectivității în cadrul unei secțiuni următoare, în care vom analiza și aplicabilitatea regulamentului în raport cu Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene.

În singura hotărâre preliminară pronunțată până în prezent cu privire la interpretarea Directivei 2012/29 (și respinsă pentru neкомпetență vădită) Curtea de Justiție a subliniat rolul tradiției juridice a statului membru în materie penală³³, la punctele 36 - 40, după cum urmează:

„36. Această directivă se întemeiază pe articolul 82, paragraful 2, TFUE care dispune că, în măsura în care este necesar pentru a facilita recunoașterea reciprocă a hotărârilor judecătorești și a deciziilor judiciare, precum și cooperarea

---

³² Robert Schütze, *op. cit.*, p. 379 și 404. Analizând aceste aspecte, autorul subliniază că, „în mod tradițional, toate aceste limitări ale principiului autonomiei procesuale naționale nu impun autorităților naționale să creeze noi căi procesuale. Această limitare absolută a fost atacată de un al patrulea principiu – principiul răspunderii.” – p.404.

³³ Cauza C-484/16, Semeraro, Ordonanța din 16 decembrie 2016, ECLI:EU:C:2016:952, pct. 36-40.

polițienească și judiciară în materie penală, având o dimensiune transfrontalieră, Parlamentul European și Consiliul, hotărând prin directive în conformitate cu procedura legislativă ordinară, pot stabili norme minime. Aceste norme minime iau în considerare diferențele dintre tradițiile și sistemele juridice ale statelor membre și vizează, în special, drepturile victimelor infracționalității.

37. Contrar paragrafelor 1 și 2 ale articolului 83 din TFUE, care constituie temeiurile juridice pentru adoptarea directivelor pentru stabilirea unor norme minime privind definirea infracțiunilor și a sancțiunilor, este clar că articolul 82, paragraful 2, TFUE nu atribuie competența legiuitorului Uniunii Europene, nici pentru definirea elementelor infracțiunilor, nici pentru a obliga statele membre să califice anumite acte „infracțiuni”.

38. Articolul 83 TFUE prevede, pe de o parte, în paragraful 1, că Parlamentul European și Consiliul, hotărând prin directive în conformitate cu procedura legislativă ordinară, pot stabili norme minime cu privire la definirea infracțiunilor și a sancțiunilor în domenii ale criminalității de o gravitate deosebită de dimensiune transfrontalieră ce rezultă din natura sau impactul acestor infracțiuni ori din nevoia specială de a le combate pornind de la o bază comună. Terorismul, traficul de persoane și exploatarea sexuală a femeilor și a copiilor, traficul ilicit de droguri, traficul ilicit de arme, spălarea banilor, corupția, contrafacerea mijloacelor de plată, criminalitatea informatică și criminalitatea organizată sunt domeniile vizate dar, în funcție de evoluția criminalității, Consiliul poate adopta, hotărând în unanimitate, și după aprobarea Parlamentului European, o decizie care să identifice alte domenii ale criminalității care îndeplinesc criteriile prevăzute la acest paragraf.

39. Pe de altă parte, articolul 83, paragraful 2, TFUE prevede că, în cazul în care apropierea actelor cu putere de lege și a normelor administrative ale statelor membre în materie penală se dovedește indispensabilă pentru a asigura punerea în aplicare eficientă a unei politici a Uniunii într-un domeniu care a făcut obiectul unor măsuri de armonizare, prin directive se pot stabili norme minime referitoare la definirea infracțiunilor și a sancțiunilor în domeniul în cauză. Aceste directive sunt adoptate prin procedura legislativă ordinară sau specială identică cu cea utilizată pentru adoptarea măsurilor de armonizare în cauză, fără a aduce atingere articolului 76 TFUE.

40. Rezultă că articolul 83, paragrafele 1 și 2 TFUE nu conferă în plus Uniunii competența de a adopta norme privind definirea infracțiunilor, cum ar fi infracțiunea de abuz în cauza principală.”

• Recunoașterea reciprocă a măsurilor de protecție

În ceea ce privește atingerea obiectivului de recunoaștere reciprocă a măsurilor de protecție, precizăm că elementele care concură la realizarea acestuia, respectiv principiul recunoașterii reciproce, diversitatea măsurilor de protecție prevăzute de legislațiile statelor membre, durata măsurilor de protecție, corelată cu durata efectelor recunoașterii măsurilor de protecție, efectele recunoașterii și limitele

acestora sunt descrise în textele cuprinse la considerentele (14), (15), (16) și (17) din preambulul regulamentului.

Astfel, potrivit considerentului (14), *„în baza principiului recunoașterii reciproce, măsurile de protecție dispuse în materie civilă în statul membru de origine ar trebui recunoscute în statul membru solicitat ca măsuri de protecție în materie civilă în conformitate cu prezentul regulament”*, iar în conformitate cu același principiu, *„recunoașterea corespunde cu durata măsurii de protecție. Cu toate acestea, ținând seama de diversitatea măsurilor de protecție în legislațiile statelor membre, în special în ceea ce privește durata și de faptul că prezentul regulament se va aplica în mod tipic situațiilor urgente, efectele recunoașterii în temeiul prezentului regulament ar trebui, în mod excepțional, să se limiteze la o perioadă de 12 luni de la eliberarea certificatului prevăzut în prezentul regulament, indiferent dacă măsura de protecție însăși (fie aceasta o măsură provizorie, limitată în timp sau cu caracter nedefinit) are o durată mai mare”* – considerentul (15).

Putem observa, din analiza textelor celor două considerente menționate, că recunoașterea măsurilor de protecție dispuse în materie civilă de către statul membru de origine sunt recunoscute ca atare în statul membru solicitat, pe baza regulamentului și a principiului recunoașterii reciproce, pe durata existenței măsurii, dar efectele recunoașterii măsurii de protecție nu pot avea o întindere mai mare de 12 luni de la data eliberării certificatului prevăzut de regulament, chiar dacă măsura a fost instituită pentru o perioadă de timp mai mare sau nedeterminată.

Pentru a introduce această limitare temporală a recunoașterii efectelor unei măsuri de protecție pe teritoriul statului solicitat au fost luate în considerare diversitatea măsurilor de protecție în legislațiile statelor membre, dar și caracterul urgent al unei astfel de măsuri de protecție întrucât, după cum am arătat anterior și vom detalia ulterior, chiar și în materie civilă, astfel de măsuri presupun protejarea unei persoane fizice de un posibil agresor care ar putea să-i amenințe integritatea fizică sau psihică.

Ce se întâmplă, totuși, dacă durata măsurii de protecție depășește 12 luni ori nu este limitată în timp, iar persoana protejată își exercită dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul unui alt stat membru al UE? Această limitare temporală a efectelor recunoașterii măsurii de protecție conduce sau nu la pierderea, de către persoana protejată, a protecției de care beneficiază prin măsura de protecție instituită de autoritățile statului membru de origine?

Răspunsurile la aceste întrebări sunt nuanțate în textul considerentului (16), care prevede că, *„în cazurile în care durata unei măsuri de protecție depășește 12 luni, limitarea efectelor recunoașterii în temeiul prezentului regulament ar trebui să nu aducă atingerea dreptului persoanei protejate de a invoca măsura de protecție respectivă în temeiul oricărui alt act juridic al Uniunii disponibil care prevede recunoașterea sau de a solicita o măsură de protecție națională în statul membru solicitat.”* Observăm astfel că limitarea efectelor recunoașterii nu anulează, în esența sa, dreptul persoanei protejate ci doar măsura de protecție nu mai poate fi recunoscută, după expirarea termenului respectiv, în temeiul Regulamentului 606/2013, însă persoana protejată are dreptul de a invoca măsura de protecție

respectivă în temeiul oricărui alt act juridic al UE disponibil care prevede recunoașterea sau are posibilitatea, de a solicita autorităților statului solicitat, o măsură de protecție națională. Evident că această nouă solicitare, adresată autorităților naționale ale statului solicitat, dacă amenințarea mai persistă și este necesară protecția, trebuie să respecte, pentru acordarea protecției, legislația națională a acestui stat membru UE.

Totodată, considerentul (17) al preambulului stabilește în mod explicit caracterul excepțional al limitării efectelor recunoașterii, astfel: *„limitarea efectelor recunoașterii este excepțională datorită caracterului special al obiectului prezentului regulament și ar trebui să nu constituie un precedent pentru alte instrumente în materie civilă și comercială”*.

• Recunoașterea doar a obligației impuse prin măsura de protecție

Un alt obiectiv al regulamentului, strâns legat de obiectivul privind recunoașterea reciprocă a măsurilor de protecție, care are menirea de a-l nuanța și circumscrie în același timp, este cel care vizează recunoașterea doar a obligației impuse prin măsura de protecție. De altfel, considerentul (18) din preambul enunță încă de la debutul textului său acest obiectiv, detaliat în continuare în textele considerentelor (18) și (19).

Potrivit considerentului (18), *„Prezentul regulament ar trebui să abordeze doar recunoașterea obligației impuse prin măsura de protecție. Acesta ar trebui să nu reglementeze procedurile pentru punerea în aplicare sau executarea măsurii de protecție și nici să nu includă în sfera sa de aplicare potențialele sancțiuni care ar putea fi impuse dacă obligația dispusă prin măsura de protecție ar fi încălcată în statul membru solicitat. Aspectele respective sunt lăsate la latitudinea statului membru respectiv. Cu toate acestea, în conformitate cu principiile generale ale dreptului Uniunii și, în special, cu principiul recunoașterii reciproce, statele membre urmează să garanteze că măsurile de protecție recunoscute în temeiul prezentului regulament pot produce efecte în statul membru solicitat.”*

Cu alte cuvinte, așa cum am arătat și anterior, când am analizat rolul regulamentului, acesta nu reglementează proceduri pentru punerea în aplicare sau pentru executarea unei măsuri de protecție și nici sancțiuni pentru posibila încălcare a obligației dispuse prin măsura de protecție, acestea fiind aspecte reglementate de legislațiile naționale ale statelor membre, ci are rolul doar de a asigura, la nivelul UE, un instrument juridic obligatoriu, direct aplicabil în toate statele membre (cu excepția Danemarcei) prin care să fie recunoscută de către statul membru solicitat obligația impusă prin măsura de protecție. Sunt reafirmate, în contextul instituirii obligației, pentru statele membre, a garantării că măsurile de protecție recunoscute în temeiul regulamentului pot produce efecte în statul membru solicitat, principiile generale ale dreptului UE, în mod expres fiind menționat principiul recunoașterii reciproce, principii pe care le-am analizat anterior.

De asemenea, considerentul (19) prevede că *„Măsurile de protecție care fac obiectul prezentului regulament ar trebui să ofere protecție persoanei protejate la*

locul său de reședință sau la locul său de muncă sau la un alt loc pe care persoana respectivă îl frecventează cu regularitate, precum reședința unor rude apropiate sau școala sau instituția de învățământ frecventată de copilul său. Indiferent dacă locul în cauză sau întinderea zonei care intră sub incidența măsurii de protecție este descrisă în măsura de protecție printr-una sau mai multe adrese specifice sau prin menționarea unei anumite zone circumscrise în care persoana care reprezintă amenințarea nu poate pătrunde sau, respectiv, de care nu se poate apropia (sau o combinație a celor două), recunoașterea obligației impuse prin măsura de protecție se referă mai curând la scopul pe care locul îl îndeplinește pentru persoana protejată, decât la adresa specifică.”

Din analiza acestui din urmă considerent rezultă o detaliere a obiectivului de recunoaștere doar a obligației impuse prin măsura de protecție, care se referă mai curând la scopul pe care locul îl îndeplinește pentru persoana protejată decât adresa specifică. Se menționează astfel în mod expres că, pentru recunoașterea obligației, impuse persoanei care reprezintă amenințarea, prin măsura de protecție, nu este obligatoriu ca locul sau întinderea zonei care intră sub incidența măsurii să fie descrise prin adrese specifice sau prin menționarea unei anumite zone în măsura de protecție, ci trebuie ca aceste măsuri de protecție să asigure protecția persoanei protejate în/la locul său de reședință, de muncă sau pe care îl frecventează cu regularitate.

• Posibilitatea ajustării măsurii de protecție

O strânsă legătură cu aspectele menționate anterior, referitoare la obiectivele recunoașterii reciproce a măsurilor de protecție, respectiv a recunoașterii doar a obligației impuse prin măsura de protecție, o are posibilitatea ajustării măsurii de protecție de către autoritățile statului solicitat, descrisă în considerentele (20) și (21) ale preambulului, după cum urmează:

„(20) Prin prisma celor menționate anterior și cu condiția ca natura și elementele esențiale ale măsurii de protecție să fie menținute, autorității competente a statului membru solicitat ar trebui să i se permită să ajusteze elementele de fapt ale măsurii de protecție atunci când o astfel de ajustare este necesară pentru ca recunoașterea măsurii de protecție să fie efectivă în termeni practici în statul membru solicitat. Elementele de fapt includ adresa, amplasamentul general sau distanța minimă pe care persoana care reprezintă amenințarea trebuie să o păstreze față de persoana protejată, de adresă sau de amplasamentul general. Cu toate acestea, tipul și caracterul civil al măsurii de protecție nu pot fi afectate de o astfel de ajustare.

(21) În vederea facilitării oricărei ajustări a măsurii de protecție, certificatul ar trebui să indice dacă adresa specificată în măsura de protecție constituie locul de reședință, locul de muncă sau un loc pe care persoana protejată îl frecventează cu regularitate. În plus, dacă este cazul, ar trebui, totodată să se indice în certificat zona circumscrisă (raza aproximativă de la adresa specifică) căreia i se aplică obligația impusă prin măsura de protecție persoanei care reprezintă amenințarea.”

Din analiza acestor texte rezultă mai multe trăsături ale ajustării măsurii de protecție, după cum urmează:

- ajustarea nu poate afecta nici tipul și nici caracterul civil al măsurii de protecție;
- ajustarea măsurii de protecție este o posibilitate și nu o obligație pe care autoritățile statului solicitat o au în procedura de recunoaștere a măsurii de protecție dispusă de autoritățile statului de origine;
- necesitatea ajustării se circumstanțiază obiectivului ca recunoașterea măsurii de protecție să fie efectivă în termeni practici în statul membru solicitat;
- natura și elementele măsurii de protecție trebuie să fie menținute;
- ajustarea vizează doar elementele de fapt ale măsurii de protecție (adresa, amplasamentul general sau distanța minimă pe care persoana care reprezintă amenințarea trebuie să o păstreze față de persoana protejată, de adresă sau de amplasamentul general);
- elementele referitoare la ajustarea măsurii de protecție se înscriu, de către autoritățile statului membru solicitat, în certificat³⁴.

Urmărind obiectivul facilitării ajustării măsurii de protecție, textul referitor la certificat arată că acesta ar trebui să conțină două elemente care vizează locul. Primul este cel potrivit căruia ar trebui să indice dacă adresa specificată în măsura de protecție constituie locul de reședință, locul de muncă sau un loc pe care persoana protejată îl frecventează cu regularitate, iar al doilea, menționat în certificat numai dacă este cazul, vizează faptul că ar trebui ca în certificat să se indice zona circumscrișă (raza aproximativă de la adresa specifică) căreia i se aplică obligația impusă prin măsura de protecție persoanei care reprezintă amenințarea.

Considerăm relevante și subsumate acestui obiectiv și textele considerentelor (28) și (29) din preambul, care menționează în mod expres:

”(28) Emiterea certificatului nu ar trebui să facă obiectul niciunei căi de atac.

(29) Certificatul ar trebui rectificat în situațiile în care, din cauza unei erori sau a unei inadvertențe evidente, cum ar fi o eroare de dactilografie sau o eroare de transliterare sau de copiere, certificatul nu reflectă în mod corect măsura de protecție, sau ar trebui retras dacă este evident că a fost acordat în mod greșit, de exemplu atunci când a fost utilizat pentru o măsură care nu intră în domeniul de aplicare al prezentului regulament sau când a fost emis cu încălcarea cerințelor pentru emiterea sa.”

Inexistența unei căi de atac pentru emiterea certificatului este justificată, în opinia noastră, pe de o parte prin caracterul autorității care emite certificatul (judiciară sau administrativă, după caz, cu garanțiile menționate anterior), pe de altă parte prin faptul că, așa cum am menționat anterior, certificatul nu creează nici drepturi noi pentru persoana protejată și nici obligații noi pentru persoana care reprezintă amenințarea, precum și din urgența recunoașterii unei astfel de măsuri de

---

³⁴ Descrierea și conținutul certificatului vor fi analizate atât în paragrafele următoare cât și în cuprinsul celei de-a doua teme, unde va fi analizat și conținutul Regulamentului 606/2013/UE.

protecție, corelată cu obiectivul de liberă circulație, mai rapidă și mai puțin costisitoare a măsurilor de protecție în cadrul UE, pe care îl vom analiza ulterior.

Observăm de asemenea că certificatul poate fi rectificat sau retras.

- ⌚ Rectificarea poate avea loc în două cazuri ce vizează erori mai degrabă de formă decât de fond, respectiv dacă:
  - certificatul conține erori sau inadvertențe evidente (erori de dactilografiere sau de transliterare ori de copiere);
  - certificatul nu reflectă în mod corect măsura de protecție.
- ⌚ Retragera poate avea loc în două cazuri ce pun în discuție chiar fondul măsurii și legalitatea acesteia, respectiv dacă:
  - este evident că a fost acordat în mod greșit (a fost utilizat pentru o măsură care nu intră în domeniul de aplicare al regulamentului);
  - a fost emis cu încălcarea cerințelor pentru emiterea sa.

Ce se întâmplă în cazul suspendării ori al retragerii măsurii de protecție sau al retragerii certificatului în statul membru de origine? Răspunsul este dat de textul considerentului (33) al preambulului, potrivit căruia „*În cazul suspendării sau retragerii măsurii de protecție sau al retragerii certificatului în statul membru de origine, autoritatea competentă a statului membru solicitat ar trebui, la transmiterea certificatului relevant, să suspende sau să retragă efectele recunoașterii și, după caz, executarea măsurii de protecție.*” Observăm astfel că, după luarea măsurii de suspendare sau de retragere în statul membru de origine este necesară notificarea autorității competente a statului membru solicitat cu privire la măsura luată, astfel încât aceasta din urmă să suspende sau să retragă efectele recunoașterii ori executarea măsurii de protecție.

• Facilitarea liberei circulații, uniformă, mai rapidă și mai puțin costisitoare, a măsurilor de protecție în cadrul UE

Obiectivul de a facilita libera circulație, uniformă, mai rapidă și mai puțin costisitoare, a măsurilor de protecție, vizează tot certificatul și se regăsește descris în textele considerentelor (22), (23) și (24) din preambul, în conformitate cu care:

„(22) Pentru a facilita libera circulație a măsurilor de protecție în cadrul Uniunii, prezentul regulament ar trebui să introducă un model uniform de certificat și să dispună crearea unui formular multilingv în acest scop. Autoritatea emitentă ar trebui să elibereze certificatul la cererea persoanei protejate.

(23) Câmpurile pentru text liber din formularul standard multilingv pentru certificat ar trebui să fie în număr cât mai redus, astfel încât traducerea sau transliterația să poată fi asigurată în cele mai multe cazuri fără a impune nici un cost persoanei protejate prin utilizarea formularului standard în limba relevantă. Toate costurile pentru traduceri necesare, altele decât pentru textul formularului standard multilingv, urmează să fie alocate în conformitate cu dispozițiile legislației statului membru de origine.

(24) În cazul în care un certificat conține text liber, autoritatea competentă a statului membru solicitat ar trebui să determine dacă este necesară

traducerea sau transliterația. Acest lucru ar trebui să nu împiedice persoana protejată sau autoritatea emitentă a statului membru de origine să furnizeze o traducere sau o transliterație din proprie inițiativă.”

Analizând textele menționate și corelându-le inclusiv cu textul considerentului (28) al preambulului (care, așa cum am arătat anterior, se referă la faptul că emiterea certificatului ar trebui să nu facă obiectul niciunei căi de atac), apreciem că obiectivul regulamentului, de a facilita libera circulație, mai rapidă și mai puțin costisitoare, a măsurilor de protecție, se caracterizează prin următoarele trăsături:

- model uniform de certificat; ○ formular standard multilingv;
- certificat eliberat de autoritatea emitentă la cererea persoanei protejate;
- câmpuri pentru text liber cât mai reduse în formularul standard multilingv, care să faciliteze traducerea sau transliterația;
- nici un cost impus persoanei protejate prin utilizarea formularului standard multilingv;
- formularul standard multilingv va fi utilizat în limba relevantă; ○ alocarea costurilor pentru traduceri (altele decât cele pentru textul formularului standard multilingv) se va face în conformitate cu legislația statului membru de origine;
- autoritatea competentă a statului membru solicitat determină dacă este necesară traducerea sau transliterația unui certificat care conține text liber;
- pot furniza, din oficiu, o traducere sau o transliterație, autorității competente a statului membru solicitat, atât persoana protejată cât și autoritatea competentă a statului membru de origine;
- emiterea certificatului nu ar trebui să facă obiectul niciunei căi de atac.

Pentru a veni în sprijinul persoanei protejate, regulamentul menționează, în textul considerentului (30) al preambulului, obligația autorității emitente din statul membru de origine ca, *„la cerere, să asiste persoana protejată”*, astfel încât ca aceasta să obțină *„informații privind autoritățile statului membru destinatar în fața cărora măsura de protecție urmează să fie invocată sau executarea urmează să fie solicitată”*.

Precizăm că, pentru realizarea obiectivului liberă circulație, uniformă, mai rapidă și mai puțin costisitoare, a măsurilor de protecție, așa cum vom analiza ulterior, în temeiul regulamentului, Comisia Europeană a adoptat un regulament de punere în aplicare³⁵ a dispozițiilor din Regulamentul (UE) nr.606/2013, referitoare la certificat și formularul standard multilingv.

Relevant pentru analiza noastră și pentru adoptarea regulamentului de punere în aplicare a Regulamentului (UE) nr.606/2013 apreciem a fi și textul considerentului (36) din preambul, în conformitate cu care *„Pentru a se asigura condiții uniforme pentru punerea în aplicare a prezentului regulament, ar trebui conferite Comisiei competențe de executare în ceea ce privește stabilirea și modificarea ulterioară a*

---

³⁵ Regulamentul de punere în aplicare (UE) nr. 939/2014 al Comisiei din 2 septembrie 2014 de stabilire a certificatelor menționate la articolele 5 și 14 din Regulamentul (UE) nr. 606/2013 al Parlamentului European și al Consiliului privind recunoașterea reciprocă a măsurilor de protecție în materie civilă, JO L 263, 03.09.2014, p. 10.

formulelor prevăzute în prezentul regulament. Respectivă competență ar trebui exercitată în conformitate cu Regulamentul (UE) nr.182/2011 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 februarie 2011 de stabilire a normelor și principiilor generale privind mecanismele de control de către statele membre al exercitării competențelor de executare de către Comisie³⁶. ”

Obiectul de reglementare al Regulamentului (UE) nr.182/2011, care se întemeiază în principal pe dispozițiile art.291 alin.(3) din TFUE³⁷, îl constituie stabilirea normelor și principiilor generale care vizează mecanismele ce se aplică atunci când un act cu caracter juridic obligatoriu al UE identifică necesitatea existenței unor condiții uniforme de punere în aplicare și impune ca adoptarea de către Comisia Europeană a unor acte de punere în aplicare să fie supusă unui control din partea statelor membre³⁸.

Subliniem și faptul că chiar textul considerentului (37) al preambulului Regulamentului (UE) nr.606/2013 indică procedura care ar trebui urmată „*pentru adoptarea actelor de punere în aplicare, de stabilire și de modificare ulterioară a formulelor prevăzute de prezentul regulament*” și anume procedura de examinare³⁹.

- **Garantarea dreptului la apărare al persoanei care reprezintă amenințarea, precum și a dreptului la un proces echitabil**

Nu ne propunem să analizăm în această secțiune legătura dintre Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene⁴⁰ (CDFUE) și regulament, întrucât această va fi analizată în cuprinsul secțiunii următoare. Subliniem însă că articolele

---

³⁶ JO L 55, 28.2.2011, p. 13.

³⁷ Art.291 TFUE: „(1) Statele membre iau toate măsurile de drept intern necesare pentru a pune în aplicare actele obligatorii din punct de vedere juridic ale Uniunii. (2) În cazul în care sunt necesare condiții unitare de punere în aplicare a actelor obligatorii din punct de vedere juridic ale Uniunii, aceste acte conferă Comisiei competențe de executare sau, în cazuri speciale și temeinic justificate, precum și în cazurile prevăzute la articolele 24 și 26 din Tratatul privind Uniunea Europeană, Consiliului. (3) În înțelesul alineatului (2), Parlamentul European și Consiliul, hotărând prin regulamente, în conformitate cu procedura legislativă ordinară, stabilesc, în prealabil, normele și principiile generale privind mecanismele de control de către statele membre al exercitării competențelor de executare de către Comisie. (4) În titlul actelor de punere în aplicare se introduc cuvintele „de punere în aplicare”.

³⁸ Pentru detalii despre punerea în aplicare a acestui regulament a se vedea Raportul Comisiei către Parlamentul European și Consiliu privind punerea în aplicare a Regulamentului (UE) nr. 182/2011 – COM(2016)92 final, disponibil la <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016DC0092&from=EN>.

³⁹ Procedura de examinare, prin care Comisia Europeană adoptă acte de punere în aplicare, este utilizată în special pentru măsuri cu un domeniu general de aplicare sau pentru cele cu impact potențial semnificativ și presupune înființarea unui comitet compus din reprezentanți ai tuturor statelor membre care oferă un aviz formal, adoptat prin vot, cu privire la măsurile propuse de Comisie. Pentru o analiză aprofundată a comitologiei, dar și a garanțiilor constituționale pentru legislația de punere în aplicare, a se vedea Robert Schütze, *op. cit.*, p. 239 – 242.

⁴⁰ Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, adoptată la 12 decembrie 2007, la Strasbourg, JO C 326, 26.10.2012, p. 391.

47 și 48 din CDFUE garantează dreptul la un proces echitabil și respectarea dreptului la apărare, iar așa cum chiar tratatele constitutive prevăd⁴¹, după intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona, CDFUE are aceeași valoare juridică cu cea a tratatelor. Subliniem, de asemenea că, din analiza textului considerentului (25), corelat cu cel al considerentului (26), respectiv (38) din preambulul regulamentului, unul dintre obiectivele acestuia este reprezentat de garantarea dreptului la apărare al persoanei care reprezintă amenințarea, și a dreptului la un proces echitabil, în contextul recunoașterii unei măsuri de protecție în materie civilă.

Astfel, „(25) Pentru a garanta respectarea dreptului la apărare al persoanei care reprezintă amenințarea, în cazul în care măsura de protecție a fost dispusă în lipsă sau în cadrul unei proceduri care nu prevede notificarea prealabilă a persoanei respective (denumită în continuare „procedura ex parte”), eliberarea certificatului ar trebui să fie posibilă numai dacă persoana respectivă a avut ocazia să-și pregătească apărarea împotriva măsurii de protecție. Cu toate acestea, pentru a evita eludarea și ținând seama de caracterul tipic de urgență al cazurilor care necesită măsuri de protecție ar trebui să nu se impună ca perioada pentru pregătirea acestei apărări să expire înainte de eliberarea unui certificat. Certificatul ar trebui eliberat de îndată ce măsura de protecție devine executorie în statul membru de origine.

(26) Având în vedere obiectivele de simplitate și rapiditate, prezentul regulament prevede metode simple și rapide care să fie utilizate pentru aducerea la cunoștință persoanei care reprezintă amenințarea în legătură cu etapele procedurale. Metodele specifice respective de notificare ar trebui să se aplice numai în sensul prezentului regulament, având în vedere caracterul special al obiectului său, ar trebui să nu servească drept precedent pentru alte instrumente în materie civilă și comercială și ar trebui să nu afecteze obligațiile care revin unui stat membru cu privire la comunicarea și notificarea în străinătate a actelor judiciare și extrajudiciare în materie civilă care decurg dintr-o convenție bilaterală sau multilaterală încheiată de statul membru respectiv cu o țară terță.

...

(38) Prezentul regulament respectă drepturile fundamentale și principiile recunoscute în Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene. În special, acesta are ca obiectiv garantarea dreptului la apărare și la un proces echitabil, astfel cum acestea sunt prevăzute la articolele 47 și 48. Prezentul regulament ar trebui să se aplice în conformitate cu aceste drepturi și principii.”

Observăm încă de la început că textul preambulului face distincția între principiile și drepturile prevăzute de CDFUE și deși obiectivul regulamentului îl

---

⁴¹ Articolul 6 alineatul (1) TUE (ex-articolul 6 TUE): „Uniunea recunoaște drepturile, libertățile și principiile prevăzute în Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene din 7 decembrie 2000, astfel cum a fost adoptată la 12 decembrie 2007, la Strasbourg, care are aceeași valoare juridică cu cea a tratatelor. Dispozițiile cuprinse în Cartă nu extind în niciun fel competențele Uniunii astfel cum sunt definite în tratate. Drepturile, libertățile și principiile prevăzute în Cartă se interpretează în conformitate cu dispozițiile generale din titlul VII al Cartei privind interpretarea și punerea sa în aplicare și cu luarea în considerare în mod corespunzător a explicațiilor menționate în Cartă, care prevăd izvoarele acestor dispoziții.”

constituie garantarea dreptului la apărare și la un proces echitabil, este foarte importantă sublinierea că întregul regulament ar trebui să se aplice în conformitate atât cu aceste drepturi, cât și cu principiile⁴².

În ceea ce privește garantarea respectării dreptului la apărare al persoanei care reprezintă amenințarea, sunt definitorii următoarele aspecte:

- este necesară în cazul în care măsura de protecție a fost dispusă în lipsă sau în cadrul unei proceduri „ex parte”;
- eliberarea certificatului ar trebui să fie posibilă numai dacă persoana respectivă a avut ocazia să-și pregătească apărarea împotriva măsurii de protecție;
- ar trebui să nu se impună ca perioada pentru pregătirea acestei apărări să expire înainte de eliberarea unui certificat, (pentru a evita eludarea și ținând seama de caracterul tipic de urgență al cazurilor care necesită măsuri de protecție);
- certificatul ar trebui eliberat de îndată ce măsura de protecție devine executorie în statul membru de origine;
- utilizarea unor metode simple și rapide, pentru aducerea la cunoștință persoanei care reprezintă amenințarea în legătură cu etapele procedurale, metode care:
  - ⌚ ar trebui să se aplice numai în sensul regulamentului, având în vedere caracterul special al obiectului său
  - ⌚ ar trebui să nu servească drept precedent pentru alte instrumente în materie civilă și comercială
  - ⌚ ar trebui să nu afecteze obligațiile care revin unui stat membru cu privire la comunicarea și notificarea în străinătate a actelor judiciare și extrajudiciare în materie civilă care decurg dintr-o convenție bilaterală sau multilaterală încheiată de statul membru respectiv cu o țară terță.

• **Acordarea atenției cuvenită interesului persoanei protejate de a nu i se dezvălui locul în care se află sau datele de contact**

Corelativ cu o componentă a obiectivului anterior, care vizează dreptul la apărare al persoanei care reprezintă amenințarea și cu informarea acesteia cu privire la măsurile de protecție sau ajustarea acestora este prevăzut, în textul considerentului (27) al preambulului, și un alt obiectiv al regulamentului, acela de a se acorda atenția cuvenită interesului persoanei protejate de a nu i se dezvălui locul în care se află sau datele de contact, detaliat astfel: *„Atunci când certificatul este adus la cunoștința persoanei care reprezintă amenințarea, precum și atunci când se procedează la o ajustare a oricărui element de fapt al unei măsuri de protecție în statul membru solicitat, ar trebui să se acorde atenția cuvenită interesului persoanei protejate de a*

---

⁴² Pentru o discuție aprofundată despre principiile și drepturile incluse în CDFUE a se vedea **Robert Schütze**, *op.cit.*, p. 420 - 424.

nu se dezvălui locul în care se află aceasta sau alte date de contact ale sale. Astfel de date ar trebui să nu fie dezvăluite persoanei care reprezintă amenințarea decât dacă o astfel de dezvăluire este necesară în scopul respectării măsurii de protecție sau al executării acesteia.” Observăm astfel, analizând acest text, că:

- atenția cuvenită interesului persoanei protejate de a nu i se dezvălui locul în care se află sau datele de contact ale acesteia trebuie acordată:
  - ⌚ când certificatul este adus la cunoștința persoanei care reprezintă amenințarea;
  - ⌚ când se procedează la o ajustare a oricărui element de fapt al unei măsuri de protecție în statul membru solicitat.
- regula generală este că locul în care se află persoana protejată sau datele de contact ale acesteia nu pot fi dezvăluite persoanei care reprezintă amenințarea;
- totuși, ca o excepție, locul în care persoana protejată se află sau datele de contact ale acesteia pot fi dezvăluite persoanei care reprezintă amenințarea doar dacă o astfel de dezvăluire este necesară în scopul respectării măsurii de protecție sau al executării acesteia.

• **Posibilitatea refuzului recunoașterii sau executării unei măsuri de protecție și limitarea acestuia**

Acest obiectiv al regulamentului rezultă din textele considerentelor (31) și (32) ale preambulului, astfel:

„(31) Funcționarea armonioasă a justiției necesită evitarea situației în care în două state membre se pronunță hotărâri ireconciliabile. În acest scop, prezentul regulament ar trebui să prevadă un motiv de refuz al recunoașterii sau al executării măsurii de protecție în cazul în care măsura este ireconciliabilă cu o hotărâre judecătorească pronunțată sau recunoscută în statul membru solicitat.

(32) În situații excepționale, considerații de interes public pot justifica un refuz al instanțelor statelor membre solicitate de a recunoaște sau executa o măsură de protecție în cazul în care aplicarea acesteia ar fi vădit incompatibilă cu ordinea publică a statului membru respectiv. Cu toate acestea, instanțele ar trebui să nu poată aplica excepția de ordine publică pentru a refuza recunoașterea sau executarea unei măsuri de protecție dacă în felul acesta ar încălca drepturile prevăzute de Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, în special articolul 21.”

Observăm astfel că a fost prevăzută posibilitatea refuzului recunoașterii sau executării unei măsuri de protecție în două categorii de situații:

- în situații ordinare – regulamentul ar trebui să prevadă un motiv de refuz al recunoașterii sau al executării unei măsuri de protecție în cazul în care măsura este ireconciliabilă cu o hotărâre judecătorească pronunțată sau recunoscută în statul membru solicitat
  - ☞ pentru a concura la funcționarea armonioasă a justiției;

- ☞ pentru a evita situația în care în două state membre se pronunță hotărâri ireconciliabile;
- în situații excepționale - refuzul instanțelor statelor membre solicitate de a recunoaște sau executa o măsură de protecție poate fi justificat
- ☞ prin considerații de interes public;
- ☞ dacă aplicarea măsurii de protecție ar fi vădit incompatibilă cu ordinea publică a statului membru respectiv.

Observăm că textul referitor la situațiile excepționale introduce și o limitare a posibilității refuzului recunoașterii sau executării unei măsuri de protecție, sub forma unei interdicții pentru instanțe: excepția de ordine publică ar trebui să nu se poată aplica dacă în felul acesta ar încălca drepturile prevăzute de Carta drepturilor Fundamentale a Uniunii, în special articolul 21 - nediscriminarea⁴³.

De asemenea, analizând condiționarea de considerațiile de interes public, referirea la excepția de ordine publică și interdicția aplicării acesteia observăm doar, fără a detalia⁴⁶, în acest ultim paragraf, legătura dintre regulament, Directiva 2004/38/CE privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora⁴⁷ și CDFUE.

• *Accesul efectiv la justiție al persoanei protejate*

Accesul efectiv la justiție al persoanei vătămate nu este numai un obiectiv al regulamentului ci accesul efectiv la justiție este chiar un drept al cetățenilor UE prevăzut în dreptul primar al UE⁴⁸. Nu analizăm aici conținutul dreptului ci îl amintim pentru a realiza, așa cum și considerentul (34) al preambulului prevede, legătura dintre regulament și actul legislativ al UE privind accesul la justiție în litigiile transfrontaliere:

”(34) O persoană protejată ar trebui să aibă acces efectiv la justiție în alte state membre. Pentru a asigura un astfel de acces efectiv în cadrul procedurilor care fac obiectul prezentului regulament, urmează să se acorde asistență judiciară în conformitate cu Directiva 2003/8/CE a Consiliului din 27 ianuarie 2003 de îmbunătățire a accesului la justiție în litigiile transfrontaliere prin stabilirea unor norme minime comune privind asistența judiciară acordată în astfel de litigii”⁴⁹.

⁴³ Articolul 21 CDFUE: „(1) Se interzice discriminarea de orice fel, bazată pe motive precum sexul, rasa, culoarea, originea etnică sau socială, caracteristicile genetice, limba, religia sau convingerile, opiniile politice sau de orice altă natură, apartenența la o minoritate națională, averea, nașterea, un handicap, vârsta sau orientarea sexuală. (2) În domeniul de aplicare a tratatelor și fără a aduce atingere dispozițiilor speciale ale acestora, se interzice orice discriminare pe motiv de cetățenie.” ⁴⁶ Analiza celor trei instrumente ale dreptului UE (Regulamentul UE nr.606/2013, Directiva 2004/38/CE și CDFUE), precum și legătura dintre acestea constituie chiar obiectul temei următoare. ⁴⁷ Directiva 2004/38/CE privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora, de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 și de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE și 93/96/CEE, JO L 158, 30.4.2004, p.77. ⁴⁸ Despre principiul efectivității și despre constituționalizarea dreptului civil al UE a se vedea **Norbert Reich**, *op.cit.*, p. 198 - 200. ⁴⁹ JO L 26, 31.1.2003, p.41.

Directiva a fost adoptată pentru a îmbunătăți accesul la justiție în cauzele transfrontaliere și stabilește norme minime comune privind asistența judiciară în astfel de litigii. Obiectivul acestui act legislativ al UE este acela de a garanta, în litigiile transfrontaliere, persoanelor care nu dispun de resursele financiare suficiente, un nivel corespunzător de asistență juridică.

În opinia noastră, acest obiectiv, corelat cu cele care vizează simplitatea și rapiditatea, precum și obligațiile autorităților statului membru de origine de a acorda, la cerere, persoanei protejate, asistență în obținerea de informații privind autoritățile statului membru destinat în fața cărora măsura de protecție urmează să fie invocată sau executarea urmează să fie solicitată, conduc și ele la îndeplinirea rolului regulamentului.

• *Facilitarea aplicării regulamentului*

Potrivit considerentului (35) din preambul, „*Pentru a facilita aplicarea prezentului regulament statele membre ar trebui să fie obligate să furnizeze anumite informații privind normele și procedurile lor interne referitoare la măsurile de protecție civilă în cadrul Rețelei judiciare europene în materie civilă și comercială create prin Decizia 2001/470/CE a Consiliului*⁴⁴. *Accesul la informațiile furnizate de statele membre ar trebui să fie disponibil prin intermediul portalului european e-justiție.*”

Unul dintre obiectivele pentru care Rețeaua Judiciară Europeană a fost creată viza îmbunătățirea cooperării judiciare în materie civilă și comercială între statele membre UE (cu excepția Danemarcei, care nu participă nici în această rețea), pentru a simplifica și facilita cooperarea judiciară în cazurile transfrontaliere dar și pentru a realiza o informare adecvată, specializată, prin intermediul portalului e-justiție al UE.

Ne vom opri aici cu analiza obiectivelor specifice ale regulamentului concluzionând că toate acestea sunt orientate pentru îndeplinirea rolului pe care regulamentul îl are în cadrul sistemului de drept al UE și concură pentru realizarea obiectivului general, acela de a crea un mecanism simplu și rapid de recunoaștere, în statul membru solicitat, a măsurilor de protecție dispuse în materie civilă într-un stat membru de origine, respectându-se atât principiul subsidiarității cât și cel al proporționalității.

De altfel, acesta este și obiectivul enunțat chiar de regulament, în cuprinsul considerentului (39) al preambulului: „*Deoarece obiectivul prezentului regulament, și anume stabilirea normelor pentru un mecanism simplu și rapid de recunoaștere a măsurilor de protecție dispuse într-un stat membru în materie civilă, nu poate fi realizat în mod satisfăcător de către statele membre, prin urmare putând fi mai bine realizate la nivelul Uniunii, aceasta poate adopta măsuri în conformitate cu principiul subsidiarității, astfel cum este enunțat la articolul 5 din TUE. În conformitate cu principiul proporționalității, astfel cum este enunțat la articolul*

---

⁴⁴ JO L 174, 27.6.2001, p.25.

respectiv, prezentul regulament nu depășește ceea ce este necesar în vederea atingerii obiectivului respectiv.”

TEMA 2

CADRUL LEGAL EUROPEAN CUPRINZÂND:

- 🕒 **Regulamentul (UE) nr.606/2013 al Parlamentului European și al Consiliului privind recunoașterea reciprocă a măsurilor de protecție în materie civilă, adoptat la Strasbourg la 12 iunie 2013;**
- 🕒 **Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora, de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 și de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE și 93/96/CEE;**
- 🕒 **Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene**

- ***Considerații generale***

Am observat în cadrul primei teme, într-o analiză sumară, care a fost contextul european ce a condus la adoptarea, la nivelul Uniunii Europene, a Regulamentului (UE) nr.606/2013 al Parlamentului European și al Consiliului privind recunoașterea reciprocă a măsurilor de protecție în materie civilă, care este rolul și care sunt obiectivele acestuia.

În cadrul acestei a doua teme vom analiza conținutul regulamentului, precum și legătura dintre acesta, Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora, de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 și de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE și 93/96/CEE (denumită în continuare Directiva nr.2004/38/CE) și Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene(denumită în continuare CDFUE), acte normative ce asigură cadrul legal european în conformitate cu care, pe teritoriul statelor membre ale UE (cu excepția Danemarcei) este organizată, recunoscută și facilitată circulația măsurilor de protecție în materie civilă dispuse de un stat membru UE și permite persoanelor protejate prin instituirea acestor măsuri de protecție să se bucure în mod continuu (neîntrerupt), facil și fără costuri suplimentare excesive, de protecția acordată de autoritățile unui stat membru UE,

dacă decid să își exercite dreptul la liberă circulație și/sau ședere pe teritoriul unui alt stat membru UE.

Vom analiza deci, în continuare, aspectele referitoare la Regulamentul (UE) nr.606/2013, urmărind structura acestuia și vom face legătura în mod expres, ori de câte ori va fi necesar, cu Directiva nr. 2004/38/CE, respectiv cu CDFUE.

• **Obiectul de reglementare**

Așa cum chiar textul articolului 1 al regulamentului prevede, acesta „*institue norme referitoare la un mecanism simplu și rapid de recunoaștere a măsurilor de protecție civilă dispuse într-un stat membru în materie de protecție civilă.*”

Despre simplitatea și rapiditatea mecanismului de recunoaștere a măsurilor de protecție civilă instituit prin regulament am nuanțat în cadrul primei teme, analizând obiectivele specifice și le vom analiza și în continuarea temei.

Potrivit pct.1 – 3 ale articolului 3, din regulament: „*În sensul prezentului regulament, se aplică următoarele definiții:*

1. „*măsură de protecție civilă*” este definită ca „*orice hotărâre, indiferent de denumirea acesteia, dispusă de autoritatea emitentă a statului membru de origine, în conformitate cu dreptul intern al acestuia, prin care se impun una sau mai multe dintre următoarele obligații persoanei care reprezintă amenințarea, în vederea protejării unei alte persoane, atunci când integritatea fizică sau psihică a persoanei din urmă poate fi amenințată:*

(a) *o interdicție sau reglementare a accesului la locul în care persoana protejată își are reședința, în care muncește sau pe care îl frecventează sau în care locuiește cu regularitate;*

(b) *o interdicție sau reglementare a contactului, sub orice formă, cu persoana protejată, inclusiv prin telefon, poștă electronică sau obișnuită, fax sau orice alt mijloc;*

(c) *o interdicție sau reglementare a apropierii de persoana protejată la o distanță mai mică decât cea stabilită.*”

2. „*persoană protejată*” înseamnă o persoană fizică care face obiectul protecției oferite de o măsură de protecție;

3. „*persoană care reprezintă amenințarea*” înseamnă o persoană fizică căreia i-au fost impuse una sau mai multe dintre obligațiile menționate la punctul 1”.

• **Domeniul de aplicare**

Potrivit dispozițiilor articolului 2 din regulament, care definește domeniul de aplicare al acestuia, distingem următoarele caracteristici:

🔍 **se aplică măsurilor de protecție în materie civilă dispuse de o autoritate emitentă** care, potrivit articolului 3 punctul 4 din regulament, „*înseamnă orice autoritate judiciară sau orice altă autoritate desemnată*

de un stat membru ca fiind competentă în materiile care intră în domeniul de aplicare al prezentului regulament, cu condiția ca această altă autoritate să ofere părților garanții în ceea ce privește imparțialitatea, iar deciziile sale în legătură cu măsura de protecție, în temeiul legislației statului membru în care funcționează, să poată fi supusă controlului unei autorități judiciare și să aibă o forță și efecte similare cu cele ale unei decizii a unei autorități judiciare privind aceleași aspecte”;

☞ **se aplică în cazurile transfrontaliere** - un caz este considerat transfrontalier în cazul în care recunoașterea măsurii de protecție dispusă într-un stat membru se solicită în alt stat membru; potrivit articolului 3 punctele 5 și 6 din regulament, „5. „stat membru de origine” înseamnă statul membru în care s-a dispus măsura de protecție;

6. „stat membru solicitat” înseamnă statul membru în care este solicitată recunoașterea și, acolo unde este cazul, executarea măsurii de protecție”;

☞ **nu se aplică măsurilor de protecție care fac obiectul Regulamentului (CE) nr. 2201/2003.**

Analizând o parte dintre caracteristicile domeniului de aplicare ⁴⁵ al regulamentului am arătat și în cadrul primei teme că, potrivit considerentului (9) și (10) din preambul, acesta se aplică numai măsurilor de protecție dispuse în materie civilă, în sensul articolului 81 din TFUE, că noțiunea de materie civilă ar trebui interpretată în mod autonom, în conformitate cu principiile de drept al UE, iar caracterul civil, administrativ sau penal al autorității care dispune o măsură de protecție nu ar trebui să fie determinat în ceea ce privește evaluarea caracterului civil al unei măsuri de protecție⁴⁶. De asemenea, pentru a sublinia caracterul civil, chiar

---

⁴⁵ Despre descrierea succintă a domeniului de aplicare material al regulamentului a se vedea **Guillaume Payan**, *Le Règlement européen n° 606/2013 du 12 juin 2013, relatif à la reconnaissance mutuelle des mesures de protection en matière civile: entrée en application d'un Règlement passé quasiment inaperçu*, Lexbase Hebdo édition privée n°603 du 5 mars 2015, N° Lexbase: N6208BUH, p. 1 -2. Potrivit autorului, „Ce Règlement constitue le "volet civil" d'un nouvel arsenal législatif européen de protection des "victimes" qui comporte également un "volet pénal". A ce titre, il complète notamment la Directive 2011/99/UE du Parlement européen et du Conseil du 13 décembre 2011, relative à la décision de protection européenne ainsi que la Directive 2012/29/UE du Parlement européen et du Conseil du 25 octobre 2012, établissant des normes minimales concernant les droits, le soutien et la protection des victimes de la criminalité et remplaçant la décision-cadre 2001 /220/JAI du Conseil. La "matière civile" couverte par le Règlement (UE) n° 606/2013 s'entend néanmoins par exclusion du champ d'application matériel du Règlement (CE) n° 2201/2003, dit "Bruxelles II bis" et, singulièrement, du domaine de la responsabilité parentale. A titre d'exemple, les mesures d'interdiction de recevoir ou de rencontrer un enfant sur lequel la "personne à l'origine du risque" exerce la responsabilité parentale sont régies par le Règlement (CE) n° 2201/2003 et non par le Règlement (UE) n° 606 /2013.”

⁴⁶ Pentru un studiu relativ recent despre Curtea de Justiție a Uniunii Europene și impactul jurisprudenței sale în domeniul justiției civile asupra autorităților judiciare și administrative naționale a se vedea Dr.iur **Inga Kačevska**, Dr.iur **Baiba Rudevska**, Dr.iur **Arnis Buka**, Mg.iur **Mārtiņš Dambergs** și LL.M **Aleksandrs Fillers**, *Project “The Court of Justice of the European Union and its case law in the area of civil justice”* JUST/2013/JCIV/AG/4691 (No. TM 2014/13/EK) - *The Court of Justice of the European Union and the impact of its case law in the area of civil justice on national judicial and*

regulamentul menționează, în considerentul (9) al preambulului, că măsurile de protecție adoptate în materie penală fac obiectul unui alt act legislativ al UE, respectiv Directiva 2011/99/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011 privind ordinul european de protecție⁴⁷.

Într-o analiză comparativă⁴⁸ se arată că dincolo de asemănări (de exemplu dispozițiile identice din art. 5 al Directivei și art. 3 (1) din Regulament sau lipsa de relevanță a autorității care adoptă măsura – civilă, penală sau administrativă) sunt deosebiri importante:

- recunoașterea măsurii, art. 9 din Directivă și art. 4 din Regulament;
- delimitarea ar putea să se facă în funcție de cât de periculos este comportamentul care a condus la adoptarea măsurii instituirii ordinului de protecție; considerentul (6) din preambulul Regulamentului care instituie ordinul european de protecție în materie civilă, este plin de trimiteri la fapte care în cele mai multe legislații constituie infracțiuni, iar considerentul (8) este de-a dreptul confuz⁴⁹;
- cu toate că nu este suficient precizată delimitarea civil/ penal, Regulamentul menționează că noțiunea de civil este autonomă în dreptul UE; cu toate acestea sfera civil/ penal nu este lăsată la aprecierea statelor, deși în practică este posibil ca instanțele naționale să aplice dreptul național.

Într-o altă analiză⁵⁰ este criticată opțiunea legiuitorului european de a se renunța la reglementarea jurisdicției.

Cu toate acestea, reiterăm principiile analizate anterior, incluse în textele considerentelor (7) și (8) ale preambulului regulamentului, în conformitate cu care acesta completează Directiva 2012/29/UE, care instituie norme minime privind drepturile, sprijinirea și protecția victimelor criminalității, iar „*faptul că o persoană face obiectul unei măsuri de protecție în materie civilă nu exclude neapărat posibilitatea ca persoana respectivă să fie definită drept „victimă” în temeiul directivei menționate.*”⁵¹

---

administrative authorities (Latvia, Hungary, Germany, Sweden and the United Kingdom) Riga, 1 January 2015, disponibil la http://www.kacevska.lv/upload/Petijums_anglu.pdf.

⁴⁷ Despre aplicarea Directivei 2011/99/UE în 26 de state membre UE a se vedea **Neus Oliveras, Raquel Vano** (coord.), *The European protection order – Its application to the victims of gender violence*, Layout: Grupo Anaya, Madrid, 2015, realizat în cadrul Programului Daphne al Comisiei Europene, disponibil la http://158.109.137.58/epogender2/images/news/Libro/EUROPEAN_PROTECTION_ORDER.pdf.

⁴⁸ **Michael Bogdan**, *Some reflections on the scope of application of the EU Regulation no 606/2013 on mutual recognition of protection measures in civil matters*, Yearbook of Private International Law, vol. 16/2014-2015, p. 406 și urm.

⁴⁹ Pe larg, **Michael Bogdan**, op. cit., p. 406-407. Pentru comparația cu directiva din materie penală, a se vedea, p. 183.

⁵⁰ **Anatol Dutta**, *Cross-border protection measures in the European Union*, Journal of Private International Law, vol. 12, nr. 1/2016, p. 169.

⁵¹ Pentru detaliere a se vedea tema 1, *supra*, p. 14-15. ⁵⁸

Idem, p. 15.

Observăm distincția operată în text pentru definirea autorităților emitente, dar precizată și în considerentul (13) al preambulului⁵⁸, dintre autoritatea judiciară sau orice altă autoritate desemnată de un stat membru ca fiind competentă în materiile care intră în domeniul de aplicare al regulamentului (autoritate administrativă), inclusiv prin condițiile impuse de text pentru autoritățile administrative:

- ☞ să ofere părților garanții în ceea ce privește imparțialitatea;
- ☞ deciziile sale în legătură cu măsura de protecție, în temeiul legislației statului membru în care funcționează, să poată fi supusă controlului unei autorități judiciare;
- ☞ deciziile sale în legătură cu măsura de protecție, în temeiul legislației statului membru în care funcționează să aibă o forță și efecte similare cu cele ale unei decizii a unei autorități judiciare privind aceleași aspecte;
- ☞ în nici un caz nu ar trebui ca autoritățile polițienești să fie considerate autorități emitente.

În ceea ce privește aplicabilitatea în cazurile transfrontaliere, este relevantă legătura dintre obiectul de reglementare și domeniul de aplicare ale regulamentului cu exercitarea de către cetățenii UE și membrii familiilor acestora, a dreptului la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre UE, în temeiul tratatelor constitutive ale UE și potrivit Directivei nr. 2004/38/CE. Această legătură, prevăzută și în considerentul (3) al preambulului regulamentului, este garanția că, în spațiul european comun de libertate, securitate și justiție, exercitarea de către cetățenii UE a drepturilor prevăzute de Directiva nr. 2004/38/CE nu poate duce la pierderea protecției acordate unei persoane fizice printr-o măsură de protecție în materie civilă de către statul de origine. Subliniem și faptul că directiva stabilește: condițiile în care cetățenii UE și membrii familiilor acestora pot exercita dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul UE, dreptul de ședere permanentă pe teritoriul statelor membre UE, precum și restrângerile acestor drepturi, pentru motive de ordine publică, siguranță publică sau sănătate publică.

În ceea ce privește noțiunea de ordine publică, în sensul directivei, vom observa pe parcursul analizării temei că aceasta a fost extinsă și la Regulamentul (UE) nr.606/2013, dar și că aceeași noțiune face legătura inclusiv între cele două acte legislative ale UE (regulamentul și directiva) cu CDFUE, atunci când este reglementată posibilitatea invocării excepției de ordine publică și limitele în cazul recunoașterii sau executării unei măsuri de protecție.⁵²

În ceea ce privește cazurile transfrontaliere, în doctrină⁵³ se arată că acestea nu sunt definite în mod unitar. După cum observăm, caracterul transfrontalier este

---

⁵² *Infra*, p. 45, nota 78.

⁵³ Despre noțiunea de „cazuri transfrontaliere” a se vedea **Guillaume Payan**, *op.cit.*, nota 11: „*A ce jour, il n'existe pas de définition unique de la notion d'affaires ou de litiges transfrontières. Plusieurs Règlements et Directives adoptés dans le domaine de la coopération judiciaire civile contiennent leur propre définition. Cela est par exemple le cas du Règlement (CE) n° 1896/2006 du Parlement européen et du Conseil du 12 décembre 2006 instituant une procédure européenne d'injonction de payer (JOUE n° L 399, 30 décembre 2006, p. 1 ; spéc. art. 3) ou encore du Règlement (UE) n° 655/2014 du Parlement européen et du Conseil du 15 mai 2014 portant création d'une procédure d'ordonnance européenne de*

explicat în regulament prin raportare la solicitarea recunoașterii, în statul membru solicitat, a unei măsuri de protecție în materie civilă dispusă în statul membru de origine.

Referitor la inaplicabilitatea Regulamentului (UE) nr.606/2013 în ceea ce privește măsurile de protecție care fac obiectul unui alt regulament, Regulamentul (CE) nr.2201/2003⁵⁴, denumit și Regulamentul Bruxelles II a, chiar textul considerentului (11) al preambulului arată că „deciziile luate în temeiul Regulamentului Bruxelles II a ar trebui să continue să fie recunoscute și aplicate în temeiul regulamentului respectiv.”

• Recunoașterea și executarea măsurilor de protecție

Un studiu recent⁵⁵, care a evaluat inclusiv aplicarea dispozițiilor privind recunoașterea și executarea măsurilor de protecție, dar și nivelul de protecție oferit de legislațiile naționale privind ordinele de protecție, atât în materie civilă cât și în materie penală, concluzionează că acestea sunt necesare pentru protejarea persoanelor amenințate și pentru respectarea drepturilor și libertăților conferite cetățenilor UE de legislația în materie.

În ceea ce privește regulamentul, articolul 4 alineatul (1) stabilește reperele pe baza cărora măsura de protecție dispusă într-un stat membru este recunoscută și executată în celelalte state membre, astfel:

„a) este recunoscută fără să fie nevoie de nici o procedură specială;

b) este executorie fără să fie necesară o hotărâre de încuviințare a executării.

Potrivit alineatelor (2) – (5) ale articolului 4:

„(2) O persoană protejată care dorește să invoce în statul membru solicitat o măsură de protecție dispusă în statul membru de origine furnizează autorității competente din statul membru solicitat:

a) o copie a măsurii de protecție care întrunește condițiile necesare în vederea autenticității sale;

b) certificatul eliberat în statul membru de origine, în conformitate cu articolul 5; și

c) dacă este necesar, o transliterație și/sau o traducere a certificatului în conformitate cu articolul 16.

(3) Certificatul nu își produce efectele decât în limitele caracterului executoriu al măsurii de protecție.

---

saisie conservatoire des comptes bancaires, destinée à faciliter le recouvrement transfrontière de créances en matière civile et commerciale (JOUE n° L 189, 27 juin 2014, p. 59 ; spéc. art. 3).”, p. 6.

⁵⁴ Regulamentul (CE) nr.2201/2003 al Consiliului din 21 noiembrie 2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești, JO L 338, 23.12.2003, p.1.

⁵⁵ **Suzan van der Aa, Johanna Niemi, Lorena Sosa, Ana Ferreira, Anna Baldry**, *Mapping the legislation and assessing the impact of protection orders in the European Member States*, Wolf Legal Publishers, 2015; studiul, realizat cu sprijinul Programului Daphne al UE, este disponibil în integralitatea sa la <http://poems-project.com/wp-content/uploads/2015/04/Intervict-Poems-digi-1.pdf>.

(4) Indiferent dacă măsura de protecție are o durată mai lungă, efectele recunoașterii în temeiul alineatului (1) se limitează la o perioadă de 12 luni, începând cu data eliberării certificatului.

(5) Procedura de executare a măsurilor de protecție este reglementată în dreptul statului membru solicitat.”

Dispozițiile acestui articol trebuie interpretate în conformitate cu elementele care concură efectiv la realizarea recunoașterii și executării acestor măsuri, prevăzute în textele considerentelor (14) - (16) și (18) - (19) ale preambulului, detaliate anterior⁵⁶. Acestea se referă la:

- recunoașterea măsurii de protecție pe baza principiului recunoașterii reciproce
- recunoașterea doar a obligației impuse prin măsura de protecție, nu reglementarea procedurii de punere în aplicare sau de executare, care sunt de competența dreptului național al statului membru
- corelarea duratei recunoașterii și a efectelor sale cu durata măsurii de protecție, fără a putea depăși 12 luni de la data emiterii certificatului.

Considerăm important să reiterăm că, dacă amenințarea persistă ori protecția este necesară pentru o durată mai mare, care depășește termenul prevăzut de regulament, persoana supusă amenințării are posibilitatea să solicite instituirea unei măsuri de protecție dar în temeiul legislației naționale a statului membru UE, sau al altui instrument al UE, în astfel de cazuri nemaifiind aplicabil Regulamentul (UE) nr.606/2013.

Vom observa, în următoarele paragrafe, că toate procedurile privind recunoașterea reciprocă a măsurilor de protecție în materie civilă, prevăzute de regulament, gravitează de fapt în jurul certificatului.

• Certificatul

Potrivit dispozițiilor articolului 5,

„(1) Autoritate emitentă din statul membru de origine eliberează certificatul, la cererea persoanei protejate, utilizând formularul standard multilingv stabilit în conformitate cu articolul 19 și care conține informațiile prevăzute la articolul 7.

(2) Eliberarea certificatului nu face obiectul niciunei căi de atac.

(3) La cererea persoanei protejate, autoritatea emitentă din statul membru de origine furnizează persoanei o transliterație și/sau o traducere a certificatului prin utilizarea formularului standard multilingv stabilit în conformitate cu articolul 19.”

Textul articolului 5, referitor la certificat, trebuie corelat și interpretat prin prisma obiectivului specific al regulamentului de a facilita libera circulație, uniformă, mai rapidă și mai puțin costisitoare, a măsurilor de protecție, care se regăsește descris în textele considerentelor (22), (23) și (24) din preambul.⁵⁷

⁵⁶ Pentru detalii a se vedea tema 1, *supra*, p. 17-19.

⁵⁷ *Idem*, p. 22-24. A se vedea pentru un comentariu și **Anatol Dutta**, *op. cit.*, p. 178-179.

În ceea ce privește utilizarea unui formular standard multilingv, tocmai pentru facilitarea recunoașterii măsurilor de protecție și pe baza dispozițiilor articolului 19 a fost adoptat, la nivelul UE, un regulament de punere în aplicare, despre a cărui natură și temei juridic am nuanțat anterior⁵⁸. Astfel, regulamentul de punere în aplicare⁵⁹ vizează stabilirea formularelor standard multilingve pentru certificatele menționate la articolele 5 și 14 din Regulamentul (UE) nr. 606/2013.

• Cerințe pentru eliberarea certificatului

Articolul 6 din regulament, denumit chiar *Cerințe pentru eliberarea certificatului*, prevede următoarele:

„(1) *Certificatul poate fi eliberat numai dacă măsura de protecție a fost adusă la cunoștința persoanei care reprezintă amenințarea, în conformitate cu dreptul statului membru de origine.*

(2) *În cazul în care măsura de protecție a fost dispusă în lipsă, certificatul poate fi eliberat numai dacă persoanei care reprezintă amenințarea i s-a comunicat actul de instituire a procedurii sau un document echivalent sau, după caz, a fost informată în alt mod cu privire la inițierea procedurii în conformitate cu dreptul statului membru de origine, în timp util și în așa fel încât să i se permită persoanei respective să își pregătească apărarea.*

(3) *în cazul în care măsura de protecție a fost dispusă în cadrul unei proceduri care nu prevede notificarea prealabilă a persoanei care reprezintă amenințarea („procedură ex parte”) certificatul poate fi eliberat numai dacă persoana respectivă a avut dreptul de a contesta măsura de protecție în temeiul dreptului statului membru de origine”.*

Constatăm astfel, din analiza textului, corelată cu analiza deja efectuată a considerentelor (25), (26) și (38) ale preambulului⁶⁰, legătura strânsă dintre aceste dispoziții ale regulamentului și CDFUE care, potrivit dispozițiilor articolele 47 și 48, garantează dreptul la un proces echitabil și respectarea dreptului la apărare. Unul dintre obiectivele specifice ale regulamentului, garantarea dreptului la apărare al persoanei care reprezintă amenințarea, și a dreptului la un proces echitabil, în contextul recunoașterii unei măsuri de protecție în materie civilă, nu ar putea fi realizat fără instituirea, în textul regulamentului, a cerințelor prevăzute în textul articolului 6, iar scopul regulamentului nu ar putea fi atins.

Observăm astfel că sancțiunea încălcării acestui drept fundamental al persoanei care reprezintă amenințarea, pe de o parte, de a fi informată, în timp util despre instituirea măsurii de protecție, în scopul pregătirii apărării, sau, pe de altă parte, dacă măsura a fost dispusă în cadrul unei proceduri *ex parte*, de a avea dreptul

---

⁵⁸ *Idem*, p. 23-24.

⁵⁹ Regulamentul de punere în aplicare (UE) nr. 939/2014 al Comisiei din 2 septembrie 2014 de stabilire a certificatelor menționate la articolele 5 și 14 din Regulamentul (UE) nr. 606/2013 al Parlamentului European și al Consiliului privind recunoașterea reciprocă a măsurilor de protecție în materie civilă, JO L 263, 03.09.2014, p. 10.

⁶⁰ Pentru detalii a se vedea tema 1, *supra*, p. 24-26.

să conteste măsura de protecție, o constituie imposibilitatea eliberării certificatului. Subliniem însă, așa cum și regulamentul precizează, că procedurile de informare a persoanei care reprezintă amenințarea, respectiv de comunicare a actelor de instituire a măsurilor de protecție și, după caz, cele referitoare la contestarea măsurii se derulează în conformitate cu dreptul statului membru de origine și nu fac obiectul regulamentului sau dreptului UE.

• Conținutul certificatului

Potrivit dispozițiilor articolului 6 din regulament, „*Certificatul conține următoarele informații:*

- a) numele și adresa/datele de contact ale autorității emitente;*
- b) numărul de referință al dosarului;*
- c) data emiterii certificatului;*
- d) date privind persoana protejată: nume, data și locul nașterii, dacă aceste informații sunt disponibile, și o adresă care urmează să fie folosită în scopuri de notificare, precedată de un avertisment clar că adresa respectivă poate fi divulgată persoanei care reprezintă amenințarea;*
- e) date privind persoana care reprezintă amenințarea: nume, data și locul nașterii, dacă aceste informații sunt disponibile, și adresa care urmează să fie folosită în scopuri de notificare;*
- f) toate informațiile necesare pentru executarea măsurii de protecție, inclusiv, după caz, tipul de măsură și obligația impusă prin aceasta persoanei care reprezintă amenințarea, și specificându-se funcția locului și/sau a perimetrului de care persoanei respective îi este interzis să se apropie sau, respectiv, în care îi este interzis să intre;*
- g) durata măsurii de protecție;*
- h) durata efectelor recunoașterii în conformitate cu articolul 4 alineatul (4);*
- i) o declarație potrivit căreia cerințele enunțate la articolul 6 au fost îndeplinite;*
- j) informații privind drepturile conferite în temeiul articolelor 9 și 13;*
- k) pentru facilitarea trimiterii, titlul integral al prezentului regulament.”*

Nu detaliem categoriile de informații prevăzute în certificat întrucât acestea sunt strict tehnice și nu necesită astfel de detalieri. Observăm totuși atenția acordată acestor categorii de date care, dacă sunt incomplete sau eronate, pot atrage procedurile de rectificare sau de retragere, precum și refuzul recunoașterii sau executării unei astfel de măsuri de protecție, pe care le vom analiza în continuare. Așa cum și preambulul regulamentului prevede în considerentul (27)⁶¹, apreciem că este important să existe, în conținutul certificatului, avertismentul clar că adresa persoanei protejate, ce urmează a fi folosită în scopuri de notificare, ar putea să fie

---

⁶¹ *Idem*, p. 26-27. ⁶⁹

Ibidem.

divulgată persoanei care reprezintă amenințarea. Facem distincție, așa cum face și textul regulamentului, între adresa folosită pentru notificare (care poate fi divulgată) și locul în care se află persoana protejată, respectiv datele de contact ale acesteia, pentru care există, așa cum vom analiza în secțiunea următoare, interdicția dezvăluirii acestora către persoana care reprezintă amenințarea (nu pot fi divulgate decât în anumite condiții limitativ și expres prevăzute în textul articolului 8 și al considerentului (27) al preambulului⁶⁹)

Pentru respectarea principiilor, dar mai ales a drepturilor garantate de CDFUE, este foarte importantă și obligativitatea existenței declarației potrivit căreia dreptul la informare, în vederea exercitării dreptului la apărare al persoanei care reprezintă amenințarea și, după caz, că dreptul de contesta măsura de protecție în cadrul unei proceduri *ex parte* au fost respectate.

- **Notificarea certificatului către persoana care reprezintă amenințarea**

Descrierea procesului de notificare a certificatului, către persoana care reprezintă amenințarea, este realizată în textul articolului 8 din regulament și vizează următoarele aspecte:

- ⌚ identificarea autorității care aduce certificatul, împreună cu efectele eliberării acestuia, la cunoștința persoanei care reprezintă amenințarea – autoritatea emitentă a statului membru de origine;
- ⌚ modalitatea de efectuare a notificării – are legătură directă cu adresa de reședință a persoanei care reprezintă amenințarea, astfel:
  - în conformitate cu dreptul statului membru de origine – când persoana care reprezintă amenințarea își are reședința în statul membru de origine
  - prin scrisoare recomandată cu confirmare de primire sau printr-un mijloc echivalent – când persoana care reprezintă amenințarea își are reședința în statul membru diferit de statul membru de origine sau într-o țară terță;
  - potrivit reglementării din dreptul statului membru de origine - când adresa persoanei care reprezintă amenințarea nu este cunoscută.
- ⌚ modalitatea de acțiune în situațiile în care persoana care reprezintă amenințarea refuză să accepte primirea notificării – se reglementează în dreptul statului membru de origine;
- ⌚ interdicția dezvăluirii, către persoana care reprezintă amenințarea, a locului în care se află persoana protejată, și a datelor de contact ale acesteia, precum și situațiile în care interdicția este înlăturată iar datele respective pot fi dezvăluite:
  - regula este că locul și datele nu pot fi dezvăluite;
  - excepția este aplicabilă și interdicția este înlăturată doar dacă dezvăluirea acestora este necesară în scopul respectării măsurii de protecție sau al executării acesteia.

- **Rectificarea sau retragerea certificatului**

Condițiile în care rectificarea sau retragerea certificatului poate avea loc sunt descrise în considerentul (29) al preambulului⁶², precum și în textul articolului 9 din regulament, potrivit căruia:

„(1) Fără a aduce atingere articolului 5 alineatul (2) și la cererea persoanei protejate sau a persoanei care reprezintă amenințarea adresată autorității emitente din statul membru de origine sau din proprie inițiativă a respectivei autorități, certificatul:

- a) se rectifică în cazul în care, din cauza unei erori materiale, există o discrepanță între măsura de protecție și certificat; sau*
- b) se retrage în cazul în care este evident că certificatul a fost acordat în mod greșit, având în vedere cerințele enunțate la articolul 6 și domeniul de aplicare al prezentului regulament.*

(2) Procedura, inclusiv orice cale de atac, referitoare la rectificarea sau retragerea certificatului se reglementează în temeiul dreptului statului membru de origine.”

Observăm încă de la început faptul că atât operațiunea de rectificare (care nu vizează fondul ci doar corectarea erorilor materiale ce conduc la existența discrepanțelor între măsura de protecție și certificat), cât și cea de retragere a certificatului (care vizează motive de legalitate ce afectează și fondul, nu doar forma, fiind evident că a fost utilizat pentru o măsură care nu intră în domeniul de aplicare al regulamentului ori a fost emis cu încălcarea cerințelor pentru emiterea sa), nu sunt căi de atac în sensul prevăzut de articolul 5 alineatul (2) din regulament ci operațiuni prin care sunt înlăturate erorile materiale sau măsurile nelegale.

Aceste operațiuni sunt efectuate de autoritatea emitentă din statul membru de origine, din oficiu sau la cererea persoanei protejate sau a persoanei care reprezintă amenințarea.

Subliniem și faptul că rectificarea sau retragerea certificatului poate fi supusă unei căi de atac dacă dreptul statului membru de origine prevede această cale de atac, precum și faptul că întreaga procedură de rectificare sau de retragere a certificatului se reglementează în temeiul dreptului statului membru de origine.

- **Asistența acordată persoanei protejate**

Textul articolului 10 din regulament dispune: *„La cererea persoanei protejate, autoritatea emitentă din statul membru de origine asistă persoana respectivă în obținerea de informații, astfel cum sunt puse la dispoziție în conformitate cu articolele 17 și 18, privind autoritățile statului membru solicitat în fața cărora măsura de protecție urmează să fie invocată sau urmează să se solicite executarea”.*

---

⁶² Conținutul considerentului (29) al preambulului regulamentului a fost explicat în cadrul primei teme, *supra*, p. 20-21.

Acest text trebuie corelat și cu cel prevăzut în considerentul (30) al preambulului⁶³, precum și cu cele ale articolului 17, care vizează informațiile puse la dispoziția publicului, respectiv cu cele ale articolului 18, care vizează comunicarea de informații din partea statelor membre, pe care le vom analiza în continuare.

- **Informații puse la dispoziția publicului**

Potrivit articolului 17 din regulament, *„Statele membre furnizează, în cadrul rețelei europene în materie civilă și comercială creată prin Decizia 2001/470/CE și în scopul de a pune informațiile la dispoziția publicului, o descriere a normelor și procedurilor naționale referitoare la măsurile de protecție în materie civilă, inclusiv informații privind tipul autorităților care sunt competente în materiile care intră în domeniul de aplicare al prezentului regulament. Statele membre actualizează informațiile respective.”*

Observăm astfel că atât obligația de transmitere a informațiilor, pentru a le pune la dispoziția publicului, precum și cea de actualizare a informațiilor respective, aparține statelor membre UE. Textul articolului 17 din regulament trebuie corelat cu cel al considerentului (35) din preambul, referitor la facilitarea aplicării regulamentului⁶⁴. Precizam în finalul primei teme că unul dintre obiectivele pentru care Rețeaua Judiciară Europeană a fost creată vizează inclusiv simplificarea și facilitarea cooperării judiciare în cazurile transfrontaliere dar și realizarea unei informări adecvate, specializate, prin intermediul portalului e-justiție al UE⁶⁵.

- **Comunicarea de informații din partea statelor membre**

În conformitate cu dispozițiile art.18 din regulament,
„(1) Până la 11 iunie 2014, statele membre transmit Comisiei următoarele informații:

- a) tipul de autorități care sunt competente în materiile care intră în domeniul de aplicare al prezentului regulament, specificând, după caz:*
  - (i) autoritățile care sunt competente să dispună măsuri de protecție și să elibereze certificate în conformitate cu articolul 5;*
  - (ii) autoritățile în fața cărora urmează să fie invocată o măsură de protecție dispusă în alt stat membru și/sau care sunt competente să execute o astfel de măsură;*
  - (iii) autoritățile care sunt competente să efectueze ajustarea măsurii de protecție în conformitate cu articolul 11 alineatul (1);*
  - (iv) instanțele la care trebuie să fie depusă cererea de refuzare a recunoașterii și, după caz, a executării, în conformitate cu articolul*

---

⁶³ Conținutul considerentului (30) al preambulului regulamentului a fost explicat în cadrul primei teme, *supra*, p. 23.

⁶⁴ *Idem*, p. 29.

⁶⁵ Pentru a vizita portalul accesați <https://e-justice.europa.eu/home.do?plang=ro&action=home>.

13;

b) *limba sau limbile acceptate pentru traduceri, astfel cum se menționează la articolul 16 alineatul (1).*

(2) *Comisia face publice informațiile menționate la alineatul (1) prin orice mijloc adecvat, în special prin intermediul site-ului internet al rețelei judiciare europene în materie civilă și comercială.*”

După cum se poate observa, informațiile care trebuie transmise Comisei de către statele membre UE, au ca scop facilitarea cooperării în scopul aplicării regulamentului, iar structura acestora urmează cerințele regulamentului. Este evident că fiecare stat membru a stabilit, potrivit legislației naționale, atât autoritățile competente cât și celelalte categorii de informații care se transmit comisiei. Accesând portalul *e-justice.europa.eu/home.do* și urmând link-urile *Atlas judiciar european în materie civilă*, respectiv *Recunoașterea reciprocă a măsurilor de protecție în materie civilă* regăsim, pe lângă informațiile generale despre regulament și certificatele cu formularele standard multilingv prevăzute în regulamentul de punere în aplicare, și informații detaliate pentru fiecare stat membru participant la *Rețeaua judiciară europeană în materie civilă și comercială*, incluse în paginile dedicate fiecăruia dintre statele membre⁶⁶.

• Ajustarea măsurii de protecție

Am analizat pe larg principalele coordonate care stau la baza ajustării măsurii de protecție, așa cum sunt acestea prevăzute în cuprinsul considerentelor (20) și (21) ale preambulului și am identificat principalele trăsături ale ajustării măsurii de protecție⁷⁵. Precizăm că articolul 11 din regulament nuanțează coordonatele descrise în preambul.

Astfel, ajustarea măsurii de protecție:

- ⌚ reprezintă o posibilitate și nu o obligație pe care o are autoritatea competentă din statul membru solicitat;
- ⌚ este realizată în vederea aplicării măsurii de protecție în statul membru solicitat, pentru ca recunoașterea măsurii de protecție să fie efectivă în termeni practici în statul membru solicitat;
- ⌚ vizează doar elementele de fapt ale măsurii de protecție - nu poate afecta nici tipul și nici caracterul civil al măsurii de protecție; natura și elementele măsurii de protecție trebuie să fie menținute;
- ⌚ elementele referitoare la ajustarea măsurii de protecție se înscriu, de către autoritățile statului membru solicitat, în certificat;
- ⌚ procedura de ajustare a măsurii de protecție se reglementează în temeiul dreptului statului membru solicitat;

---

⁶⁶ De exemplu, pentru Franța, informațiile se regăsesc la adresa https://e-justice.europa.eu/content_mutual_recognition_of_protection_measures_in_civil_matters-352-fr-ro.do?clang=fr, iar pentru România la adresa https://e-justice.europa.eu/content_mutual_recognition_of_protection_measures_in_civil_matters-352-ro-ro.do?member=1. ⁷⁵ A se vedea prima temă, *supra*, p. 20-21.

- ⌚ ajustarea se aduce la cunoștința persoanei care reprezintă amenințarea iar regulile prevăzute în alineatul (4) al articolului 11 vizează modalitatea de efectuare a notificării – are legătură directă, la fel ca notificarea certificatului, cu adresa de reședință a persoanei care reprezintă amenințarea, astfel:
  - în conformitate cu dreptul statului membru solicitat – când persoana care reprezintă amenințarea își are reședința în statul membru solicitat;
  - prin scrisoare recomandată cu confirmare de primire sau printr-un mijloc echivalent – când persoana care reprezintă amenințarea își are reședința în statul membru diferit de statul membru solicitat sau într-o țară terță;
  - potrivit reglementării din dreptul statului membru solicitat - când adresa persoanei care reprezintă amenințarea nu este cunoscută.
- ⌚ situațiile în care persoana care reprezintă amenințarea refuză să accepte primirea notificării se reglementează în dreptul statului membru de solicitat.
- ⌚ există posibilitatea introducerii unei căi de atac împotriva ajustării măsurii de protecție
  - calea de atac poate fi introdusă de persoana protejată sau de persoana care reprezintă amenințarea
  - procedura privind calea de atac se reglementează în temeiul dreptului statului membru solicitat
  - introducerea căii de atac are efect suspensiv.

• **Interdicția revizuirii pe fond**

Textul articolul 12, din regulament, care prevede că „*În nici un caz o măsură de protecție dispusă în statul membru de origine nu poate face obiectul unei revizuirii pe fond în statul membru solicitat*” are legătură directă cu obiectul de reglementare și cu scopul regulamentului. Este cunoscut că regulamentul vizează recunoașterea și executarea, în statul membru solicitat, a unei măsuri de protecție în materie civilă dispusă în statul membru de origine, și nu stabilirea unor noi drepturi sau obligații care să vizeze fondul măsurii de protecție.

Nici certificatul și nici ajustarea măsurii de protecție nu creează nici drepturi noi pentru persoana protejată și nici obligații noi pentru persoana care reprezintă amenințarea astfel încât apare firească interdicția revizuirii pe fond a măsurii de protecție, iar în situația în care, din motive obiective, recunoașterea și/sau executarea măsurii de protecție nu sunt posibile devine aplicabilă o altă instituție prevăzută de regulament și anume refuzul recunoașterii sau al executării măsurii de protecție.

• **Refuzul recunoașterii sau al executării**

Posibilitate de refuz al recunoașterii sau executării, pe teritoriul statului solicitat, a unei măsuri de protecție dispuse în statul membru de origine, precum și

scopul reglementării unei astfel de instituții a fost detaliată în considerentele (31) și (32) ale preambulului ⁶⁷, și în textul articolului 13 din regulament, după cum urmează:

„(1) Recunoașterea și, după caz, executarea măsurii de protecție se refuză la cererea persoanei care reprezintă amenințarea, în măsura în care o astfel de recunoaștere este:

- a) vădit contrară ordinii publice în statul membru solicitat; sau*
- b) ireconciliabilă cu o hotărâre pronunțată sau recunoscută în statul membru solicitat.*

(2) Cererea de refuzare a recunoașterii sau executării se depune la instanța statului membru solicitat, astfel cum a fost comunicată Comisiei de către statul membru respectiv, în conformitate cu articolul 18 alineatul (1) litera a) punctul (iv).

(3) Recunoașterea măsurii de protecție nu poate fi refuzată pe motiv că dreptul statului membru solicitat nu permite adoptarea unei astfel de măsuri.”

Observăm că textul invocat introduce câteva condiții pentru ca refuzul recunoașterii sau executării să fie aplicabil, după cum urmează:

- ⌚ procedura este inițiată la cererea persoanei care reprezintă amenințarea;
- ⌚ cererea de refuzare a recunoașterii sau executării se depune la instanța competentă a statului membru solicitat, comunicată comisiei potrivit articolului 18 din regulament;
- ⌚ recunoașterea măsurii de protecție nu poate fi refuzată pe motiv că dreptul statului membru solicitat nu permite adoptarea unei astfel de măsuri;
- ⌚ recunoașterea sau, după caz, executarea măsurii de protecție se refuză în două situații:
  - ⌚ în măsura în care o astfel de recunoaștere este vădit contrară ordinii publice în statul membru solicitat,
  - ⌚ în măsura în care o astfel de măsură este ireconciliabilă cu o hotărâre pronunțată sau recunoscută în statul membru solicitat.

În ceea ce privește situația de refuz pentru motivul de ordine publică, apreciem că sunt relevante și prevederile considerentului (32) al preambulului regulamentului, care fac trimitere inclusiv la excepția de ordine publică și la limitele aplicării acesteia în contextul CDFUE. Mai mult, după cum este cunoscut, noțiunea de ordine publică este prevăzută de Directiva 2004/38⁶⁸. Poate fi extinsă această noțiune și în ceea ce privește aplicarea Regulamentului (UE) nr.606/2014? Răspunsul se regăsește atât în jurisprudența CJUE cât și în considerentul (32) al preambulului, potrivit căruia chiar dacă este recunoscut dreptul instanțelor naționale de a refuza recunoașterea sau executarea unei măsuri de protecție dacă aplicarea acesteia ar fi vădit incompatibilă

---

⁶⁷ *Idem*, p. 27-28.

⁶⁸ Pentru detalii a se vedea atât preambulul directivei cât și textul articolului 27 – Principii generale.

cu ordinea publică a statului membru respectiv, instanțele ar trebui să nu poată aplica excepția de ordine publică pentru a refuza recunoașterea sau executarea unei măsuri de protecție dacă în felul acesta ar încălca drepturile prevăzute de Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, în special articolul 21 - nediscriminarea⁶⁹.

Precizam anterior că în preambulul regulamentului este afirmat încă o dată obiectivul potrivit căruia funcționarea armonioasă a justiției necesită evitarea situației în care în două state membre se pronunță hotărâri ireconciliabile iar regulamentul prevede, pentru astfel de situații, un motiv de refuz al recunoașterii sau, după caz, al executării măsurii de protecție.

• Suspendarea sau retragerea recunoașterii sau a executării

Chestiunile care vizează aceste suspendarea sau retragerea recunoașterii sau executării măsurii de protecție au fost prevăzute în preambul, considerentul (33)⁷⁰, precum și în textul articolului 14 din regulament:

„(1) În cazul în care măsura de protecție este suspendată sau retrasă în statul membru de origine sau în cazul în care caracterul său executoriu este suspendat sau limitat sau dacă certificatul este retras în conformitate cu articolul 9 alineatul (1) litera b), autoritatea emitentă din statul membru de origine eliberează, la cererea persoanei protejate sau a persoanei care reprezintă amenințarea, un certificat care indică suspendarea, limitarea sau retragerea respectivă, utilizând formularul standard multilingv stabilit în conformitate cu articolul 19.

(2) La depunerea de către persoana protejată sau de către persoana care reprezintă amenințarea a certificatului eliberat în conformitate cu alineatul (1), autoritatea competentă din statul membru solicitat suspendă sau retrage efectele recunoașterii și, după caz, executarea măsurii de protecție.”

Din analiza textului rezultă următoarele caracteristici procedurale:

- ⌚ autoritatea emitentă din statul membru de origine eliberează un certificat - dacă măsura de protecție este suspendată sau retrasă în statul membru de

---

⁶⁹ Jurisprudența anterioară a CJUE referitoare la libertatea de stabilire și recunoașterea reciprocă – Cauza C-340/89, *Vlassopoulou/Ministerium für Justiz, Bundes-u. Europaangelegenheiten Baden-Württemberg*, hotărârea din 7 mai 1991, ECR 1991 p.I-2357, pct. 15: „Chiar dacă sunt aplicate fără discriminare în ceea ce privește cetățenia, cerințele naționale referitoare la calificare pot avea ca efect împiedicarea resortisanților celorlalte state membre în exercitarea dreptului lor de stabilire. Acesta ar putea fi cazul dacă normele naționale respective nu au ținut cont de cunoștințele și calificările deja dobândite de persoana interesată într-un alt stat membru.” În urma acestei hotărâri s-au realizat criterii pentru a se verifica responsabilitatea statelor în recunoașterea reciprocă a diplomelor. Situația este similară în directiva și regulamentul privind ordinul de protecție. Pe larg, **Anna Sievălă**, *Mutual recognition of protection measures in the European Union: Equal protection to all EU citizens?*, Master Thesis, 2016, disponibilă la http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20140819/urn_nbn_fi_uef-20140819.pdf, p. 38.

⁷⁰ Conținutul considerentului (32) al preambulului regulamentului a fost explicat în cadrul primei teme, *supra*, p. 28.

origine, caracterul său executoriu este suspendat sau limitat, sau dacă certificatul este retras conformitate cu articolul 9 alineatul (1) litera b;

- ⌚ certificatul care indică suspendarea, limitarea sau retragerea respectivă este eliberat la cererea persoanei protejate sau a persoanei care reprezintă amenințarea;
- ⌚ certificatul care indică suspendarea, limitarea sau retragerea respectivă, utilizează formularul standard multilingv stabilit în conformitate cu articolul 19;
- ⌚ certificatul care indică suspendarea, limitarea sau retragerea respectivă se depune de către persoana care reprezintă amenințarea la autoritatea competentă din statul membru solicitat;
- ⌚ la depunerea certificatului autoritatea competentă din statul membru solicitat suspendă sau retrage efectele recunoașterii și, după caz, executarea măsurii de protecție.

- **Stabilirea și modificările ulterioare ale formularelor**

Potrivit textului articolului 19 din regulament, „*Comisia adoptă acte de punere în aplicare privind stabilirea și modificare ulterioară a formularelor menționate la articolele 5 și 14. Actele de punere în aplicare respective se adoptă în conformitate cu procedura de examinare menționată la articolul 20*” – procedura comitetelor.⁷¹

Arătăm anterior că, pe baza acestui text, a fost adoptat regulamentul de punere în aplicare, ce vizează stabilirea formularelor standard multilingve pentru certificatele menționate la articolele 5 și 14 ⁷², răspunzând astfel obiectivului specific referitor la facilitarea liberei circulații, uniformă, mai rapidă și mai puțin costisitoare, a măsurilor de protecție în cadrul UE.

- **Legalizarea și alte formalități similare**

După cum și preambulul prevede, răspunzând obiectivului de simplificare și rapiditate, textul articolului 15 din regulament dispune că „*Nu este necesară nicio legalizare sau altă formalitate similară pentru documentele eliberate într-un stat membru în contextul prezentului regulament*”.

- **Transliterația sau traducerea**

Potrivit considerentului (24) din preambul⁷³ dacă un certificat conține text liber cea care determină dacă este necesară traducerea sau transliterația acestuia este autoritatea competentă a statului membru solicitat, însă persoana protejată sau autoritatea emitentă a statului membru de origine pot să furnizeze o traducere sau o

---

⁷¹ Am detaliat această procedură în cadrul primei teme a studiului. A se vedea *supra*, p. 24, nota 41.

⁷² Vezi *supra*, p. 37, nota 66.

⁷³ A se vedea prima temă a studiului, pp. 22-23.

transliterație din proprie inițiativă, răspunzând aceluiași obiectiv de simplificare și rapiditate, invocat anterior.

Potrivit articolului 16 din regulament, *„(1) Orice transliterație sau traducere necesară în temeiul prezentului regulament se face în limba oficială sau în una dintre limbile oficiale ale statului membru solicitat sau în orice altă limbă oficială a instituțiilor Uniunii pe care statul membru respectiv a precizat că o acceptă.*

(2) Cu respectarea articolului 5 alineatul (3), orice traducere în temeiul prezentului regulament se efectuează de o persoană autorizată în acest scop într-unul dintre statele membre.”

• Dispoziții finale privind revizuirea, intrarea în vigoare și aplicarea

Dispozițiile referitoare la revizuire, intrare în vigoare și aplicare se regăsesc în articolele 21 și 22. Potrivit acestora, *„Până la 11 ianuarie 2020, Comisia prezintă Parlamentului European, Consiliului și Comitetului Economic și Social European un raport privind aplicarea prezentului regulament. Dacă este necesar, raportul este însoțit de propuneri de modificare”.*

Regulamentul, care a intrat în vigoare în a douăzecea zi de la publicarea în JO, se aplică începând cu data de 11 ianuarie 2015, *„tuturor măsurilor de protecție dispuse la 11 ianuarie 2015 sau la o dată ulterioară, indiferent de data instituirii procedurilor”.*

Am mai precizat și la începutul analizei că regulamentul este obligatoriu în toate elementele sale și se aplică în statele membre în conformitate cu tratatele (cu excepția Danemarcei).

TEMA NR. 3

RECUNOAȘTEREA ȘI EXECUTAREA ORDINELOR DE PROTECȚIE ÎN UNIUNEA EUROPEANĂ. PRACTICĂ JUDICIARĂ ÎN MATERIE LA NIVELUL UNIUNII EUROPENE

§1. Trăsături generale ale recunoașterii și executării ordinelor de protecție

Recunoașterea și executarea ordinelor de protecție în Uniunea Europeană s-a realizat mai ales în privința aplicării directivei în materie penală. Până în acest

moment, în privința ordinului de protecție, în materie penală, a fost formulată o singură trimitere preliminară, care a fost respinsă prin ordonanță pentru necompetență vădită a Curții.⁷⁴ În materie civilă a ordinului european de protecție nu sunt trimiteri preliminare și nu am identificat aplicarea Regulamentului (UE) nr. 606/2013 de către instanțele naționale. Trebuie subliniat că deși procedura este una la nivel european, dreptul material este național, astfel încât ordinul european de protecție se emite potrivit procedurii civile naționale.

*§2. Aplicarea Regulamentului *ratione temporis**

Regulamentul nr. 606/2013 se aplică de la 11 ianuarie 2015. Potrivit art. 22 din Regulament, „se aplică măsurilor de protecție dispuse la 11 ianuarie 2015 sau la o dată ulterioară, indiferent de data instituirii procedurilor.”⁷⁵

§3. Jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene

Până în prezent nu există întrebări preliminare formulate de instanțele statelor membre, potrivit procedurii instituite de art. 267 TFUE și nici acțiuni cu privire la validitatea acestuia. Dacă acestea din urmă sunt puțin probabile, trimiterile preliminare vor avea o utilitate în aplicarea uniformă a regulamentului, astfel cum s-au formulat și în alte materii din domeniul cooperării judiciare.⁷⁶ Jurisprudența va fi avută în vedere la o eventuală modificare, așa cum dispune regulamentul, în art. 21. Raportul privind aplicarea regulamentului va trebui să fie finalizat până în 2020, un termen rezonabil în care eventual Curtea de Justiție să se pronunțe. De asemenea, considerentul (36) subliniază că aplicarea uniformă este importantă și se acordă competențe sporite Comisiei, potrivit Regulamentului nr. 182/2011.⁷⁷

§3. Autonomia noțiunii de materie civilă

Principiul interpretării autonome a conceptului de materie civilă este menționat chiar în Regulamentul nr. 606/2013, așa cum s-a observat în capitolul 2

---

⁷⁴ Cauza C-484/16, *Semeraro*, Ordonanța din 16 decembrie 2016, ECLI:EU:C:2016:952.

⁷⁵ A se vedea și: **Anatol Dutta**, op. cit., p. 173.

⁷⁶ Pentru un exemplu de practică a se vedea: *Cooperarea judiciară în materie civilă și comercială în Uniunea Europeană. Regulamente adnotate*, **Dragoș Călin, Roxana-Maria Călin, Alina Ciolofan, Irina Cioponea, Paula-Andrada Coțovanu, Nina-Paraschiva Gogescu, Anamaria Groza, Andrei Iacuba, Sanda Elena Lungu, Lucia Zaharia, Dorina Zeca**, Editura C. H. Beck, 2014.

⁷⁷ Regulamentul (UE) nr. 182/2011 al Parlamentului European și al Consiliului din 16 februarie 2011 de stabilire a normelor și principiilor generale privind mecanismele de control de către statele membre al exercitării competențelor de executare de către Comisie, JO L 55, 28.2.2011, p. 13.

când s-a discutat despre diferența între regulament și directivă, ambele instituind aceeași măsură.⁷⁸

Curtea de Justiție s-a pronunțat în mai multe cauze cu privire la autonomia anumitor concepte, în situația de față, cu privire la „materie civilă și comercială”.⁷⁹ Pentru a asigura, în măsura posibilului, egalitatea și uniformitatea drepturilor și obligațiilor care decurg din Convenția de la Bruxelles pentru statele contractante și pentru persoanele interesate [în prezent Regulamentul nr. 1215/2012], termenii respectivei dispoziții nu trebuie interpretați ca reprezentând o simplă trimitere la dreptul intern al unuia sau al altuia dintre aceste state.⁸⁰ Astfel, rezultă dintr-o jurisprudență constantă a Curții că noțiunea „materie civilă și comercială” trebuie considerată ca fiind o noțiune autonomă, ce trebuie interpretată prin referire, pe de o parte, la obiectivele și la sistemul Convenției de la Bruxelles și, pe de altă parte, la principiile generale care reies din ansamblul sistemelor juridice naționale.⁸¹

Într-o altă cauză,⁸² Curtea a subliniat că (...) „se impune constatarea că domeniul de aplicare al Regulamentului nr. 44/2001, la fel ca domeniul de aplicare al Convenției de la Bruxelles, este limitat la noțiunea „materie civilă și comercială”. Reiese dintr-o jurisprudență constantă a Curții că acest domeniu de aplicare este delimitat în mod esențial ținând seama de elementele care caracterizează natura raporturilor juridice dintre părțile în litigiu sau obiectul acestuia (a se vedea în special Hotărârea din 18 octombrie 2011, *Realchemie Nederland*, C-406/09, Rep., p. I-9773, punctul 39, și Hotărârea *Sapir* și alții, citată anterior, punctul 32). Astfel, Curtea a considerat că, deși anumite litigii dintre o autoritate publică și o persoană de drept privat pot intra în domeniul de aplicare al Regulamentului nr. 44/2001, situația este diferită atunci când autoritatea publică acționează în exercitarea puterii publice (a se vedea în special Hotărârea *Sapir* și alții, citată anterior, punctul 33 și jurisprudența citată).”

O ultimă hotărâre pe care o cităm arată modalitatea de interpretare teleologică a Curții: „Într-adevăr, dat fiind că interpretarea noțiunii de materii civile trebuie făcută prin raportare la obiectivele Regulamentului nr. 2201/2003, dacă hotărârile de luare în îngrijire și de plasare a unui copil, care în anumite state membre intră în sfera dreptului public, ar trebui să fie excluse din domeniul de aplicare al acestui regulament numai pentru acest motiv, obiectivul însuși al recunoașterii reciproce și

⁷⁸ **Michael Bogdan**, *op. cit.*, p. 409 consideră că trimiteri preliminare vizând domeniul de aplicare al directivei/ regulamentului ar putea face lumină, deși sunt greu de definit anumite criterii obiective de delimitare.

⁷⁹ C-292/05, *Lechouritou* și alții, hotărârea din 15 februarie 2007, ECR 2007 p. I-1519, ECLI:EU:C:2007:102.

⁸⁰ A se vedea **Anamaria Toma-Bianov**, *Aplicarea privată a regulilor concurenței în Uniunea Europeană. Acțiunile în despăgubire promovate în fața instanțelor naționale și tribunalelor arbitrale*, Editura Universitară, 2016, p.144

⁸¹ A se vedea în special, cauza 29/76, *LTU*, hotărârea din 14 octombrie 1976, Rec., p. 1541, pct. 3 și 5; cauza 814/79, *Rüffer*, hotărârea din 16 decembrie 1980, Rec., p. 3807, pct. 7; C-271/00, *Baten*, hotărârea din 14 noiembrie 2002, Rec., p. I-10489, pct. 28; C-266/01, *Préservatrice foncière TIARD*, hotărârea din 15 mai 2003, Rec., p. I-4867, pct. 20; C-343/04, *ČEZ*, hotărârea din 18 mai 2006, Rec., p. I-4557, pct. 2.2

⁸² C-49/12, *Sunico* și alții, hotărârea din 12 septembrie 2013, ECLI:EU:C:2013:545, pct. 33-34.

executării hotărârilor judecătorești în materie de răspundere părintească ar fi în mod evident compromis. În acest context, trebuie subliniat că din dispozițiile articolului 1 alineatul (1) și ale articolului 2 punctul 1 din Regulamentul nr. 2201/2003 rezultă că nici organizarea jurisdicțională a statelor membre, nici atribuirea competenței autorităților administrative nu ar avea nicio influență asupra domeniului de aplicare al acestui regulament și asupra interpretării noțiunii de materii civile.

Prin urmare, noțiunea „materii civile” trebuie să facă obiectul unei interpretări autonome.

Numai o aplicare uniformă în statele membre a Regulamentului nr. 2201/2003, care ar necesita ca domeniul de aplicare al acestuia din urmă să fie definit de dreptul comunitar, și nu de sistemele de drept naționale, este în măsură să asigure realizarea obiectivelor urmărite prin acest regulament, printre care se numără egalitatea de tratament a tuturor copiilor vizati.⁸³

§4. Jurisprudență relevantă din statele membre - România

În România nu există jurisprudență în care să fie aplicat Regulamentul, astfel cum reiese din principalele baze de date (rolii.ro, idrept, legalis). Nici legea care pune în aplicare Regulamentul, respectiv Legea nr. 206/2016 nu are jurisprudență de punere în aplicare.⁸⁴ Reglementarea națională care instituie un ordin de protecție este Legea nr. 217/2003 pentru prevenirea și combaterea violenței în familie, în materia căreia există jurisprudență, inclusiv pentru neexecutarea hotărârilor judecătorești pronunțate în temeiul acestei legi. În plus, pentru transpunerea Directivei 2011/99/UE a fost adoptată Legea nr. 151/2016 privind ordinul european de protecție, precum și pentru modificarea și completarea unor acte normative⁸⁵, pentru care există jurisprudență relevantă.

Am amintit aspectul *ratione temporis* atât pentru o introducere în elementul de noutate al reglementării, care încă nu a putut degaja probleme care să fie de competența CJUE, dar și pentru că există o hotărâre a instanțelor române deosebit de interesantă.

Prin cererea introdusă de reclamantă la 12.06.2014, fără a fi motivată în drept, instanța a făcut aplicarea analogiei în drept într-un mod autentic.⁸⁶ Hotărârea pronunțată de instanță în 20.06.2014 admite cererea instituirii unui ordin de protecție în condițiile în care situația de fapt nu se încadra „*întocmai situațiilor reglementate de Legea nr. 217/2003, care se dedică exclusiv protecției și promovării intereselor victimelor violenței în familie, iar legislația națională nu cuprinde acte normative*

---

⁸³ Cauza C, C-435/06, hotărârea din 27 noiembrie 2007, ECR 2007 p. I-10141, ECLI:EU:C:2007:714.

⁸⁴ Legea nr. 206 din 7 noiembrie 2016 pentru completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 119/2006 privind unele măsuri necesare pentru aplicarea unor regulamente europene de la data aderării României la Uniunea Europeană, precum și pentru modificarea și completarea Legii notarilor publici și a activității notariale nr. 36/1995, publicată în Monitorul Oficial, nr. 898 din 9 noiembrie 2016.

⁸⁵ M. Of. nr. 545/20 iulie 2016.

⁸⁶ Judecătoria Motru, Sentința nr. 1094/2014 pronunțată în ședința publică de la 20 iunie 2014. Speța este disponibilă la adresa <http://rolii.ro/hotarari/58a02dade49009c41a001a00>

care să permită posibilitatea emiterii unui ordin de protecție împotriva violenței săvârșite în afara cadrului familial”. Instanța face o aplicare teleologică a dreptului Uniunii Europene și al Convenției europene pentru apărarea drepturilor și libertăților fundamentale.

„Cu toate acestea trebuie observat că un astfel de instrument de protecție a fost adoptat la nivelul Uniunii Europene. Este vorba despre Directiva 2011/99/UE a Parlamentului European și a Consiliului din 13 decembrie 2011, privind Ordinul European de Protecție.

În preambulul acestui instrument juridic, se arată că într-un spațiu comun de libertate, securitate și justiție, cooperarea judiciară în materie penală trebuie să se întemeieze pe principiul recunoașterii reciproce a hotărârilor judecătorești și a deciziilor judiciare. În conformitate cu Programul de la Stockholm, pentru o Europă deschisă și sigură în serviciul cetățenilor și pentru protecția acestora, recunoașterea reciprocă ar trebui să se extindă la toate tipurile de hotărâri și decizii de natură judiciară, care ar putea fi, în funcție de sistemul juridic, penale sau administrative.

Prin acest instrument juridic, Uniunea Europeană solicită statelor membre să identifice cele mai eficiente modalități de îmbunătățire a legislației și a măsurilor practice de sprijin pentru protecția victimelor.

În acest context, s-a considerat că este necesar să se asigure menținerea protecției acordată unei persoane fizice într-un stat membru în orice alt stat membru în care se mută sau în care s-a mutat persoana respectivă, pentru că numai în acest fel exercitarea dreptului de liberă circulație și ședere este într-adevăr garantată.

Directiva se aplică unei palete mai largi de măsuri de protecție pentru că sunt vizate măsurile destinate în mod particular să protejeze o persoană împotriva unei fapte penale a unei alte persoane care poate, în orice fel, să îi pună în pericol viața sau integritatea fizică, psihologică și sexuală, precum și demnitatea sau libertatea personală a acesteia și care sunt destinate să prevină noi acte infracționale și să reducă consecințele actelor infracționale comise.

Măsurile la care se referă directiva sunt caracterizate chiar în preambulul său: servesc în mod particular la protejarea unei persoane, și nu vizează alte scopuri, nu presupun existența unei infracțiuni constatată printr-o hotărâre definitivă de condamnare; este indiferent dacă autoritatea care a stabilit măsura este penală, administrativă sau civilă; sunt măsuri adoptate în favoarea victimelor sau a posibilelor victime ale infracțiunilor; sunt luate cu rapiditate sau chiar în condiții de urgență pentru a garanta protecția persoanei respective; trebuie să aibă în vedere nevoile victimelor, inclusiv pe acelea ale persoanelor vulnerabile, cum ar fi minori sau persoane cu handicap; trebuie să fie luate cu respectarea dreptului persoanei de a fi ascultată în legătură cu respectiva măsură, precum și de a o contesta (art. 6 CEDO).

Conform art. 1 din Directiva 2011/99/UE, obiectivul său este acela de a stabili norme care „să permită unei autorități judiciare sau echivalente a unui stat membru, în care a fost adoptată o măsură de protecție în vederea protejării unei persoane împotriva unei fapte penale săvârșite de o altă persoană care i-ar putea pune în pericol viața, integritatea fizică sau psihologică, demnitatea, libertatea

personală sau integritatea sexuală, să emită un ordin european de protecție pentru a permite unei autorități competente a unui alt stat membru să continue asigurarea protecției persoanei pe teritoriul acelui stat membru, în urma unei activități infracționale sau a unei activități pretins infracționale, în conformitate cu dreptul intern al statului emitent”.

În același instrument juridic, art. 2 definește ordinul european de protecție ca fiind „o decizie, adoptată de o autoritate judiciară sau echivalentă a unui stat membru în legătură cu o măsură de protecție, pe baza căreia o autoritate judiciară sau echivalentă a altui stat membru adoptă măsura sau măsurile corespunzătoare în temeiul propriei legislații naționale în vederea continuării asigurării protecției persoanei protejate”.

În accepțiunea Directivei 2011/99/UE, „măsură de protecție” înseamnă „o decizie în materie penală, adoptată în statul emitent în conformitate cu legislația națională și procedurile sale, prin care una sau mai multe dintre interdicțiile sau restricțiile menționate la articolul 5 sunt impuse unei persoane care reprezintă un pericol pentru a proteja o persoană protejată de o faptă penală care i-ar putea pune în pericol viața, integritatea fizică sau psihologică, demnitatea, libertatea personală sau integritatea sexuală”.

Interdicțiile la care se referă art. 5 din documentul european sunt: a) interdicția de a se deplasa în anumite localități, locuri sau zone definite în care își are reședința persoana protejată sau pe care le vizitează; b) o interdicție sau o reglementare a contactului, sub orice formă, cu persoana protejată, inclusiv la telefon, prin mijloace electronice sau prin poștă obișnuită, prin fax sau orice alte mijloace; sau (c) o interdicție sau o reglementare a apropierii de persoana protejată la o distanță mai mică decât cea prevăzută.

În acord cu art. 6 din Directiva nr. 2011/99/UE, un astfel de ordin european de protecție poate fi emis atunci când persoana protejată decide să își stabilească reședința sau își are deja reședința într-un alt stat membru sau atunci când persoana protejată decide să locuiască sau locuiește deja într-un alt stat membru. La emiterea unui astfel de ordin se ține seama și de perioada sau perioadele în care persoana protejată intenționează să locuiască în statul de executare dar și de amploarea necesității de protecție. Ordinul se va emite numai la cerere și în limita interdicțiilor pe care directiva le stabilește la articolul 5 citat anterior, iar cererea poate fi adresată fie autorității competente a statului emitent, fie autorității competente a statului de executare. În spiritul respectării drepturilor fundamentale ale omului, se precizează că înaintea emiterii unui ordin european de protecție, persoanei care reprezintă un pericol trebuie să i se ofere dreptul de a fi ascultată și dreptul de a contesta măsura de protecție, dacă persoana respectivă nu a beneficiat de aceste drepturi în cadrul procedurii care a precedat adoptarea măsurii de protecție.

Prin introducerea în dreptul intern a instituției ordinului de protecție, s-au creat premisele asigurării protejării intereselor cetățenilor români în spațiul comun de libertate, securitate și justiție. Aceasta deoarece persoana care se bucură de protecția unui astfel de ordin nu va fi expusă agresiunilor atunci când își va stabili reședința sau va locui într-un alt stat membru UE.

Observăm că față de ordinul european de protecție, ordinul național are un câmp de incidență mai restrâns, limitat doar la victimele violenței în familie, ordinul european având ca obiectiv protejarea victimelor oricărei forme de violență, astfel că se impune o intervenție legislativă în acest sens, directiva fiind un act legislativ care stabilește un obiectiv pe care trebuie să îl atingă toate statele membre ale Uniunii Europene.

Chiar dacă dispozițiile directivei mai sus menționate nu au o transpunere totală în dreptul nostru național, nu trebuie trecut cu vederea caracterul său obligatoriu, în toate elementele sale, pentru fiecare stat destinat, astfel că, în mod judicios, trebuie avută în vedere la darea soluției în cauza de față, dată fiind problema juridică dedusă judecării care prezintă caracter urgent în soluționarea sa și care nu mai suportă amânare până la momentul adoptării unor norme naționale în acord cu legislația europeană.

La soluționarea prezentei cauze, instanța va avea în vedere, în egală măsură, dispozițiile Convenției Europene a Drepturilor Omului, practica Curții Europene a Drepturilor Omului, instituții ce abordează într-o manieră generală protejarea drepturilor omului la nivelul întregii Europe, ca făcând parte din dreptul nostru intern întrucât, potrivit Constituției României, tratatele ratificate de Parlament, conform legii, fac parte din dreptul intern.

Raportând la situația de fapt descrisă în cererea de chemare în judecată, instanța constată incidente pentru protejarea drepturilor acesteia dispozițiile art. 8 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului care protejează dreptul la viața privată a persoanei.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat anterior, în diverse contexte, ca noțiunea de viața privată include integritatea fizică și psihică a unei persoane și ca statele, prin intermediul structurilor sale, inclusiv al autorității judecătorești, au o obligația pozitivă de a preveni nerespectarea de către alte persoane a integrității fizice și morale a unui individ atunci când autoritățile știu sau ar fi trebuit să știe despre aceste nerespectări (a se vedea, Costello-Roberts împotriva Regatului Unit, nr. 38.719/97, pct. 118, 10 octombrie 2002, și M.C. împotriva Bulgariei, nr. 39.272/98, pct. 73 și 149, CEDO 2003-XII).

În opinia Curții, trebuie stabilit dacă autoritățile știau sau ar fi trebuit să știe la acel moment de existența unui risc real și imediat pentru viața sau integritatea fizică a unui individ și dacă acestea au omis să ia măsuri în domeniul competențelor lor, măsuri care, potrivit unei analize rezonabile, ar fi fost de așteptat să evite acel risc.

În cauza de față, așa cum am arătat mai sus, există suficiente indicii temeinice din care rezultă presupunerea rezonabilă că au existat acte de amenințare, de agresiune verbală cu consecința afectării integrității psihice a reclamantei, a vieții intime a acesteia, acte de natură să provoace temere oricărei persoane și să creeze convingerea producerii în viitor a unor consecințe negative.

Așadar chiar dacă, pentru situația juridică dedusă judecării, legislația națională nu cuprinde o reglementare dedicată acesteia, fiind în prezența unui vid normativ, considerăm că practica judiciară, pentru respectarea obligațiilor impuse

de Curtea Europeană a Drepturilor Omului fiecărui stat membru, va trebui să adopte o interpretare extensibilă a Legii nr. 217/2003, ceea ce este oportun a se proceda și în cauza de față, adecvată scopului pentru care a fost instituită, apreciind totodată că se impune o intervenție legislativă pentru reglementarea situațiilor similare cu cea din prezenta cauză, și, implicit, pentru a se evita previzibile condamnări la Curtea Europeană a Drepturilor Omului datorită încălcării drepturilor fundamentale ale omului.

În același sens, e ușor de văzut că, oricare ar fi situația de fapt, scopul mărturisit al unei legi, inclusiv Legea nr. 217/2003, nu poate fi în principiu decât înfăptuirea justiției, scopul din urmă al dreptului pozitiv nu poate fi, dimpotrivă, din punctul de vedere obiectiv, decât realizarea lui în viața socială, în măsura cea mai întinsă posibilă, a ideii de justiție.

Reclamanta s-a adresat organului judecătoresc, având convingerea că va obține protecția drepturilor sale, ca o ultimă soluție pentru înlăturarea abuzurilor la care este supusă, astfel că, și în această situație în care legislația este deficitară, instanța are misiunea de a asigura înfăptuirea justiției. De fapt, în definitiv, judecătorul în calitate de reprezentant al autorității judecătorești, instituție inerentă oricărei ordini juridice și oricărei societăți, este chemat la responsabilitatea profundă de a judeca, a fi arbitrul onoarei, averii și vieții cetățeanului, ca, în baza regulilor de procedură civilă, împărțind dreptatea, să dea fiecăruia dreptul pe care îl are.”

Această hotărâre redată pe larg, exprimă pe de o parte, încrederea judecătorului în principiile fundamentale ale dreptului natural, dar și în legislația internațională pe baza căreia extinde aplicarea normelor din Legea nr. 217/2013. În acel moment, Regulamentul nr. 606/2013 fusese adoptat și publicat în Jurnalul Oficial și ar fi putut constitui un argument de drept pozitiv, care ar fi complinit autoritatea hotărârii.

Așa cum am arătat, nici regulamentul și nici legea de punere în aplicare nu au fost aplicate de instanțele din România. Un ghid pentru aplicarea Regulamentului nr. 606/2013 ar putea constitui, cel puțin parțial, Legea nr. 151/2016, respectiv legea care transpune directiva privind ordinul de protecție în materie penală. O hotărâre⁸⁷ atrage atenția pe de o parte pentru că instanța română prelungește efectele ordinului emis de o instanță din Spania,⁸⁸ dar și pentru că se schimbă o paradigmă. Anterior existau hotărâri prin care se refuza instituirea ordinului de protecție sub motivul că persoana care reprezenta pericol era în străinătate.⁸⁹ De altfel, și în hotărârea Tribunalului Galați se aplică analogia juridică: „În temeiul art.15 alin. 1 din Legea nr. 151/2016 privind ordinul european de protecție, perioada pentru care sunt

⁸⁷ Tribunalul Galați, Secția Penală, Sentința penală, nr. 738/2016 disponibilă în idrept.ro

⁸⁸ „În consecință deși autoritățile judiciare străine au solicitat recunoașterea ordinului de protecție pe o perioadă de 12 luni, din data de 23.06.2016 până în data de 17.06.2017, instanța urmează să dispună ca durata interdicțiilor impuse numitului X să fie stabilită de la data pronunțării hotărârii de recunoaștere a ordinului european de protecție, respectiv de la 15.12.2016 și până la data de 15.06.2017 inclusiv.”

⁸⁹ În context, între altele instanța reține că „martorii au declarat că intimatul a plecat în străinătate de aproximativ o lună, astfel că acesta nu poate genera o stare de pericol pentru petentă”. De altfel, din întregul probatoriu nu rezultă îndeplinirea condițiilor prevăzute de lege. A se vedea Judecătoria Târgu Jiu, Ședința din camera de consiliu din 11.04. 2014, disponibilă în idrept.ro și rolii.ro

impuse interdicțiile enumerate anterior nu poate fi depăși maximul prevăzut de legea română pentru măsurile similare ca natură și conținut, respectiv 6 luni de la data emiterii ordinului (conform art. 24 din Legea nr. 217/2003 republicată, privind Ordinul de protecție).”

În fine, într-o altă hotărâre⁹⁰ care nu a rămas definitivă întrucât reclamantul a renunțat la judecată, instanța de fond a respins cererea emiterii unui ordin de protecție pe același considerent, că persoana care reprezenta pericol era în străinătate, dar în această speță, că și victima se afla în străinătate:

„Ambele părți își au reședința obișnuită în Italia, ele neconviețuind și neavând reședința obișnuită pe teritoriul României. Astfel, scopul prezentului demers judiciar este obținerea unui ordin de protecție european, la reședința obișnuită a reclamantei, ordin care nu poate fi obținut în absența unui ordin național. Dovada domiciliului în România nu reprezintă o condiție pentru a atrage competența acestei instanțe în temeiul legislației naționale, câtă vreme părțile nu au nicio legătură cu această țară, exceptând domiciliul legal. Mai mult, reclamanta a declarat că va pleca la muncă în Italia, astfel că prima instanță a reținut că nu este dovedită rațiunea sesizării Judecătoria Sectorului 2 București pentru emiterea unui ordin de protecție național. Toate elementele cererii de chemare în judecată sunt legate de țara reședinței obișnuite, astfel că instanța română nu este competentă să emită un ordin de protecție conform Legii nr. 217/2003.

În ceea ce privește emiterea unui ordin european, instanța constată că, deși acțiunea a fost întemeiată pe dispozițiile Directivei 2011/99/UE, potrivit jurisprudenței constante a CJUE (cauza Marshall c. Southamptom), o directivă nu poate fi invocată împotriva unei persoane de drept privat, în speță nu poate fi invocată împotriva pârâtului, fiind necesar ca statul să transpună directiva printr-o lege națională. Deși termenul de transpunere a expirat, directiva nu a fost transpusă de către statul român.”

În alte state, în Bulgaria de exemplu, legiuitorul a integrat regulile de punere în aplicare în legea referitoare la violența familială,⁹¹ iar în Malta reglementarea este de sine stătătoare,⁹² însă în niciuna din situații nu am identificat jurisprudență relevantă. De asemenea, din cercetările realizate în alte state membre nu am identificat jurisprudență în care să se fi aplicat Regulamentul nr. 606/2013.⁹³

---

⁹⁰ Tribunalul București, Decizia Civilă nr. 1803 R/ 2015, nepublicată, disponibilă la adresa <http://rolii.ro/hotarari/587e02c9e4900948110018c5>, care analizează legalitatea sentinței civile nr. 7495/30.06.2015 pronunțate de Judecătoria Sectorului 2. Întrucât în calea de atac s-a renunțat la judecată, vom avea în vedere doar argumentele instanței de fond.

⁹¹ Legea, tradusă în limba engleză, este disponibilă aici: http://gdn.mvr.bg/NR/rdonlyres/A2CE049F-97B3-495D-9005-7D4325E0E2BD/0/LAW_ON_PROTECTION_FROM_THE_DOMESTIC_VIOLENCE.rtf

⁹² <http://www.justiceservices.gov.mt/DownloadDocument.aspx?app=lom&itemid=12238&l=1>

⁹³ Situația punerii în aplicare a Regulamentului este disponibilă on-line (https://e-justice.europa.eu/content_mutual_recognition_of_protection_measures_in_civil_matters-352-en.do) și acestea au în vedere câteva elemente referite în temele anterioare, mai ales în privința instanțelor competente.

Reglementarea ordinului de protecție este importantă și în state din afara UE. Percepția este aceea că instanțele de drept penal consideră violența domestică drept o problemă “privată”, iar poliția nu este activă din această cauză. Uneori se uită că scopul ordinului de protecție este de a proteja victima pentru viitor și nu a pedepsi persoana care prezintă un pericol.⁹⁴ O speță interesantă provine din România: reclamantei i se respinge cererea de instituire a unui ordin de protecție pentru că își retrăgea plângerile penale. Instanțele (atât fond cât și recurs) așadar, în afara certificatelor medico-legale considera că atitudinea de a renunța la acțiunea penală făcea nedovedită solicitarea ordinului de protecție. Această imposibilitate de decuplare a ordinului de protecție în materia familiei arată mai mult decât legea o anumită zonă de confort și o mentalitate.⁹⁵

Faptul că nu s-a reușit reglementarea printr-un singur act a protecției în materie penală și civilă, în special urmare a negocierilor aplicării art. 81 și 82

---

⁹⁴ **Wing-Cheong Chan**, *A Review of Civil Protection Orders in Six Jurisdictions*, Statute Law Review, vol. 38 1/2017, p. 6.

⁹⁵ “Astfel cum a reținut în mod just instanța de fond, instituția ordinului de protecție, reglementată prin Legea nr. 25/2012, are o natură exhaustivă de drepturi, negăsindu-și aplicabilitatea decât în condițiile dovedirii necesității măsurii solicitate.” Mai mult instanța afirmă că acest comportament ridică suspiciuni asupra stării de pericol. Or, este de înțeles faptul că relațiile dintre reclamantă și pârât erau relații de familie (soț /soție) care nu se pot referi doar prin prisma dreptului penal. **Florin Radu**, Tribunalul Hunedoara, Secția civilă, dec. nr. 778/R/2012, publicată în Revista „Hunedoara Juridică”, nr. 1/2013, p. 138-141. Comentariul este disponibil pe juridice.ro Într-o altă cauză, instanța consideră ca probă indirectă faptul că persoana care prezintă pericol pentru familie (soție, copil) este în același timp cercetată penal pentru fapte împotriva altor membri ai familiei (părinți, frați): Faptul că apelantul-pârât prezintă pericol pentru integritatea fizică și psihică a soției și fiului său poate rezulta indirect și din împrejurarea că pârâtul are același tip de comportament agresiv psihic și fizic și față de ceilalți membri ai familiei sale, respectiv cu părinții săi și cu fratele său, apelantul fiind implicat în mai multe dosare penale în care este cercetat sub aspectul mai multor fapte privind violențe în familie, amenințări, distrugere și violare de domiciliu. **Florin Radu**, *Culegere de practică judiciară în materie civilă* pe anul 2014. Tribunalul Hunedoara, Editura Universul Juridic, 2015, p. 62-66.

TFUE,⁹⁶ se răsfrânge asupra practicii fie pentru că vor exista situații în care unele state (Irlanda) nu au optat pentru aplicarea directivei și vor fi consecințe în privința aplicării regulamentului⁹⁷⁹⁸ fie că noțiunea de *victimă* nu este comună directivei și regulamentului.

---

⁹⁶ **M. Bogdan**, *op. cit.*, p. 409.

⁹⁷ Pentru exemplificare, a se vedea: **Andrea Ryan**, *A Lot is Happening in European Criminal Justice – But Not in Ireland..*, 6 May 2016, disponibil aici: <https://criminaljusticeinireland.wordpress.com/>

⁹⁸ /05/06/a-lot-is-happening-in-european-criminal-justice-but-not-in-ireland/

TEMA NR. 4

APLICABILITATEA REGULAMENTULUI (UE) NR. 606/2013 ÎN CONTEXTUL REGULAMENTELOR BRUXELLES IA ȘI BRUXELLES IIA

§1. Aplicabilitatea Regulamentului (UE) nr. 606/2013 în contextul reglementărilor europene privind cooperarea judiciară în materie civilă

Deși în unele lucrări științifice enumerarea actelor legislative ale Uniunii Europene care instituie măsuri privind ordinul european de protecție pare să indice un progres general ⁹⁹ sunt și lucrări care atrag atenția asupra complexității abordării, metodologic, al scopului dar și al instrumentelor. ¹⁰⁰

Regulamentul nr. 606/2013 este la întretăierea unor direcții diferite – element de punere în aplicare a liberei circulații a persoanelor, modalitate specifică de recunoaștere a unei hotărâri pronunțată în alt stat, un element de protecție familiei, ca drept fundamental, în Uniunea Europeană, apărarea părții mai slabe într-un proces.

Aplicabilitatea Regulamentului (UE) nr. 606/2013 în fața de regulamentele Bruxelles Ia ¹⁰¹ (sau I bis, mai precis, Regulamentul (UE) nr. 1215/2012) și Bruxelles Iia ¹⁰² (sau II bis mai precis Regulamentul (CE) nr. 2201/2003) este delimitată în chiar preambulul acestuia. Potrivit considerentului 11 al preambulului, Regulamentul nr. 606/2013 „nu ar trebui să aducă atingere funcționării Regulamentului (CE) nr. 2201/2003 al Consiliului din 27 noiembrie 2003 privind competența, recunoașterea

---

⁹⁹ Begona Vidal Fernandez, *Victims as Individuals with Rights in the European Union: Their Protection and their Legal Standing* în vol. Joanna Beata Banach-Gutierrez and Christopher Harding (eds), *EU Criminal Law and Policy. Values, Principles and Methods*, Routledge, 2016, p. 173. A se vedea și: Jens M. Scherpe (ed), *European Family Law Volume I. The Impact of Institutions and Organisations on European Family Law*, Edward Elgar, 2016, p. 273

¹⁰⁰ Pe larg, A. Dutta, op. cit., p. 180-183; Maria Bergström, *Mutual Recognition in Civil and Criminal Justice: Towards Order and Method?*, în vol. Burkhard Hess, Maria Bergström, Eva Storskrubb, *EU Civil Justice Current Issues and Future Outlook*, Bloomsbury, 2016. A se vedea și: Agnieszka Frackowiak-Adamska, *Time for a European 'full faith and credit clause'*, *Common Market Law Review*, 2015, vol. 52, p. 192 și urm. Autoarea realizează un „state of art” remarcând posibila complexitate și care au condus la situații cum sunt cele amintite de Xandra Kramer (Xandra E. Kramer, *Cross-Border Enforcement in the EU: Mutual Trust Versus Fair Trial? Towards Principles of European Civil Procedure*, *International Journal of Procedural Law*, Vol. 2, p. 202-230, 2011 disponibil la SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1995682>).

¹⁰¹ Regulamentul (UE) nr. 1215/2012 al Parlamentului European și al Consiliului din 12 decembrie 2012 privind competența judiciară, recunoașterea și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială, publicat în JO L 351, 20.12.2012, p. 1–32.

¹⁰² Regulamentul (CE) nr. 2201/2003 al Consiliului din 27 noiembrie 2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești, de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1347/2000, publicat în J O, ediție specială în limba română, capitolul 19 vol. 006 p. 183 – 211 [JO L 338, 23.12.2003, p. 1–29].

și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești (denumit în continuare „Regulamentul Bruxelles IIA”). Deciziile luate în temeiul Regulamentului Bruxelles IIA ar trebui să continue să fie recunoscute și executate în temeiul regulamentului respectiv”.

În cele ce urmează vom analiza câteva aspecte practice privind raportul dintre Regulamentul (UE) nr. 606/2013 și alte reglementări europene din materia cooperării judiciare în materie civilă.

Trebuie menționat că asociațiile profesionale (de exemplu, barourile) au considerat că situația reglementării ordinului de protecție doar în materie penală crea un vacuum dar mai mult crea instabilitate în măsuri care, așa cum se arată și în hotărârea citată pe larg în capitolul anterior (Judecătoria Motru), au același scop.¹⁰³ S-a mai arătat că instituirea ordinului european de protecție (în materie penală) a fost o măsură ambițioasă, întrucât în multe state membre ale Uniunii Europene măsurile de protecție au o natură civilă și nu penală.¹⁰⁴

§ 2. Regulamentul Bruxelles IIA și Regulamentul nr. 606/2013

Legătura dintre ¹⁰⁵ **Regulamentul Bruxelles IIA** și Regulamentul nr. 606/2013 este subliniată și în literatura juridică, respectiv pentru măsurile prevăzute de Regulamentul nr. 2201/2003¹⁰⁶ nu sunt afectate de măsurile luate în cadrul Regulamentului nr. 606:

- (a) încredințarea și dreptul de vizită;
- (b) tutela, curatela și instituțiile similare;
- (c) desemnarea și atribuțiile oricărei persoane sau oricărui organism însărcinat să se ocupe de persoana sau bunurile copilului, să-l reprezinte sau să-l asiste;
- (d) plasarea copilului într-o familie substitutivă sau într-un centru de plasament;
- (e) măsurile de protecție a copilului privind administrarea, conservarea sau dispoziția cu privire la bunurile copilului.

---

¹⁰³ CCBE Response to the European Commission Proposal for a Regulation on mutual recognition of protection measures in civil matters, documentul este disponibil la adresa

http://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/CRIMINAL_LAW/CRM_Position_papers/EN_CRM_20120330_CCBE-Response-to-the-European-Commission-Proposal-for-a-Regulation-on-mutual-recognition-of-protection-measures-in-civil-matters.pdf

¹⁰⁴ Anne Weyembergh, Zlata Durdevic, *Judicial control in cooperation in criminal matters. The evolution from judicial cooperation to mutual recognition* în vol. Katalin Ligeti (ed), *Toward a Prosecutor for the European Union, Volume 1, A Comparative Analysis*, Hart/Beck Publishing, 2012, p. 958.

¹⁰⁵ Begona Vidal Fernandez, *op. cit.*, p. 173, precum și lucrările citate la nota de subsol 28.

¹⁰⁶ Cu privire la domeniul de aplicare al Regulamentului nr. 2201/2003, a se vedea, Călina Juguștru, *Competența internațională a instanțelor române*, în Ioan Leș (coordonator), Călina Juguștru, Verginel Lozneanu, Adrian Circa, Eugen Hurubă, Sebastian Spinei, *Tratat de drept procesual civil. Volumul II. Căile de atac. Procedurile speciale. Executarea silită. Procesul civil internațional. Conform Codului de procedură civilă republicat*, Editura Universul Juridic, București, 2015, p. 834-835.

De asemenea, unele exemple de măsuri care nu intră sub incidența Regulamentului Bruxelles II-bis sunt măsuri de protecție care se referă la un cuplurile care nu este căsătorite, parteneri de același sex sau vecini.¹¹⁵

O excludere interesantă care ar putea face obiectul interpretării Curții de Justiție, este prevăzută în art. 2 alin. 3)¹⁰⁷ și considerentul (11) din preambulul Regulamentului nr. 606/2003. M. Bogdan apreciază că s-ar putea avea în vedere interzicerea contactelor sau vizitelor între soți, impuse în legătură cu procedurile privind divorțul, separarea de drept sau anularea căsătoriei, dar practica ar putea avea alte răspunsuri, rămânând o chestiune deschisă.¹⁰⁸ În „oglindă”, considerentul (8) din preambulul Regulamentului Bruxelles IIa referitor la efectele procedurilor amintite consideră că acest regulament “nu ar trebui să reglementeze probleme precum cauzele de divorț, efectele patrimoniale ale căsătoriei sau alte eventuale măsuri accesorii”, unde prin “eventuale măsuri accesorii” s-ar putea avea în vedere și ordinul de protecție.

Într-un studiu redactat pentru Comisia Europeană¹⁰⁹ s-a arătat că în unele state membre există dificultăți în trasarea scopului diferit între Regulamentul Bruxelles IIa și Regulamentul nr. 606/2013, mai ales în privința art. 20 din Regulamentul nr. 2201/2003.¹¹⁰ Art. 20 din Regulamentul 2201 a făcut obiectul unor trimiteri preliminare, așadar al unor dificultăți serioase de interpretare.¹¹¹

¹¹⁵ **Marta Requejo**, *Regulation on the Mutual Recognition of Protection Measures in Civil Matters*, disponibil aici <http://conflictoflaws.net/2012/regulation-on-the-mutual-recognition-of-protection-measures-in-civil-matters/>

¹⁰⁷ „Prezentul regulament nu se aplică măsurilor de protecție care fac obiectul Regulamentului (CE) nr. 2201/2003.”

¹⁰⁸ **Michael Bogdan**, *op. cit.*, p. 410.

¹⁰⁹ **European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers**, *Study on the assessment of Regulation (EC) No 2201/2003 and the policy options for its amendment*, This assignment was conducted by a team from Deloitte, headed by **Luc Chalsège** with the support of **Éva Kamarás, Katarina Bartz, Anna Siede, Florian Linz, Charlotte Dekempeneer, Lionel Kapff, Nicolas Moalic** and the external expert prof. **Rainer Hausmann**. Studiul este disponibil aici http://ec.europa.eu/justice/civil/files/bxl_iiia_final_report_evaluation.pdf, p. 11.

¹¹⁰ Art. 20 din Regulamentul nr. 2201 are ca denumire marginală „măsuri provizorii și asigurătorii”: (1) În caz de urgență, dispozițiile prezentului regulament nu împiedică instanțele judecătorești dintr-un stat membru să ia măsuri provizorii sau asigurătorii cu privire la persoanele sau bunurile prezente în acest stat, prevăzute de dreptul acestui stat membru, chiar dacă, în temeiul prezentului regulament, o instanță dintr-un alt stat membru este competentă pentru soluționarea cauzei pe fond.

(2) Măsurile luate în conformitate cu alineatul (1) încetează să producă efecte atunci când instanța din statul membru competentă în temeiul prezentului regulament pentru soluționarea cauzei pe fond a luat măsurile pe care le consideră corespunzătoare.

¹¹¹ C-403/09 PPU, *Detiček*, hotărârea din 23 decembrie 2009, ECR 2009 p. I-12193) ECLI:EU:C:2009:810: “Articolul 20 din Regulamentul (CE) nr. 2201/2003 al Consiliului din 27 noiembrie 2003 privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor judecătorești în materie matrimonială și în materia răspunderii părintești, de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1347/2000 trebuie să fie interpretat în sensul că, în circumstanțe precum cele din cauza principală, nu permite unei instanțe dintr-un stat membru să adopte o măsură provizorie în materia răspunderii părintești prin care un copil care se află pe teritoriul acestui stat membru să fie încredințat unuia dintre părinți în cazul în care o instanță dintr-un alt stat membru, competentă în temeiul regulamentului menționat

Curtea de Justiție a subliniat că „articolul 20 alineatul (1) din Regulamentul nr. 2201/2003 prevede că instanțele judecătorești dintr-un stat membru în care se află copilul sunt autorizate, în anumite condiții, să ia măsurile provizorii sau asiguratorii prevăzute de dreptul acestui stat, chiar dacă, în temeiul regulamentului, o instanță dintr-un alt stat membru este competentă pentru soluționarea cauzei pe fond. Întrucât constituie o excepție de la sistemul competențelor prevăzute de regulament, această dispoziție trebuie să fie interpretată strict.

Astfel cum reiese din chiar modul de redactare a articolului 20 alineatul (1) din Regulamentul nr. 2201/2003, instanțele menționate prin dispoziția în cauză sunt autorizate să adopte astfel de măsuri provizorii sau asiguratorii numai cu condiția să respecte trei cerințe cumulative, și anume măsurile în cauză trebuie să fie urgente, trebuie să fie luate cu privire la persoanele sau la bunurile prezente în statul membru unde se află instanțele respective și trebuie să aibă o natură provizorie¹²¹.”

Mai mult, instanța europeană a apreciat că “admiterea unei situații de urgență într-un caz precum cel din speță ar contraveni principiului recunoașterii reciproce a hotărârilor pronunțate în statele membre instituit prin Regulamentul nr. 2201/2003, principiu bazat la rândul său, astfel cum rezultă din considerentul (21) al regulamentului, pe principiul încrederii reciproce între statele membre.” (pct. 45).

De asemenea, în același studiu¹²² s-a relevat faptul că în practică întreaga legislație care are legătură cu dreptul familiei nu este armonizată, a creat o complexitate nejustificată și soluții adoptate ad hoc în practică precum și cu privire la interpretarea unor concepte, cum ar fi acela de “reședință obișnuită”.

§ 3. Regulamentul Bruxelles Ia și Regulamentul nr. 606/2013

Deși pare să existe un raport între Regulamentul nr. 606/2013 și Regulamentul nr. 1215/2012 trebuie avut în vedere că art. 1 se referă doar la “norme referitoare la un mecanism simplu și rapid de recunoaștere a măsurilor”, iar art. 67 din Regulamentul nr. 1215 satuează că „nu aduce atingere aplicării dispozițiilor care reglementează competența, precum și recunoașterea și executarea hotărârilor în materii speciale, dispoziții cuprinse în actele Uniunii sau în legislațiile interne armonizate prin punerea în aplicare a acestor acte” se observă că de fapt Regulamentul nr. 606 nu instituie competență jurisdicțională, făcând aplicabil în continuare Regulamentul Bruxelles Ia.¹²³

pentru soluționarea pe fond a cauzei privind încredințarea copilului, a pronunțat deja o hotărâre prin care copilul a fost încredințat provizoriu celui alt părinte, iar hotărârea respectivă a fost declarată executorie pe teritoriul primului stat membru.”

¹²¹ A se vedea în acest sens Cauza A, C-523/07, hotărârea din 2 aprilie 2009, ECR 2009 p. I-2805,

ECLI:EU:C:2009:225, pct. 47

¹²² **European Commission, Directorate-General for Justice and Consumers, Study on the assessment of Regulation (EC) No 2201/2003 and the policy options for its amendment**,...citată supra.

¹²³ **Michael Bogdan, op. cit.**, p. 409-410. A se vedea și cauza 120/79, *De Cavel*, hotărârea din 6 martie

1980, ECR 1980 p. 731; **Anatol Dutta**, *op. cit.*, p. 171 arată că proiectul inițial al Comisiei avea în vedere și jurisdicția.

Regulamentul Bruxelles Ia aduce o modificare esențială, respectiv desființează procedura exequatur-ului¹²⁴. Se subliniază rolul de „pod” al procedurii exequatur-ului, care pe de o parte înseamnă formalitatea recunoașterii unei hotărâri străine dar și verificarea acesteia. Cu toate acestea, potrivit art. 45 din Regulamentul nr. 1215/2012 partea interesată poate solicita refuzul recunoașterii¹¹², așadar nu este o reformă propriu-zisă ci doar încercarea de a elimina formalități, dacă părțile sunt de bună credință în executarea hotărârii. Regulamentul nr. 606/2013 are în vedere simplificarea procedurii de recunoaștere și afirmă, poate chiar poetic că „o măsură de protecție dispusă într-un stat membru (denumit în continuare „stat membru de origine”) ar trebui să fie tratată ca și cum ar fi fost dispusă în statul membru în care se solicită recunoașterea (denumit în continuare „stat membru solicitat”).” Regulamentul nr. 606/2013 reglementează recunoașterea și executarea ordinului de protecție. Este interesant că legiuitorul european a mers mai departe decât a indicat în preambul, făcând referire la tradiția juridică a statelor membre, și a impus obligativitatea recunoașterii, considerând că nu poate fi motiv de neexecutare al ordinului de protecție dacă „dreptul statului membru solicitat nu permite adoptarea unei astfel de măsuri pe baza aceluiași fapt.” (art. 13 alin. 3).¹¹³ Renunțarea la exequatur a fost analizată și de Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în cauza *Povse c. Austria*¹²⁷. Hotărârea a pus sub semnul întrebării reforma, considerându-se că poate ar fi mai degrabă un gest politic.¹¹⁴ Regulamentul Bruxelles Ia a fost considerat ca fiind un act legislativ care protejează partea mai slabă.¹¹⁵

¹²⁴ Pe larg, cu privire la sistemele de exequatur: **Agnieszka Frąckowiak-Adamska**, *op. cit.*, p. 194, în special p. 198-199 cu privire la Regulamentul Bruxelles Ia și Regulamentul nr. 606/2013; **Marta**

¹¹² Este vorba, de această dată, despre recunoașterea efectuată prin mijlocirea instanței de judecată (recunoaștere pe cale principală sau pe cale incidentală). Cu privire la motivele de refuz al recunoașterii, menționate de art. 45 din Regulament, a se vedea, **Călina Jugastru**, *Eficacitatea hotărârilor străine – aspecte de drept european*, în *Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu”* al Academiei Române, Seria Humanistica, tom XIV, Editura Academiei Române, București, 2016, p. 265-269, material disponibil la http://www.humanistica.ro/index_ro.htm.

¹¹³ Aceasta este modalitatea prin care libera circulație a cetățenilor este sprijinită prin instrumente de drept internațional privat. Pentru un alt exemplu a se vedea: **Pierre Callé**, *Promoting the free movement of citizens and businesses by simplifying the acceptance of certain public documents within and outside the European Union (Proposal for a Regulation, COM(2013) 208)*, în volumul colectiv *Cross-border activities in the EU - Making life easier for citizens*, European Parliament, DIRECTORATE GENERAL FOR INTERNAL POLICIES POLICY DEPARTMENT C: CITIZENS' RIGHTS AND CONSTITUTIONAL AFFAIRS, p.54 și urm disponibil la adresa [http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/98654/IPOL_STU\(2015\)510003_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/cmsdata/98654/IPOL_STU(2015)510003_EN.pdf) ¹²⁷ Hotărârea din 8 iunie 2013, admisibilitate, nr. cererii 3890/11.

¹¹⁴ **Monique Hazelhorst**, *The ECtHR's Decision in Povse: Guidance for the Future of the Abolition of Exequatur for Civil Judgments in the European Union*. *European Court of Human Rights 18 June 2013, Decision on Admissibility, Appl. No. 3890/11 (Povse v. Austria)*, în *Nederlands Internationaal Privaatrecht* 2014 (1) p. 27-33. Articolul este disponibil la SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2553110>

¹¹⁵ **Vesna Lazic**, *Procedural Justice for 'Weaker Parties' in Cross-Border Litigation under the EU Regulatory Scheme*, *Utrecht Law Review*, Vol. 10, No. 4, p. 100-117, November 2014. Disponibil la SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2529971>

Requejo Isidro, *The Enforcement of Monetary Final Judgments Under the Brussels Ibis Regulation (A Critical Assessment)* în vol. **Vesna Lazić, Steven Stuij, (Eds.)**, *Brussels Ibis Regulation. Changes and Challenges of the Renewed Procedural Scheme*, Springer, 2017, p. 72 și urm.; **Marta Requejo Isidro**, *On the Abolition of Exequatur* în vol. **Burkhard Hess, Maria Bergström, Eva Storskrubb**, *EU Civil Justice Current Issues and Future Outlook*, Bloomsbury, 2016.

§ 4. *Raportul dintre Bruxelles Ia și Bruxelles Ila din perspectiva măsurilor provizorii și asigurătorii.* Jurisprudența CJUE

Potrivit Curții de Justiție, care s-a pronunțat într-o hotărâre preliminară, „sistemul de recunoaștere și de executare prevăzut de Regulamentul nr. 2201/2003 nu este aplicabil în privința unor măsuri care intră în domeniul de aplicare al articolului 20 din acesta.” (pct. 83).¹¹⁶

Pentru identitate de rațiune, aceeași este situația Regulamentului nr. 606/2013.

Pentru a se pronunța în această cauză Curtea de Justiție a apelat la documentele preparatorii ale Regulamentului nr. 2201/2003.

„După cum rezultă din *Expunerea de motive la propunerea Comisiei din 2002 care a condus la adoptarea Regulamentului nr. 2201/2003* [documentul COM(2002) 222 final], articolul 20 alineatul (1) din acest regulament își are originea în articolul 12 din Regulamentul nr. 1347/2000, care reia dispozițiile articolului 12 din Convenția de la Bruxelles II. *Expunerea de motive la propunerea Comisiei din 1999 care a condus la adoptarea Regulamentului nr. 1347/2000* [documentul COM(1999) 220 final] și raportul Borrás privind Convenția Bruxelles II indică ambele în termeni identici, în ceea ce privește aceste articole, că „norma cuprinsă în acest articol limitează efectele teritoriale ale măsurilor la statul în care acestea au fost adoptate”.

Raportul Borrás subliniază în această privință diferența de redactare care există între articolul 12 din Convenția de la Bruxelles II și articolul 24 din Convenția de la Bruxelles, constând în faptul că „măsurile vizate la articolul 24 din aceasta din urmă [...] se limitează la materiile care intră în domeniul de aplicare al convenției și [...] au, în schimb, efecte extrateritoriale”. Rezultă din comparația cu respectiva Convenție de la Bruxelles că autorii Convenției de la Bruxelles II intenționau să stabilească o legătură între materiile care pot face obiectul măsurilor provizorii și efectul teritorial al acestor măsuri.

Această legătură poate fi explicată prin riscul unor eludări ale normelor cuprinse în alte reglementări ale Uniunii, în special în Regulamentul nr. 44/2001. Astfel, așa cum se subliniază atât în *Expunerea de motive la propunerea Comisiei din 1999 care a condus la adoptarea Regulamentului nr. 1347/2000*, cât și în raportul Borrás, măsurile provizorii prevăzute la articolul 20 din Regulamentul nr. 2201/2003 se raportează atât la persoane, cât și la bunuri și includ, în consecință, materii neacoperite de acest din urmă regulament. Aplicarea sistemului de recunoaștere și de executare prevăzut de Regulamentul nr. 2201/2003 ar permite, așadar, recunoașterea și executarea, în alte state membre, a unor măsuri care se referă la materii neacoperite de acest regulament și care ar fi putut fi adoptate, de

---

¹¹⁶ Cauza C-256/09, Purrucker, hotărârea din 15 iulie 2010, ECR 2010 p. I-7353, ECLI:EU:C:2010:437.

exemplu, cu încălcarea normelor care prevăd competența specială sau exclusivă a altor instanțe judecătorești în temeiul Regulamentului nr. 44/2001.

Textul Regulamentului nr. 2201/2003 nu atestă în niciun mod intenția de a respinge explicațiile cuprinse în aceste lucrări pregătitoare în ceea ce privește efectele măsurilor care intră în domeniul de aplicare al articolului 20 din acest regulament. Dimpotrivă, poziția acestei dispoziții în regulamentul respectiv și expresia „nu împiedică”, cuprinsă la articolul 20 alineatul (1) și în considerentul (16) al regulamentului menționat, evidențiază că măsurile care intră în domeniul de aplicare al articolului 20 menționat nu fac parte din hotărârile judecătorești adoptate conform normelor de competență prevăzute de același regulament și care beneficiază, așadar, de sistemul de recunoaștere și de executare instituit prin acesta.” (pct. 84-87)

În afara argumentelor menționate, care țin concepția legiuitorului european, instanța mai avut în vedere și argumentele intervenienților:

- două diferențe importante disting articolul 11 alineatul (1) din Convenția de la Haga din 1996 de articolul 20 din Regulamentul nr. 2201/2003. Mai întâi, articolul 11 din această convenție este în mod vădit conceput ca o normă de competență și, din punct de vedere structural, figurează în lista dispozițiilor de acest tip, ceea ce nu este cazul articolului 20 din acest regulament (pct. 89);

- controlul judecătoresc este diferit în sistemul instituit de Haga față de dispozițiile art. 24 din Regulamentul nr. 2201 – care interzice controlul competenței instanței judecătorești din statul membru de origine (pct. 90); - riscul de forum shopping (pct. 91).

Trebuie menționat că dacă Regulamentele Bruxelles Ia și Iia prevăd norme de competență și de cooperare între instanțe, în situația Regulamentului nr. 606/2013 cooperarea se poate realiza și între instanțe naționale și autorități administrative.¹¹⁷

TEMA NR. 5

COOPERAREA DINTRE JUDECĂTORUL NAȚIONAL

---

¹¹⁷ A se vedea și **Evelien Brouwer, Damien Gerard**, *Mapping mutual trust: understanding and framing the role of mutual trust in EU law*, EUI MWP; 2016/13, disponibil la adresa <http://cadmus.eui.eu/handle/1814/41486>

Este citat considerentul (18) din Regulamentul nr. 805/2004 al Parlamentului European și al Consiliului din 21 aprilie 2004 privind crearea unui titlu executoriu european pentru creanțele necontestate: “Încrederea reciprocă în administrarea justiției în statele membre face ca instanța judecătorească dintr-un stat membru să poată considera că toate condițiile (...) sunt îndeplinite pentru a permite executarea unei hotărâri în toate celelalte state membre, fără control jurisdicțional al aplicării corecte a standardelor minime de procedură în statul membru în care hotărârea trebuie executată. De altfel, realizarea pieței interne s-a fundamentat și pe cooperarea administrativă și structura comunicațională. Pentru exemple, a se vedea în special, p. 62 și urm.

ȘI CJUE ÎN INTERPRETAREA ȘI APLICAREA UNITARĂ A REGULAMENTULUI (UE) NR. 606/2013

§ 1. Cooperarea jurisdicțională – principii

Cooperarea jurisdicțională dintre judecătorul național și Curtea de Justiție a Uniunii Europene a făcut obiectul unor materiale importante, procedura trimiterii preliminare fiind reglementată de art. 267 TFUE.¹¹⁸

Într-un document de cercetare¹¹⁹ se subliniază rolul important al Regulamentului nr. 606/2016 dar și faptul că nu există jurisprudență națională. Desigur își păstrează importanța – alături de alte acte legislative directive și regulamente referitoare la succesiuni, ajutor judiciar, mediere – care impun evoluții în domeniul justiției civile din ce în ce mai specializate.

Procedura trimiterii preliminare a fost reglementată ca o metodă prin care o instituție a Uniunii Europene să poată asigura interpretarea uniformă a dreptului Uniunii în toate statele membre.¹²⁰ „În principiu, este de competența instanțelor naționale să decidă dacă efectuează sau nu o trimitere. Este un exemplu de competențe împărțite, al cărui succes depinde de cooperarea reciprocă”.¹²¹ Această cooperare se realizează pornind de la principiile fundamentale ale dreptului Uniunii Europene, respectiv cooperarea loială. Astfel, s-a remarcat¹²² “mecanismul de

¹¹⁸ Posibilitatea cooperării și punerii la dispoziție a hotărârilor relevante este avută în vedere și de Institutul European din Florența care a elaborat o bază de date cu hotărâri judecătorești <http://judcoop.eu.europa.eu/data/?p=data> De asemenea, ar putea fi avut în vedere site-ul realizat de Association of the Councils of State and Administrative Jurisdictions of the European Union (ACA-Europe)

<http://www.aca-europe.eu/index.php/en/jurisprudence-en/9-uncategorised/384-guide-to-preliminary-ruling-proceedings-before-the-european-court-of-justice>

¹¹⁹ **Dr.iur Inga Kačevska, Dr.iur Baiba Rudevska, Dr.iur Arnis Buka, Mg.iur Mārtiņš Dambergs, LL.M Aleksandrs Fillers**, *The Court of Justice of the European Union and the impact of its case law in the area of civil justice on national judicial and administrative authorities (Latvia, Hungary, Germany, Sweden and the United Kingdom)*, Riga, 2015, p. 19, 110.

¹²⁰ Curtea de Justiție a subliniat în repetate rânduri competența sa organică de a interpreta dreptul UE. Astfel, în mod particular după adoptarea Tratatului de la Lisabona, s-a subliniat că “în ceea ce privește, în special, procedura trimiterii preliminare, astfel cum este prevăzută la articolul 267 TFUE, este util să se amintească în acest context că modul în care funcționează aceasta, ca urmare a naturii sale descentralizate care presupune că instanțele naționale sunt instanțe de drept comun al dreptului Uniunii, a dat rezultate foarte satisfăcătoare de mai bine de o jumătate de secol, chiar și acum când Uniunea este compusă din 27 state membre. Cu toate acestea, nu este sigur că Curtea de Justiție este sesizată cu o trimitere preliminară în toate cazurile în care s-ar pune în discuție conformitatea unei acțiuni a Uniunii cu drepturile fundamentale.” (*Document de reflecție al Curții de Justiție a Uniunii Europene cu privire la unele aspecte ale aderării Uniunii Europene la Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*, disponibil aici https://curia.europa.eu/jcms/upload/docs/application/pdf/2010-05/convention_ro_2010-05-21_08-58-25_717.pdf)

¹²¹ **L. Woods, J. Steiner**, *EU Law*, 10th ed., Oxford University Press, 2009, p. 225.

¹²² **Elena Simina Tănăsescu**, *Trimiterea preliminară și cooperarea judiciară loială*, Revista română de drept european, nr. 3/2012, p.33.

cooperare judiciară dintre instanțele naționale și CJ se bazează pe recunoașterea unei competențe exclusive a instanțelor naționale de a decide cu privire la trimiterea sau nu a unei întrebări prejudiciale, competență discreționară justificată prin faptul că doar instanțele naționale pot cunoaște procesul principal și relevanța dreptului UE în fiecare caz în parte.”

În cadrul *cooperării judiciare*, instanțele naționale trebuie să asigure *aplicarea efectivă* a dreptului UE¹²³: “În acest context, trebuie reamintit că revine instanțelor naționale ca, în măsura posibilului, să interpreteze dispozițiile dreptului național astfel încât aplicarea acestora să contribuie la punerea în practică a dreptului comunitar. În plus, rezultă dintr-o jurisprudență constantă că instanța națională care trebuie să aplice, în cadrul competenței sale, normele de drept comunitar are obligația de a asigura efectul deplin al acestor norme, înlăturând, dacă este necesar, din oficiu aplicarea oricărei dispoziții contrare a legislației naționale”.

În contextul *interpretării conforme* și aplicării Regulamentului nr. 606/2013 este importantă hotărârea Curții care relevă faptul că „instanța națională are sarcina ca, în limitele de apreciere conferite de dreptul național, să interpreteze și să aplice dispozițiile de drept intern în conformitate cu exigențele dreptului UE, iar în cazul în care o astfel de interpretare conformă nu este posibilă, atunci când este vorba de prevederi ale tratatului care conferă particularilor drepturi pe care aceștia le pot invoca în justiție și pe care instanțele naționale trebuie să le protejeze, să nu aplice orice dispoziție contrară din dreptul intern care ar fi contrară prevederilor respective”.¹²⁴

Interpretarea dreptului Uniunii Europene se realizează în cadrul tratatelor care prevăd *autonomia procedurală* a instanțelor. “În lipsa unei reglementări a UE în materie, îi revine ordinii juridice din fiecare stat membru atribuția de a desemna instanțele competente și de a stabili modalitățile procedurale aplicabile acțiunilor destinate să asigure protecția drepturilor pe care justițiabilii le au în temeiul dreptului Uniunii Europene”.¹³⁹

Securitatea raporturilor juridice trebuie să fie asigurată de instanțele naționale, având în vedere ordinea juridică a Uniunii Europene.¹²⁵

Potrivit lui Paul Craig, diferența dintre interpretare și aplicare este esențială pentru a stabili competențele instanțelor naționale și a CJUE. „Art. 267 TFUE conferă Curții competența de a interpreta tratatul, dar nu o împuternicește în mod expres să aplice tratatul la faptele dintr-o cauză anume. Se consideră că tocmai această distincție între interpretare și aplicare caracterizează diviziunea de competențe între CJUE și instanțele naționale: prima interpretează [t]ratatul, ultimele aplică interpretarea respectivă la situația de fapt dintr-un caz concret. Aceasta este distincția despre care se apreciază că deosebește raportul dintre instanțele naționale

¹²³ Cauza C-119/05, Lucchini, hotărârea din 18 iulie 2007, ECR 2007 p. I-6199, ECLI:EU:C:2007:434, pct. 60-61.

¹²⁴ Cauza C-208/05, ITC, hotărârea din 11 ianuarie 2007, ECR 2007 p. I-181, ECLI:EU:C:2007:16 ¹³⁹ Cauza C-435/05, Investrand, hotărârea din 8 februarie 2007, ECR 2007 p. I-1315, ECLI:EU:C:2007:87.

¹²⁵ Cauza C-344/04, IATA și ELFAA, hotărârea din 10 ianuarie 2006, ECR 2006 p. I-403, ECLI:EU:C:2006:10.

și CEJ de un sistem cu caracter federal, de control ierarhic, în care instanța superioară poate să decidă în cauza concretă”¹²⁶ Curtea de Justiție nu interpretează dreptul național și nici conformitatea acestuia cu dreptul Uniunii.

În mai multe cauze, Curtea de Justiție a subliniat că procedura trimiterii preliminare este un instrument de cooperare între judecătorul național și Curtea de Justiție.¹²⁷ Acest principiu are efecte multiple asupra întregii procedurii, cum ar fi retragerea trimiterii de către instanța națională fără a motiva retragerea, posibilitatea ca instanța să formuleze propriul punct de vedere cu privire la întrebarea exprimată. De asemenea, Curtea de Justiție poate solicita lămuriri cu privire la trimiterea formulată, chiar la dreptul național aplicabil, contextul formulării trimiterii, dar poate, în situația în care consideră că aceasta este situația, să informeze instanța națională cu privire la faptul că s-a pronunțat asupra trimiterii formulate și dacă își menține întrebarea. Este desigur rolul instanței naționale să decidă cu privire la menținerea sau nu a trimiterii. De asemenea, procedura prin care este formulată trimiterea, respectiv dacă este un act din cadrul dosarului (o încheiere) sau un document separat este o problemă care ține de instanța națională și eventual de procedura civilă din statul membru.

§ 2. Formularea trimiterii preliminare

Cooperarea judiciară între instanțele statelor membre și Curtea de Justiție are ca punct de pornire formularea unei întrebări preliminare de către instanța națională. Procedura este necontencioasă și acest principiu face să se considere că nu există propriu-zis părți în procedura din fața Curții de Justiție. Competența instanțelor naționale de a sesiza Curtea de Justiție cu întrebări preliminare decurge din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene. Desigur, acesta poate fi completat cu Recomandările în atenția instanțelor naționale, referitoare la efectuarea trimiterilor preliminare. Aceste recomandări au caracter tehnic, de apreciere pentru instanța națională a unor elemente de oportunitate (de exemplu, momentul procesual când se formulează trimiterea preliminară).

Este indiferent dacă părțile au propus formularea unei trimiteri preliminare sau aceasta s-a realizat din oficiu. Desigur, pentru respectarea caracterului contradictoriu al procesului, instanța națională va pune în discuția părților formularea trimiterii preliminare. Chiar și atunci când părțile au solicitat formularea trimiterii instanța este singura responsabilă de formularea trimiterii. Textul trimiterii poate fi pus în discuția părților și acestea pot avea o cale de atac împotriva formulării trimiterii, însă instanța de recurs nu va putea să retragă trimiterea formulată de instanța inferioară.

---

¹²⁶ **Paul Craig**, *Dreptul Uniunii Europene, Comentarii, jurisprudență și doctrină*, ed. a 5-a, București, Ed. Hamangiu, București, 2009, p. 618. A se vedea și: **Mihai Șandru, Mihai Banu, Dragoș Călin**, *Procedura trimiterii preliminare. Principii de drept al Uniunii Europene și experiențe ale sistemului român de drept*, Editura C.H. Beck, 2013, p. 15

¹²⁷ Cauza C-343/90, Lourenço Dias, hotărârea din 16 iulie 1992, ECR 1992 p. I-4673, ECLI:EU:C:1992:327, pct. 14; cauza C-144/04, Mangold, hotărârea din 22 noiembrie 2005, ECR 2005 p. I-9981, ECLI:EU:C:2005:709, pct. 33.

Justificarea trimiterii preliminare nu este aceea ca prin această procedură Curtea de Justiție să formuleze opinii consultative asupra unor probleme generale sau ipotetice, ci trebuie să fie necesară instanței de trimitere.¹²⁸

Trimiterea preliminară nu este o cale de recurs împotriva unei hotărâri din dreptul intern.¹²⁹ De altfel, raporturile dintre judecătorul național și Curtea de Justiție au fost considerate, în jurisprudența Curții, ca fiind de drept european.¹³⁰

Documentul care formează trimiterea preliminară va conține cel puțin următoarele informații:¹⁴⁶

1. Instanța de trimitere

Cererea de decizie preliminară trebuie să conțină indicarea precisă a instanței de trimitere și, dacă este cazul, a camerei sau a completului de judecată care se află la originea trimiterii și să menționeze coordonatele complete ale acestei instanțe în vederea facilitării contactelor ulterioare între aceasta și Curtea de Justiție.

2. Părțile din litigiul principal și reprezentanții lor

Indicarea instanței de trimitere este urmată de cea a părților din litigiul principal și, dacă este cazul, a persoanelor care le reprezintă în fața instanței.

3. Obiectul litigiului principal și faptele pertinente

Instanța de trimitere trebuie să descrie, succint, obiectul litigiului principal, precum și faptele pertinente, astfel cum au fost constatate sau acceptate de această instanță.

4. Dispozițiile juridice pertinente

Cererea de decizie preliminară trebuie să menționeze cu precizie dispozițiile naționale aplicabile faptelor din litigiul principal, inclusiv, dacă este cazul, deciziile jurisprudențiale pertinente, precum și dispozițiile din dreptul Uniunii a căror interpretare se solicită sau a căror validitate se contestă.

5. Motivarea trimiterii

Curtea nu se poate pronunța asupra cererii de decizie preliminară decât dacă dreptul Uniunii este aplicabil cauzei principale.

---

¹²⁸ A se vedea C-466/04, *Acereda Herrera*, hotărârea din 15 iunie 2006, ECR 2006 p. I-5341, ECLI:EU:C:2006:405, pct. 48.

¹²⁹ Cauza C-376/05, *Brünsteiner*, 30 noiembrie 2006, ECR 2006 p. I-11383, ECLI:EU:C:2006:753, pct. 28.

¹³⁰ Cauza 244/80, *Foglia*, 16 decembrie 1981, ECR 1981 p. 3045, ECLI:EU:C:1981:302, pct. 16. ¹⁴⁶ Absența unuia sau mai multor elemente va determina îngreunarea procedurii sau chiar respingerea cererii instanței naționale. Instanța națională, după ce a completat corespunzător cererea, va putea formula o nouă trimitere preliminară.

6. Întrebările preliminare

Instanța de trimitere enunță în mod clar și distinct întrebările pe care le adresează Curții cu titlu preliminar.

7. Necesitatea eventuală a unei examinări specifice

În sfârșit, în măsura în care instanța de trimitere consideră că cererea pe care o prezintă Curții impune o examinare specifică, atât în ceea ce privește necesitatea prezervării anonimatului unor persoane vizate de litigiul principal, cât și în ceea ce privește eventuala celeritate cu care cererea trebuie să fie examinată de Curte, motivele care pledează în favoarea unei asemenea examinări trebuie să fie expuse în mod detaliat în cererea de decizie preliminară și, dacă este cazul, în scrisoarea care o însoțește.

Acest din urmă aspect este important în materia Regulamentului nr. 606/2013, instanța națională ar trebui să pună în vedere părților posibilitatea anonimizării, având în vedere că acțiunile descrise în cererea de decizie preliminară pot fi stânjenitoare pentru anumite persoane se poate referi la viața privată a acestora, elemente care deși importante pot fi anonimizate în privința părților litigiului.¹³¹

§ 3. Competența Curții de Justiție

Curtea de Justiție trebuie să decidă cu privire la interpretarea dreptului UE având în vedere limitele competențelor impuse de tratate. Sesizată în temeiul art. 267 TFUE, Curtea de Justiție este competentă *ratione materiae*, să statueze cu privire la interpretarea tratatului și, de asemenea cu privire la validitatea și interpretarea actelor instituțiilor Uniunii. Competența CJUE este limitată unui examen al dispozițiilor dreptului UE.¹³²

Curtea nu este competentă să statueze în afara actelor dreptului Uniunii Europene.¹⁴⁹ Curtea nu este competentă cu privire la acte ale Uniunii Europene care nu au fost adoptate încă.¹⁵⁰

Sub aspect *ratione temporis* nu se pune problema în privința Regulamentului nr. 606/2013, întrucât după adoptarea sa nu au aderat alte state membre. Ar putea exista chestiuni factuale, care să ridice obiecții cu privire la aplicarea Regulamentului într-o anumită situație, însă nici aceasta nu se mai susține întrucât au trecut aproape doi ani de la intrarea în vigoare și nu a fost formulată vreo trimitere preliminară.

Un aspect interesant, raportat la reglementările internaționale în materia cooperării judiciare, poate fi avut în hotărârea Curții, cu caracter de principiu, prin care a hotărât că nu este competentă să interpreteze tratate internaționale, chiar dacă statele membre ar fi semnatare sau părți ale acestora.¹³³

¹³¹ Regulamentul nr. 606/2013 conține referiri la respectarea datelor cu caracter personal.

¹³² Cauza C-453/04, *Innoventif*, 1 iunie 2006, ECR 2006 p. I-4929, ECLI:EU:C:2006:361, pct. 29. ¹⁴⁹ Cauza C-141/99, *AMID*, 14 decembrie 2000, ECR 2000 p. I-11619, ECLI:EU:C:2000:696, pct. 29

¹⁵⁰ C-343/90, citat supra, pct. 18.

¹³³ Cauza 130/73, *Vandeweghe și alții / Berufsgenossenschaft für die chemische Industrie*, ECR 1973 p. 1329, ECLI:EU:C:1973:131, 27 noiembrie 1973, pct. 2, 4. Există și excepții de la regulă, atunci când

§4. Elemente pentru posibile formulări ale trimiterilor preliminare în materia Regulamentului (UE) nr. 606/2013

Ca și celelalte regulamente din materia cooperării judiciare civile și Regulamentul nr. 606/2013 ar putea face obiectul trimiterilor preliminare. Sunt anumite puncte cheie în regulament, care, în funcție de legislația națională, sunt de interes pentru a fi definite, respectiv, noțiunea de victimă, domiciliu/ reședință.

§5. Trimiterea preliminară – facultate sau obligație

Astfel cum prevede chiar art. 267:

„În cazul în care o asemenea chestiune se invocă în fața unei instanțe dintr-un stat membru, această instanță poate, în cazul în care apreciază că o decizie în această privință îi este necesară pentru a pronunța o hotărâre, să ceară Curții să se pronunțe cu privire la această chestiune.

În cazul în care o asemenea chestiune se invocă într-o cauză pendinte în fața unei instanțe naționale ale cărei decizii nu sunt supuse vreunei căi de atac în dreptul intern, această instanță este obligată să sesizeze Curtea.”

Facultatea instanței de a formula trimiteri preliminare trebuie văzută într-un context în care să se aibă în vedere răspunderea pentru nerespectarea dreptului Uniunii Europene, iar pe de altă parte trimiterea să respecte condițiile de relevanță și utilitate. În plus trebuie avute în vedere criteriile CILFIT: „din raportul dintre al doilea și al treilea paragraf ale articolului [267 TFUE] rezultă că instanțele vizate de al treilea paragraf se bucură de aceeași putere de apreciere ca toate celelalte instanțe naționale pentru a aprecia dacă decizia asupra unui aspect de drept al Uniunii este necesară pentru a le permite pronunțarea unei hotărâri. Prin urmare, aceste instanțe naționale nu sunt obligate să trimită o întrebare privind interpretarea dreptului adresată în fața acestora în cazul în care respectiva întrebare nu este relevantă, adică în cazul în care, indiferent care ar fi răspunsul la această întrebare, el nu ar putea avea nicio influență asupra soluționării litigiului”¹³⁴.

„deși articolul [267] al treilea paragraf obligă fără nici o restricție instanțele naționale ale căror decizii nu pot face obiectul unei căi de atac în dreptul intern să trimită Curții orice întrebare privind interpretarea invocată în fața acestora, autoritatea interpretării date de Curte în temeiul articolului [267] poate, cu toate acestea, să priveze această obligație de cauza sa și să o golească astfel de conținut; este cazul, în special, atunci când întrebarea adresată este identică din punct de vedere material cu o întrebare care a făcut deja obiectul unei hotărâri preliminare într-o cauză similară”. (pct. 13-14).

---

tratatul sau acordul internațional este integrat în ordinea juridică UE. În această ultimă situație, CJ s-a arătat competentă a interpreta până și acordurile mixte.

¹³⁴ Cauza 283/81, *CILFIT/Ministero della Sanità*, hotărârea din 6 octombrie 1982, ECR 1982 p. 3415, ECLI:EU:C:1982:335, pct. 10.

„[...] aplicarea corectă a dreptului [Uniunii] se poate impune în mod atât de evident încât să nu lase loc niciunei îndoieli rezonabile privind modul de soluționare a întrebării adresate. Înainte de a concluziona că este vorba despre o astfel de situație, instanța națională trebuie să fie convinsă că acest aspect se impune în mod la fel de evident și instanțelor naționale ale celorlalte state membre și Curții de Justiție. Doar în cazul în care aceste condiții sunt îndeplinite, instanța națională se poate abține să mai trimită această întrebare Curții de Justiție și poate să o soluționeze pe propria răspundere.” (pct. 16)

§6. Reformularea întrebărilor preliminare

Curtea de Justiție este competentă să reformuleze întrebările preliminare sau având în vedere ansamblul acestora precum și relevanța răspunsului să formuleze un singur răspuns pentru mai multe întrebări preliminare. Instanța națională poate reveni cu o nouă trimitere preliminară, Curtea de Justiție având posibilitatea (competența) de a-și interpreta propriile hotărâri.

§7. Noțiunea de instanță care formulează trimiterea preliminară

Noțiunea de instanță are un caracter autonom în dreptul Uniunii și doar Curtea de Justiție poate să decidă cu privire la aceasta¹³⁵. În privința Regulamentului nr. 606/2013, în afara instanțelor judecătorești este posibil ca anumite autorități administrative să fie interesate să formuleze întrebări preliminare.¹⁵⁴

Într-o cauză recentă Curtea a avut posibilitatea să reitereze criteriile pentru a defini instanța:¹³⁶

„În această privință, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante a Curții, pentru a aprecia dacă organul de trimitere are caracterul unei „instanțe” în sensul articolului 267 TFUE, Curtea ia în considerare un ansamblu de elemente precum originea legală a organului, caracterul său permanent, caracterul obligatoriu al competenței sale, natura contradictorie a procedurii, aplicarea de către organ a normelor de drept, precum și independența acestuia (a se vedea în special Hotărârea Miles și alții, C- 196/09, EU:C:2011:388, punctul 37 și jurisprudența citată, precum și Hotărârea Belov, C- 394/11, EU:C:2013:48, punctul 38).

Mai specific, în ceea ce privește independența organismului de trimitere, această exigență presupune ca organismul respectiv să fie protejat de intervenții sau de presiuni exterioare susceptibile să pună în pericol independența membrilor săi în ceea ce privește judecarea litigiilor cu care sunt sesizați (a se vedea Hotărârea Wilson, EU:C:2006:587, punctul 51).

---

¹³⁵ A se vedea Anamaria Toma-Bianov, „ICSID Arbitral Tribunals and the Direct Referrals to the Court of Justice of European Union”, *MEALEY's International Arbitration Report*, 31(10), 2016. ¹⁵⁴ Cauza C-96/04, Standesamt Stadt Niebüll, hotărârea din 27 aprilie 2006, ECR 2006 p. I-3561, ECLI:EU:C:2006:254, pct. 13.

¹³⁶ Cauzele C-58/13 și C-59/13, Torresi, hotărârea din 17 iulie 2014, ECLI:EU:C:2014:2088.

În plus, pentru a stabili dacă un organism național căruia i- au fost conferite prin lege funcții de natură diferită poate fi calificat drept „instanță” în sensul articolului 267 TFUE, este necesar să se verifice natura specifică a funcțiilor pe care le exercită în contextul normativ specific în care este chemat să sesizeze Curtea. Instanțele naționale au competența să sesizeze Curtea numai dacă există un litigiu pendent pe rolul lor și dacă sunt chemate să se pronunțe în cadrul unei proceduri destinate să se finalizeze printr- o decizie cu caracter jurisdicțional (a se vedea Hotărârea Belov, EU:C:2013:48, punctele 39 și 41).” (pct. 17-19)

§8. Litigiul să fie real iar nu fictiv sau construit și să fie pendent în fața unei instanțe

Curtea de Justiție a respins mai multe trimiteri preliminare pentru că ar fi fost construite sau ipotetice.

Într-o cauză¹³⁷ în care susținerea de inadmisibilitate a cererii a fost examinată îndeaproape, se poate observa mecanismul prin care Curtea statuează în acest sens:

(...)contestă admisibilitatea cererilor de pronunțare a unei hotărâri preliminare.

În primul rând, instanța de trimitere nu ar furniza nicio precizare cu privire la situația de fapt a reclamantilor din acțiunea principală. În al doilea rând, nu ar indica în mod clar dispozițiile naționale avute în vedere și nu ar expune în mod suficient motivele care au determinat- o să ridice problema compatibilității acestor dispoziții cu articolul 49 TFUE . În sfârșit, întrebările adresate ar fi ipotetice, deoarece acțiunile principale ar implica doi resortisanți spanioli. În lipsa unui element transfrontalier, aceste întrebări nu ar prezenta, astfel, nicio legătură cu dreptul Uniunii.

În această privință, trebuie amintit că numai instanțele naționale care sunt sesizate cu acțiunea principală și care trebuie să își asume răspunderea pentru hotărârea judecătorească ce urmează a fi pronunțată au competența să aprecieze, luând în considerare particularitățile fiecărei cauze, atât necesitatea unei hotărâri preliminare pentru a fi în măsură să pronunțe propria hotărâre, cât și relevanța întrebărilor pe care le adresează Curții. În consecință, dacă întrebările adresate au ca obiect interpretarea dreptului Uniunii, Curtea este, în principiu, obligată să se pronunțe¹³⁸.

Rezultă că întrebările privind dreptul Uniunii beneficiază de o prezumție de relevanță. Curtea nu poate respinge astfel o cerere formulată de o instanță națională decât dacă este evident că interpretarea dreptului comunitar solicitată nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul acțiunii principale, atunci când

---

¹³⁷ Cauzele conexate C-570/07 și C-571/07, Blanco Pérez and Chao Gómez, hotărârea din 1 iunie 2010, ECR 2010 p. I-4629, ECLI:EU:C:2010:300, pct. 33-41.

¹³⁸ C- 379/98, PreussenElektra, hotărârea din 13 martie 2001, ECR 2001 p. I-2099, ECLI:EU:C:2001:160, pct. 38; C- 169/07, Hartlauer, hotărârea din 10 martie 2009, ECR 2009 p. I-1721, ECLI:EU:C:2009:141, pct. 24.

*problema este de natură ipotetică sau atunci când Curtea nu dispune de elementele de fapt sau de drept necesare pentru a răspunde în mod util la întrebările care îi sunt adresate.*¹³⁹

Având în vedere această jurisprudență, trebuie să se observe în primul rând că, în deciziile de trimitere, instanța națională și- a motivat decizia potrivit căreia este necesar să se adreseze întrebări preliminare arătând că legalitatea reglementării în cauză în acțiunea principală depinde de interpretarea articolului 49 TFUE pe care o va efectua Curtea.

În al doilea rând, nu rezultă în mod evident că interpretarea solicitată nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul acțiunilor principale ori că problema ar fi de natură ipotetică.

*Într- adevăr, este cert că reclamantii din acțiunea principală au cetățenie spaniolă și că toate elementele acțiunii principale sunt circumscrise în interiorul unui singur stat membru. Cu toate acestea, astfel cum rezultă din jurisprudență, răspunsul Curții poate fi util instanței de trimitere chiar și în astfel de împrejurări, în special în cazul în care dreptul național i- ar impune să acorde unui cetățean spaniol aceleași drepturi precum cele conferite în aceeași situație de dreptul Uniunii unui cetățean al altui stat membru*¹⁴⁰.

*În plus, dacă o reglementare națională precum cea în discuție în acțiunea principală – care este aplicabilă fără deosebire resortisanților spanioli și resortisanților altor state membre – nu poate intra, în general, sub incidența dispozițiilor referitoare la libertățile fundamentale garantate de tratat decât în măsura în care aceasta se aplică unor situații care au legătură cu schimburile comerciale dintre statele membre, nu poate fi nicidecum exclus ca resortisanți stabiliți în alte state membre decât Regatul Spaniei să fi fost sau să fie interesați să exploateze farmacii în comunitatea autonomă Asturias*¹⁴¹.

În al treilea rând, trebuie să se constate că deciziile de trimitere descriu în mod suficient cadrul juridic și factual al acțiunilor principale și că indicațiile furnizate de instanța de trimitere permit să se determine relevanța întrebărilor adresate. Astfel, aceste decizii au acordat părților interesate o posibilitate efectivă de a prezenta observații în conformitate cu articolul 23 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene, așa cum atestă, de altfel, conținutul observațiilor depuse în prezentele proceduri.”

Cerința ca litigiul să fie real, iar nu construit, este esențială pentru cooperarea jurisdicțională între instanțele statelor membre și Curtea de Justiție. Curtea nu este o

---

¹³⁹ C- 94/04 și C- 202/04, Cipolla și alții, hotărârea din 5 decembrie 2006, ECR 2005 p. I-10423, ECLI:EU:C:2005:741, pct. 25; C- 222/05-C- 225/05, van der Weerd și alții, hotărârea din 7 iunie 2007, ECR 2007 p. I-4233, ECLI:EU:C:2007:318, pct. 22.

¹⁴⁰ C- 451/03, Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti, hotărârea din 30 martie 2006, ECR 2006 p. I-2941, ECLI:EU:C:2006:208, pct. 29.

¹⁴¹ C- 384/08, Attanasio Group, hotărârea din 11 martie 2010, ECR 2010 p. I-2055, ECLI:EU:C:2010:133, pct. 23-24.

entitate doctrinară, care să construiască ipoteze ci are competența de a interpreta dreptul Uniunii, atunci când se aplică.

§ 9. Rolul părților

În fața Curții de Justiție nu există propriu-zis părți sau, cum s-a exprimat chiar Curtea, procedura trimiterii preliminare se caracterizează prin absența părților în sensul propriu al cuvântului.¹⁴²

Într-o hotărâre recentă,¹⁴³ Curtea a subliniat că sunt inadmisibile cereri ale părților:

„Conform unei jurisprudențe constante a Curții, în cadrul cooperării dintre aceasta din urmă și instanțele naționale, astfel cum este prevăzută la articolul 267 TFUE, numai instanța națională, sesizată cu soluționarea litigiului și care trebuie să își asume răspunderea pentru hotărârea judecătorească ce urmează a fi pronunțată, are competența să aprecieze, luând în considerare particularitățile cauzei pendinte în fața sa, atât necesitatea unei hotărâri preliminare pentru a fi în măsură să pronunțe propria hotărâre, cât și relevanța întrebărilor pe care le adresează Curții. Competența de a stabili întrebările ce urmează a fi adresate Curții este acordată, așadar, numai instanței naționale, iar părțile nu pot schimba conținutul acestei competențe.”¹⁴⁴

Pe de altă parte, modificarea conținutului întrebărilor preliminare sau răspunsul la întrebări suplimentare menționate de părți ar fi incompatibil cu obligația Curții de a asigura guvernelor naționale și părților interesate posibilitatea de a prezenta observații conform articolului 23 din Statutul Curții de Justiție a Uniunii Europene, având în vedere că, în temeiul acestei dispoziții, numai deciziile de trimitere sunt notificate părților interesate¹⁴⁵.”

§ 10. Rolul judecătorului național

Judecătorul național este obligat să ducă la îndeplinire dispozițiile art. 267 TFUE.¹⁶⁵

Recomandările în atenția instanțelor naționale, referitoare la efectuarea trimiterii preliminare trec în responsabilitatea judecătorului o seamă de elemente factuale, pe care acesta le cunoaște în mod direct și în funcție de care poate aprecia cel bine oportunitatea trimiterii.

Judecătorul național are și obligația de a respecta dreptul național. Pentru procedura națională, trimiterea preliminară este un incident sau o excepție. În consecință, instanța va lua toate măsurile care decurg de aici, de exemplu va suspenda

¹⁴² Cauzele conexate 28 și 30/62, Da Costa și Schaake, 27 martie 1963, ECR 1963, p. 31, ECLI:EU:C:1963:6.

¹⁴³ C-605/12, Welmory, hotărârea din 16 octombrie 2014, ECLI:EU:C:2014:2298.

¹⁴⁴ Pe larg C-316/10, Danske Svineproducenter, EU:C:2011:863, pct. 32 și jurisprudența citată.

¹⁴⁵ C-316/10, Danske Svineproducenter, EU:C:2011:863, pct. 33 și jurisprudența citată.¹⁶⁵

Cauza 166/73, Rheinmühlen, hotărârea din 16 ianuarie 1974, Rec. p. 33, pct. 3.

acțiunea de drept (cum este în dreptul român) sau facultativ (Danemarca și Slovacia, deși de cele mai multe ori, acțiunea se suspendă).¹⁴⁶

În situația în care instanța va respinge trimiterea preliminară, va trebui să se aibă în vedere posibila răspundere a statului pentru nerespectarea dreptului Uniunii Europene. În acest context aducem în atenție posibilitatea răspunderii statului membru pentru încălcarea dreptului UE. Experiența română într-o acțiune directă pentru angajarea răspunderii statului pentru refuzul trimiterii preliminare poate furniza un punct de reper cu privire la consecințele unei asemenea acțiuni.¹⁴⁷

„Prin acțiunea înregistrată pe rolul instanței, reclamantul a chemat în judecată statul român, prin Ministerul Finanțelor Publice, reprezentat de Direcția Generală a Finanțelor Publice a Municipiului București, solicitând ca, prin hotărârea pe care instanța urma să o pronunțe, să dispună obligarea pârâtului la plata sumei de 13425 USD ca echivalent al prejudiciului moral suferit prin încălcarea obligației unei instanțe române de a respecta prevederile Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene.”

În concluziile scrise pe care apărătorul intimatei-reclamante le-a depus la dosarul cauzei, acesta a cerut instanței să sesizeze Curtea de Justiție cu o serie de întrebări privind interpretarea anumitor norme din Regulamentul nr. 44/2001. Însă, instanța a considerat că această cerere a fost formulată după închiderea dezbaterilor, în timpul etapei deliberării, moment la care „nu mai pot fi făcute cereri noi”.

Tribunalul București a respins recursul ca nefondat¹⁴⁸, arătând că „încălcarea obligației de solicitare a hotărârii preliminare de către instanța națională poate conduce la atragerea răspunderii statului membru pentru încălcarea dreptului comunitar față de partea vătămată, dacă încălcarea produce prejudicii unei părți în proces.” Tribunalul București a avut în vedere cauza *Köbler* în motivarea hotărârii.

§11. Refuzul formulării trimiterii preliminare

§11. 1. Tipologia refuzului formulării trimiterii preliminare

Refuzul formulării trimiterii preliminare este, cum am arătat, de competența exclusivă a instanței naționale. Astfel cum nici recursul împotriva trimiterii nu produce în realitate vreun efect, nici recursul cu privire la refuzul trimiterii nu poate conduce la obligarea instanței inferioare (a cărei absență a trimiterii a fost atacată) de către instanța superioară pentru a formula o trimitere preliminară.

---

¹⁴⁶ Pe larg: **Mihai Șandru, Mihai Banu, Dragoș Călin**, *Suspendarea procedurii de către instanța judecătorească din România în situația efectuării unei trimiterii preliminare către Curtea de Justiție potrivit reglementării noului Cod de procedură civilă*, Curierul Judiciar, nr. 1/2013, p. 54-55, disponibil aici http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2466262

¹⁴⁷ **Mihai Șandru, Mihai Banu, Dragoș Călin**, *Există sancțiuni pentru încălcarea obligației instanței naționale de efectuare a unei trimiterii preliminare la Curtea de Justiție?* [Are there any sanctions for breaching the duty to refer to the European Court of Justice?], Curierul Judiciar, nr. 12/2014, p. 708-713.

¹⁴⁸ Trib. București, secția a V-a civilă, decizia nr. 137 R din 21.01.2014, nepublicată.

Tipologia refuzului trimiterii preliminare poate avea în vedere următoarele aspecte:¹⁴⁹

- Elemente *ratione temporis*;¹⁵⁰
- Existența unei căi de atac: „instanța a apreciat că nu este necesară pronunțarea unei decizii de către Curtea Europeană de Justiție, mai ales că sentința pronunțată poate fi atacată cu recurs”¹⁵¹;
- Respingerea cererii de sesizare a Curții de Justiție în temeiul teoriei „*acte clair*”;
- Dezlegarea pricinii se deduce din jurisprudența Curții de Justiție sau se impune cu evidență;
- Repartizarea competențelor prin art. 267 TFUE și absența pertinentei și utilității trimiterii preliminare pentru soluționarea acțiunii;
- Termenul de transpunere a unei directive și inutilitatea trimiterii preliminare;
- Lipsa utilității unui răspuns al Curții de Justiție;
- Respingerea cererii de trimitere preliminară având ca obiect interpretarea unui act de drept internațional public.

În cele ce urmează vom exemplifica în unele din situațiile cele mai importante.

§11.2. Respingerea cererii de sesizare a Curții de Justiție în temeiul teoriei „*acte clair*”

Curtea de Apel București¹⁵² a reținut că „obligativitatea sesizării CJUE nu apare însă ca un automatism, tribunalul ce judecă în ultimă instanță nefiind ținut la a adresa o întrebare preliminară îndată ce necesitatea formulării ei este invocată de părți. Instanța națională își păstrează competența de a aprecia asupra pertinentei și utilității unui răspuns al CJUE pentru soluționarea litigiului intern.”¹⁷³

„Nu există neclarități în transpunerea Directivei 2000/35/CE în plan național, astfel că nu se impune sesizarea Curții Europene; în al doilea rând, are în vedere

---

¹⁴⁹ Pe larg: **Mihai Șandru, Mihai Banu, Dragoș Calin**, Refuzul instanțelor naționale de a trimite întrebări preliminare. Jurisprudența românească, C. H. Beck, 2013, p.

¹⁵⁰ **Mihai Șandru, Mihai Banu, Dragoș Călin**, *Procedura trimiterii preliminare...*, op. cit., p. 68 și urm.

¹⁵¹ C.A. Iași, Secția penală și pentru cauze cu minori, dosar nr. 725/45/2010, sentința din 26 noiembrie 2010, **Mihai Șandru, Mihai Banu, Dragoș Călin**, *Procedura trimiterii preliminare...*, op. cit., p. 95 și urm.

¹⁵² T. Timiș, Secția civilă, dosar nr. 8478/30/2010, încheierea din 28 februarie 2011, în **Mihai Șandru, Mihai Banu, Dragoș Călin**, *Procedura trimiterii preliminare...*, op. cit., p. 103 și urm. ¹⁷³ C.A. București, Secția a VIII-a contencios administrativ și fiscal, dosar nr. 3785/2/2011, în **Mihai Șandru, Mihai Banu, Dragoș Călin**, *Procedura trimiterii preliminare...*, op. cit., p. 106.

instanța și criteriile de oportunitate, apreciind, în concordanță cu practica CJUE, că pentru un litigiu de o asemenea valoare nu se impune sesizarea”.¹⁵³

§11.3. Dezlegarea pricinii se deduce din jurisprudența Curții de Justiție sau se impune cu evidență

Într-o cauză¹⁵⁴, respingerea cererii de sesizare a Curții de Justiție, s-a făcut prin invocarea clarității răspunsului astfel: „[...] instanța apreciază că răspunsul la toate cele [trei] întrebări adresate de către pârâtă [...] se poate desprinde cu claritate din interpretarea și coroborarea prevederilor Legii 193/2000 cu prevederile Directivei 93/13 a C.E.E. Iar în măsura în care pe fondul cauzei, deliberând, instanța va constata existența vreunui eventual conflict între prevederile Directivei 93/13 (sau ale altui act normativ comunitar), evident că prioritate de aplicare va avea dreptul comunitar („hotărârea Simmenthal”- cauza 106/77)”.

De asemenea, materia clauzelor abuzive a beneficiat de același tip de hotărâre, cererea de sesizare a Curții de Justiție a fost respinsă prin încheiere¹⁷⁶ reținându-se succint că, „[f]ață de cererea de înaintare a întrebărilor preliminare către CJUE formulată de pârâtă, urmează a o respinge, având în vedere că instanța națională este competentă să decidă dacă o clauză contractuală îndeplinește condițiile pentru a fi considerată abuzivă”.

§11.4. Repartizarea competențelor prin art. 267 TFUE și absența pertinentei și utilității trimiterii preliminare pentru soluționarea acțiunii

Încheierea pronunțată la 16 aprilie 2008 de Judecătoria sectorului 1 București a respins cererea de sesizare a Curții de Justiție privind interpretarea noțiunii de domiciliu folosită de Regulamentul nr. 2201/2003 și lămurirea acelei noțiuni prin prisma legislației naționale, respectiv dispozițiile Decretului-lege nr. 31/1954 și ale Legii nr. 105/1992, constatând că „prin [r]egulamentul amintit anterior se stabilește în mod cert competența teritorială a instanțelor judecătorești privind soluționarea cauzelor având ca obiect divorțul și cererile accesorii acestuia în fața instanțelor din statele membre UE, implicit și din România, astfel încât o explicare a noțiunii de domiciliu de către Curtea de Justiție a Comunităților Europene în temeiul art. 177 din Tratatul CEE ar fi lipsită de interes.”¹⁷⁷

---

¹⁵³ Jud. sectorului 2 București, Secția civilă, dosar nr. 783/300/2012, **Mihai Șandru, Mihai Banu, Dragoș Călin**, *Procedura trimiterii preliminare...*, op. cit., p. 108-109. “Sistemul trimiterii preliminare precizat la art. 267 TFUE nu impune vreun plafon *de minimis* în privința litigiului aflat pe rolul instanței de trimitere.”

¹⁵⁴ T. București, Secția a VI-a civilă, dosar nr. 43963/3/2011, încheierea din 17 noiembrie 2011, în **Mihai Șandru, Mihai Banu, Dragoș Călin**, *Procedura trimiterii preliminare...*, op. cit., p. 111. ¹⁷⁶ T. București, Secția a VI-a comercială, dosar nr. 62514/3/2010, încheierea din 6 iulie 2011, în **Mihai Șandru, Mihai Banu, Dragoș Călin**, *Procedura trimiterii preliminare...*, op. cit., p. 112. ¹⁷⁷ Jud. sectorului 1 București, dosar nr. 19946/299/2007, în **Mihai Șandru, Mihai Banu, Dragoș Călin**, *Procedura trimiterii preliminare...*, op. cit., p. 118.

§ 11.5. Lipsa utilității unui răspuns al Curții de Justiție

„Sesizarea CJUE se poate dispune în ipoteza în care instanța națională apreciază că dispozițiile dreptului comunitar nu sunt suficient de clare, iar o hotărâre preliminară prin care CJUE interpretează aceste dispoziții îi este utilă pentru soluționarea litigiului în cadrul căruia s-a solicitat sesizarea CJUE. În speță, prevederile din cele două directive vizate de întrebările preliminare ale petentei nu necesită a fi interpretate de CJUE, pentru soluționarea cauzei nefiind utilă o hotărâre preliminară. Deși întrebările preliminare conțin o anumită interpretare pe care petenta o dă dispozițiilor europene, solicitându-se CJUE să se pronunțe dacă acestea trebuie interpretate în sensul respectiv, aceasta urmărește obținerea unui punct de vedere cu privire la legalitatea actului administrativ al autorității contractante pe care l-a contestat la CNSC, respectiv cu privire la modul în care autoritatea a făcut aplicarea prevederilor din documentația de atribuire în raport de înscrierile prezentate de petentă în cadrul procedurii de atribuire.”¹⁵⁵

§11.6. Respingerea cererii de trimitere preliminară având ca obiect interpretarea unui act de drept internațional public

Prin decizia civilă nr. 670 din 7 iunie 2010¹⁵⁶, Curtea de Apel București a respins cererea de sesizare a Curții de Justiție, în vederea pronunțării unei hotărâri preliminare de interpretare a dispozițiilor Convenției europene de la Haga din anul 1980 asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii. În motivare, instanța a reținut că „posibilitatea de a se pronunța o hotărâre preliminară rezultă nu numai din cele două tratate ca atare, ci și din sau în legătură cu unele *convenții internaționale încheiate sub auspicii europene*, în privința cărora statele membre au convenit intervenția Curții pentru probleme de interpretare. Este cazul, spre exemplu, al unor [p]rotocoale privind Convenția din 29 februarie 1968 privind recunoașterea reciprocă a societăților comerciale și a persoanelor juridice și Convenția din 27 septembrie 1968 privind competența și executarea hotărârilor în materie civilă și comercială. Or, Convenția asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii *nu intră* în niciuna din aceste categorii care circumscriu *ordinea juridică comunitară*. Din contră, [c]onvenția în discuție a fost adoptată într-un alt cadru juridic, respectiv în ședința plenară din 24 octombrie 1980, în unanimitate, de statele prezente la *Sesiunea a XIV-a a Conferinței de la Haga de drept internațional privat* (Germania, Australia, Austria, Belgia, Canada, Danemarca, Spania, SUA, Finlanda, Franța, Grecia, Irlanda, Japonia, Luxemburg, Norvegia, Olanda, Portugalia, Marea Britanie, Suedia, Elveția, Cehoslovacia, Venezuela și Iugoslavia), mare parte dintre acestea

¹⁵⁵ În cauza petenta formulase nu mai puțin de 16 întrebări preliminare. Curtea de Apel București, Secția a VIII-a contencios administrativ și fiscal, dosar nr. 11159/2/2011, în **Mihai Șandru, Mihai Banu, Dragoș Călin, Procedura trimiterii preliminare...**, op. cit., p. 192.

¹⁵⁶ C.A. București, Secția a III-a civilă și pentru cauze cu minori și de familie, dosar nr. 37334/3/2009, în **Mihai Șandru, Mihai Banu, Dragoș Călin, Procedura trimiterii preliminare...**, op. cit., p. 235.

nefiind membre ale fostelor Comunități Europene. De aceea, Convenția de la Haga din 25 octombrie 1980 asupra aspectelor civile ale răpirii internaționale de copii nu poate face obiect al interpretării CJUE prin intermediul hotărârii preliminare. Acest argument decisiv și dirimant a fost folosit și de către prima instanță, care a arătat că singura condiție pentru admiterea unei cereri de trimitere preliminară este aceea ca întrebările să se refere la prevederile dreptului comunitar, Curtea neconsiderându-se competentă să răspundă unor întrebări care exced sfera de aplicare a dreptului comunitar”.

§11.7. Motivarea refuzului formulării trimiterii preliminare

Condiția esențială în această privință este motivarea (pertinentă a) refuzului trimiterii.¹⁵⁷

§12. Condițiile de aplicare a procedurii accelerate și a procedurii de urgență

În pct. 31-33 din Recomandările sale, Curtea de Justiție are în vedere procedurile accelerate și de urgență, care în materia Regulamentului nr. 606/2013 sunt posibile, mai frecvente decât în cazul altor directive sau regulamente

Potrivit articolului 105 din Regulamentul de procedură, o trimitere preliminară poate fi judecată potrivit procedurii accelerate, care derogă de la prevederile regulamentului menționat, în cazul în care natura cauzei impune examinarea acesteia în termen scurt. Întrucât această procedură impune constrângeri importante tuturor actorilor din procedură, în special ansamblului statelor membre, chemați să depună observații, scrise sau orale, în termene mult mai scurte decât termenele obișnuite, aplicarea sa nu trebuie să fie solicitată decât în împrejurări speciale care justifică o pronunțare rapidă de către Curte asupra întrebărilor adresate. Potrivit unei jurisprudențe constante, numărul important de persoane sau de situații juridice potențial vizate de decizia care trebuie să fie dată de instanța de trimitere după ce a sesizat Curtea cu titlu preliminar nu constituie în sine o împrejurare excepțională susceptibilă să justifice recurgerea la procedura accelerată.

Această constatare se impune cu atât mai mult în ceea ce privește procedura preliminară de urgență, prevăzută la articolul 107 din Regulamentul de procedură. Această procedură, care nu se aplică decât în domeniile reglementate de titlul V din partea a treia din TFUE, referitor la spațiul de libertate, securitate și justiție, presupune astfel constrângeri chiar și mai importante pentru actorii vizați, întrucât limitează numărul părților autorizate să depună observații scrise și permite, în

---

¹⁵⁷ **Constantin Mihai Banu, Daniel Mihail Șandru, Dragoș Alin Călin**, *Trends and patterns in preliminary references in courts of Romania. Issues related to the charter of fundamental rights of the European Union and the European convention on human rights*, Law Review, Volume VI, Issue 2, July- December 2016, p. 97-124. Articolul este disponibil aici <http://internationallawreview.eu/article/trends-and-patterns-in-preliminary-references-in-courts-of-romania-issues-related-to-the-charter-of-fundamental-rights-of-the-european-union-and-the-european-convention-on-human-rights>

cazuri de extremă urgență, să se omită complet faza scrisă a procedurii în fața Curții. Prin urmare, aplicarea acestei proceduri nu trebuie să fie solicitată decât în împrejurări în care este absolut necesară pronunțarea foarte rapidă de către Curte asupra întrebărilor adresate de instanța de trimitere.

Fără a fi posibil să se enumere aici în mod exhaustiv asemenea împrejurări, mai ales din cauza caracterului variat și evolutiv al normelor dreptului Uniunii care reglementează spațiul de libertate, securitate și justiție, o instanță națională poate, de exemplu, să ia în considerare prezentarea unei cereri de aplicare a procedurii preliminară de urgență în cazul, prevăzut la articolul 267 al patrulea paragraf TFUE, al unei persoane deținute sau private de libertate, atunci când răspunsul la întrebarea adresată este determinant pentru aprecierea situației juridice a acelei persoane, sau atunci când, cu ocazia unui litigiu privind autoritatea părintească sau stabilirea domiciliului copiilor de vârstă mică, competența instanței sesizate în temeiul dreptului Uniunii depinde de răspunsul la întrebarea preliminară.

§ 13. Invocarea Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene

§13.1. Domeniul de aplicare CDFUE

Așa cum s-a arătat în jurisprudența Curții, domeniul de aplicare al Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene este limitat la aplicarea în condițiile art. 51 din Cartă.

În literatura științifică s-a arătat că importanța art. 53 CDFUE¹⁵⁸ nu trebuie subestimată pentru interpretările pe care instanțele naționale trebuie să le realizeze.¹⁵⁹ Cu toate acestea într-o hotărâre, Curtea de Apel Galați a respins contestația în anulare¹⁶⁰, o cale extraordinară de atac, înlăturând de la aplicare și art. 53 CDFUE.

„Contestația nu poate fi primită nici prin raportare la dispozițiile art. 6 punctul 1 teza 1 din Convenția Europeană a Drepturilor Omului și art. 47, 51-53 din Carta Drepturilor Fundamentale cu referire la art. 6 din Tratatul Uniunii Europene care garantează dreptul la un proces echitabil, invocate de către contestatoare ca temeiuri de drept ale cererii sale.

---

¹⁵⁸ Potrivit art. 53 CDFUE “Nici una dintre dispozițiile prezentei carte nu poate fi interpretată ca restrângând sau aducând atingere drepturilor omului și libertăților fundamentale recunoscute, în domeniile de aplicare corespunzătoare, de dreptul Uniunii și dreptul internațional, precum și de convențiile internaționale la care Uniunea sau toate statele membre sunt părți, și în special Convenția europeană pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și prin constituțiile statelor membre”.

¹⁵⁹ **Beatriz Pérez de las Heras**, *The Charter of Fundamental Rights as a New Element of European Identity and Beyond* în vol. **Beatriz Pérez de las Heras (Ed.)**, *Democratic Legitimacy in the European Union and Global Governance. Building a European Demos*, Palgrave, 2017, p. 122-123. Cu privire la Regulamentul nr. 606/2013, se consideră că edictarea acestuia este o modalitate, un instrument de protecție a drepturilor omului în UE.

¹⁶⁰ Curtea de Apel Galați, Secția I Civilă, Decizia civilă nr.460/R/2013, nepublicată, disponibilă aici <http://rolii.ro/hotarari/5898a8d6e490097c19001d94>

Contestația în anulare nu constituie un mijloc de reformare a unei hotărâri judecătorești, chiar și greșită, dată în recurs, întrucât instanța investită cu soluționarea unei asemenea cereri este ținută să verifice numai dacă există vreunul dintre motivele limitativ prevăzute de lege pentru care poate fi promovată această cale extraordinară de atac, neputând să examineze justetea soluției pronunțate.

Cu alte cuvinte, instanța chemată să soluționeze o cale extraordinară de atac va analiza cererea din perspectiva rigorilor legale ce impun protejarea securității raporturilor juridice.”

Judecătoria Sectorului 5 București, prin încheierea pronunțată la 4 februarie 2010, a respins ca inadmisibilă cererea de sesizare a Curții de Justiție, „întrucât interpretarea dată de art. 36 din Legea nr.18/1991 raportat la art. 17 din Carta [d]repturilor [f]undamentale a Uniunii Europene contravine legii europene”. Judecătoria a reținut că „instanțele naționale nu pot să ceară CJUE să interpreteze dreptul comunitar prin declararea unei prevederi din legislația națională ca fiind compatibilă sau incompatibilă cu dreptul comunitar, întrucât misiunea Curții este de a interpreta dreptul comunitar, iar nu aplicarea acestuia în dreptul național. De asemenea, obiectul acestui control pe calea acțiunii preliminare nu îl poate constitui interpretarea normelor naționale prin prisma Cartei [d]repturilor [f]undamentale a Uniunii Europene, aceasta intrând în atribuțiile judecătorului național (Hotărârea din 30 noiembrie 1995, C-55/94, *Reinhard Gebhard*).” Instanța nu a observat faptul că obiectul cauzei se situa probabil în afara domeniului de aplicare a dreptului Uniunii (a cartei), preferând, în schimb, afirmarea repartizării competențelor în sistemul art. 267 TFUE.¹⁶¹

Potrivit art. 51, CDFUE se adresează instituțiilor, organelor, oficiilor și agențiilor Uniunii, cu respectarea principiului subsidiarității, precum și statelor membre numai în cazul în care acestea pun în aplicare dreptul Uniunii. Prin urmare, acestea respectă drepturile și principiile și promovează aplicarea lor în conformitate cu atribuțiile pe care le au în acest sens și cu respectarea limitelor competențelor conferite Uniunii de tratate.

În ultimii ani, instanțele judecătorești din România au recurs la Carta drepturilor fundamentale pentru orientări și inspirație, inclusiv în anumite cauze care nu intrau în domeniul de aplicare al dreptului UE, ceea ce demonstrează mai mult o evidentă necunoaștere a domeniului de aplicare al Cartei, cu numeroase confuzii asupra unor aspecte simpliste.¹⁶²

§13.2. Trimiteri preliminare efectuate de instanțele românești. C-434/11,

---

¹⁶¹ Jud. Sectorului 5 București, Secția a II-a civilă, dosar nr. 7825/302/2009, în **Mihai Șandru, Mihai Banu, Dragoș Călin**, *Procedura trimiterii preliminare...*, op. cit., p. 118.

¹⁶² Pe larg: **Dragoș-Alin Călin, Constantin Mihai Banu, Daniel-Mihail Șandru**, „*National Report: Romania*”, în volumul **Laurence Burgogue-Larsen (dir.)**, „*La Charte des droits fondamentaux de l’Union européenne saisie par les juges en Europe/ The Charter of Fundamental Rights as apprehended by Judges in Europe*”, Cahiers européens nr.10, IREDIES – Institut de recherche en droit international et européen de la Sorbonne, Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne, Pedone, Paris, 2017, p. 599 și urm.

O trimitere preliminară de la Tribunalul Alba, prin care s-a dispus, într-o cauză având ca obiect reducerile salariale privind funcționarii publici (de 25 %), sesizarea Curții de Justiție a Uniunii Europene cu întrebarea „Prevederile art. 17 alin. 1, art. 20 și art. 21 alin. 1 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene trebuie interpretate în sensul că se opun unor reduceri salariale precum cele operate de [s]tatul român prin Legea nr. 118/2010 și Legea nr. 285/2010”, ridică un aspect esențial în privința stabilirii domeniului de aplicare a Cartei drepturilor fundamentale.

Statele membre sunt obligate să aplice dispozițiile cartei *doar* atunci când pun în aplicare dreptul UE; Curtea a precizat că poate interpreta dreptul UE în lumina cartei, în limitele competențelor atribuite ei [Hotărârea din 5 octombrie 2010, cauza C-400/10 PPU, *McB*]. În plus, aceeași instanță a arătat și că limitarea de la art. 51 alin. (1) din cartă nu a fost modificată prin intrarea în vigoare la 1 decembrie 2009 a Tratatului de la Lisabona, moment de la care, în temeiul art. 6 alin. (1) UE (care precizează că dispozițiile cartei nu extind în niciun fel competențele UE definite în tratate), cartea a dobândit aceeași valoare juridică cu cea a tratatelor [Ordonanța din 1 martie 2011, cauza C-457/09, *Chartry*].

„În cadrul unei trimiteri preliminare în temeiul art. 267 TFUE, Curtea poate interpreta dreptul Uniunii numai în limitele competențelor atribuite Uniunii Europene.¹⁶⁴ În ceea ce privește cerințele care rezultă din protecția drepturilor fundamentale, potrivit unei jurisprudențe constante, acestea sunt obligatorii pentru statele membre atunci când pun în aplicare dreptul Uniunii.¹⁶⁵ Cu toate acestea, potrivit art. 51 alin. (1) din cartă, dispozițiile sale se adresează „statelor membre numai în cazul în care acestea pun în aplicare dreptul Uniunii” și că, potrivit art. 6 alin. (1) TUE, care atribuie valoare obligatorie cartei, aceasta nu creează nicio competență nouă pentru Uniune și nu modifică competențele acesteia din urmă.¹⁶⁶ Dat fiind că decizia de trimitere nu cuprinde niciun element concret în temeiul căruia să se poată considera că Legea nr. 118/2010 și Legea nr. 285/2010 urmăresc să pună în aplicare dreptul Uniunii, competența Curții de a răspunde la prezenta cerere de pronunțare a unei hotărâri preliminare nu este demonstrată.”

13.3. Respingerea formulării trimiterii preliminare

¹⁶³ C-434/11, Corpul Național al Polițiștilor, Ordonanța din 14 decembrie 2011, ECR 2011 p. I-196*, Summ.pub., ECLI:EU:C:2011:830.

¹⁶⁴ A se vedea Hotărârea din 5 octombrie 2010, *McB*, C-400/10 PPU, nepublicată încă în Repertoriu, punctul 51, precum și Ordonanța din 22 iunie 2011, *Vino*, C-161/11, punctele 25 și 37.

¹⁶⁵ A se vedea Hotărârea din 11 octombrie 2007, *Möllandorf și Möllandorf-Niehuus*, C-117/06, Rep., p. I-8361, punctul 78, Ordonanța din 12 noiembrie 2010, *Asparuhov Estov și alții*, C-339/10, nepublicată încă în Repertoriu, punctul 13, precum și Ordonanța din 1 martie 2011, *Chartry*, C-457/09, nepublicată încă în Repertoriu, punctul 22.

¹⁶⁶ A se vedea Hotărârea *McB*, punctul 51, și Ordonanțele *Asparuhov Estov și alții*, punctul 12, *Chartry*, punctele 23 și 24, precum și *Vino*, punctul 24.

În cadrul unui recurs în fața Înaltei Curți de Casație și Justiție, una din părți (recurenta-chemată în garanție) a formulat o cerere de sesizare a Curții de Justiție, respinsă printr-o încheiere din 24 februarie 2009. Cele două întrebări preliminare propuse aveau următoarea formulare:

„1. dacă dispozițiile art. 41 și art. 47 din Carta [d]repturilor [f]undamentale a Uniunii Europene au efect direct în dreptul intern, respectiv dacă resortanții pot invoca, în aceste temeiuri, drepturi pe care instanța națională trebuie să le protejeze; 2. în caz afirmativ, - dacă dispozițiile susmenționate au în vedere și protejarea dreptului procesual al părții de a stinge raportul litigios prin recunoașterea pretențiilor care i se opun, - dacă pronunțarea unei hotărâri judecătorești, pe fondul dreptului substanțial dedus judecății, fără a fi soluționată, în prealabil, cererea de valorificare a dreptului părții de a recunoaște pretențiile care i se opun reprezintă o încălcare a principiului așteptării legitime și a justului echilibru procesual privind dreptul la apărare”.

Înalta Curte de Casație și Justiție a respins cererea recurente-chemată în garanție de adresare a unei trimiteri preliminare. „Analizând pertinenta întrebării ce se solicită a fi adresată C.E.J., Înalta Curte reține, în primul rând, care este conținutul dispozițiilor care fac obiectul întrebărilor preliminare. Astfel, potrivit art. 41 [alin.] (1) din Carta [d]repturilor [f]undamentale a Uniunii Europene - Dreptul la o bună administrare - „Orice persoană are dreptul de a beneficia, în ce privește problemele sale, de un tratament imparțial, echitabil și într-un termen rezonabil din partea instituțiilor, organelor, oficiilor și agențiilor Uniunii”, iar potrivit art. 47 [alin.] (1) - Dreptul la o cale de atac eficientă și la un proces echitabil - „Orice persoană ale cărei drepturi și libertăți garantate de dreptul Uniunii sunt încălcate are dreptul la o cale de atac eficientă în fața unei instanțe judecătorești, în conformitate cu condițiile stabilite de prezentul articol.” În primul rând,¹⁶⁷ întrucât „[...] art. 41 și 47 din Carta [d]repturilor [f]undamentale nu au o legătură directă cu cauza, ele conținând reglementări cu caracter foarte general care își găsesc corespondent și aplicabilitate deplină în dreptul intern al României. Aceste reglementări se regăsesc în prevederile legilor române și sunt aplicate constant și consecvent de instanțele românești. Ca atare, interpretarea și aplicarea normelor invocate – art. 41 și 47 din Carta [d]repturilor [f]undamentale – se poate face în mod corect de instanțele naționale, nelăsând loc nici unei îndoieli rezonabile care să justifice pertinenta unei întrebări preliminare cu privire la aceste prevederi.”¹⁶⁸

§13.4. Efectul direct al CDFUE – Curtea de Apel București

¹⁶⁷ Al doilea motiv de respingere a cererii a privit aplicarea cartei (atât materială, cât și temporală) la data soluționării litigiului (înainte de intrarea în vigoare a Cartei, 2009).

¹⁶⁸ Î.C.C.J., secția comercială, dosar nr. 2712/3/2006, încheierea din 24 februarie 2009, nepublicată. A se vedea și Tribunalul Botoșani, Secția I Civilă, încheierea din 4 noiembrie 2014, dosar nr. 2605/40/2014, nepublicată; Curtea de Apel București, Secția a VII-a civilă și pentru cauze privind conflicte de muncă și asigurări sociale, încheierea din 25 ianuarie 2012, nepublicată.

La 19 septembrie 2014, în contextul dispunerii unor concedieri colective pentru cazul insolvenței unei societăți [comerciale], Curtea de Apel București a pronunțat decizia nr. 1232, decizie în apel. Apelantul a avansat mai multe motive în sensul nulității deciziei de concediere, printre care încălcarea dreptului la informare și consultare în cazul concedierii colective, instituit la art. 27 din Carta drepturilor fundamentale și prin Directiva 98/59.

Curtea de apel a analizat hotărârea *Claes și alții*, invocată de apelant, care a susținut „că ar fi obligatorie interpretarea dată de Curtea de Justiție în sensul că, inclusiv în situația dizolvării sau lichidării societății, prevederile art. 1-3 din Directiva 98/59/CE sunt obligatorii și trebuie respectate și de administratorul judiciar”; or, instanța a reținut că, „având în vedere și hotărârea invocată, dar și pe cea pronunțată în cauza *Mono Car Styling*, constatăm că se pune problema posibilității interpretării dreptului național în conformitate cu dispozițiile directivei. Dreptul intern este reprezentat în cauză de norma specială, respectiv art. 86 alin. (6) din Legea nr. 85/2006, în forma în vigoare la data concedierii, care, însă, este foarte clară, în sensul dispensării administratorul judiciar de parcurgerea procedurii de informare și de consultare, prevăzută de art. 68-72 [din] Codul muncii, care transpun Directiva nr. 98/59, cu excepția acordării de preavizului de 15 zile lucrătoare”

Instanța a tratat argumentul apelantului în sensul „aplicării directe” a art. 27 din Carta drepturilor fundamentale; ea a respins efectul direct orizontal al dispoziției cartei (singură sau coroborată cu dispozițiile directivei), făcând referire la hotărârea *AMS*, iar apoi a precizat că, „referitor la limita interpretării conforme în norma statului, cu importanță în prezentul litigiu, trebuie reținut conținutul categoric, clar al legii interne din prezenta cauză, asemănător sub acest aspect, normei interne franceze din cauza pe rolul Curții Europene”. Curtea de apel a considerat că argumentația Curții de Justiție din cauza *AMS* se putea transpune litigiului cu care fusese sesizată. Soluția Curții de Justiție nu poate avea singură un efect direct, dincolo de efectul directivei pe care o interpretează și dincolo de ceea ce prevede dreptul Uniunii Europene. **Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene nu poate fi aplicată direct dacă directiva nu are efect direct, iar în susținerea acestei concluzii are relevanță hotărârea *AMS*.**¹⁶⁹

§13. 5. Curtea Constituțională din România și CDFUE

Legat de aplicarea dispozițiilor Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene de Curtea Constituțională a României, inițial, prin Decizia nr. 871 din 25 iunie 2010, s-a stabilit că prevederile invocate din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene „de principiu, sunt aplicabile în controlul de constituționalitate în măsura în care asigură, garantează și dezvoltă prevederile constituționale în materia drepturilor fundamentale, cu alte cuvinte, în măsura în care nivelul lor de protecție este cel puțin la nivelul normelor constituționale în domeniul drepturilor omului.”

---

¹⁶⁹ C-176/12, Association de médiation sociale, hotărârea din 15 ianuarie 2014, ECLI:EU:C:2014:2.

Iar normele, așa cum sunt consacrate în Carta drepturilor fundamentale, „se aplică în egală măsură autorităților centrale și instanțelor regionale sau locale, precum și organismelor publice, în cazul în care pun în aplicare dreptul Uniunii. Prin urmare, statele membre trebuie, pe cât posibil, să aplice aceste norme în conformitate cu aceste cerințe. (Hotărârea CJCE din 24 martie 1994 pronunțată în cauza C-2/92, *The Queen and Ministry of Agriculture, Fisheries and Food, ex parte Dennis Clifford Bostock*, pct. 16)”¹⁷⁰

Mai recent, prin Decizia nr. 64 din 24 februarie 2015 Curtea Constituțională a constatat că „art.153 alin.(1) lit.e) din Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene, art.27 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene și art.2 și 3 din 98/59/CE a Consiliului din 20 iulie 1998 privind apropierea legislațiilor statelor membre cu privire la concedierile colective” au un conținut suficient de clar, precis și neechivoc, mai ales prin prisma interpretării date de Curtea de Justiție a Uniunii Europene prin hotărârea din 3 martie 2011, pronunțată în cauza C-235/10, *David Claes și alții împotriva Landsbanki Luxembourg SA*.

„Prin conținutul lor normativ, actele Uniunii Europene protejează dreptul la „informarea și consultarea lucrătorilor”, susținând și completând acțiunea statelor membre, așadar, vizând, în mod direct, dreptul fundamental la protecția socială a muncii prevăzut de art.41 alin.(2) din Constituție astfel cum a fost interpretat prin prezenta decizie, text constituțional care asigură un standard de protecție egal cu cel rezultat din actele Uniunii Europene.”¹⁷¹

§ 13.6. CDFUE ȘI CEDO în jurisprudența națională

Înalta Curte de Casație și Justiție, Secția I Civilă, prin decizia nr.948 din 31 martie 2015 a reținut că drepturile prevăzute de Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene „corespund unor drepturi garantate de Convenția europeană a drepturilor omului, înțelesul și întinderea lor sunt aceleași ca cele definite de convenție, deși legislația europeană poate să prevadă o protecție mai extinsă. [...] Dreptul prevăzut de art.17 din Cartă are același înțeles și același domeniu de aplicare

---

¹⁷⁰ Curtea Constituțională a României, Decizia nr. 871 din 25 iunie 2010 referitoare la obiecția de neconstituționalitate a dispozițiilor Legii privind stabilirea unor măsuri în domeniul pensiilor, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr.433 din 28 iunie 2010. A se vedea și Decizia nr. 1479 din 8 noiembrie 2011 referitoare la excepția de neconstituționalitate a prevederilor art.24 alin.(2) din Legea contenciosului administrativ nr.554/2004, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr.59 din 25 ianuarie 2012, dar și Decizia nr. 244 din 29 aprilie 2014 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 9 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 84/2012 privind stabilirea salariilor personalului din sectorul bugetar în anul 2013, prorogarea unor termene din acte normative, precum și unele măsuri fiscal-bugetare, cu referire la art. II art. 18 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 80/2010 pentru completarea art. 11 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 37/2008 privind reglementarea unor măsuri financiare în domeniul bugetar, precum și pentru instituirea altor măsuri financiare în domeniul bugetar, aprobată cu modificări și completări prin Legea nr. 283/2011, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 467 din 25 iunie 2014.

¹⁷¹ Curtea Constituțională a României, Decizia nr. 64 din 24 februarie 2015 referitoare la excepția de neconstituționalitate a prevederilor art.86 alin.(6) din Legea nr.85/2006 privind procedura insolvenței, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 286 din 28 aprilie 2015.

ca și cel garantat prin Convenția europeană a drepturilor omului, iar restrângerile prevăzute de aceasta nu pot fi depășite.”

Într-o altă cauză, Curtea de Apel Cluj, Secția I Civilă, prin încheierea din 16 septembrie 2014, a reținut că apelanta a solicitat sesizarea CJUE cu următoarea întrebare preliminară: „În vederea aplicării și interpretării prevederilor art.17 alin.1 teza a II-a coroborate cu cele ale art. 47 ale Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, care este momentul la care se consideră finalizată o procedură de expropriere pentru cauză de utilitate publică, care respecta exigențele celor două texte normative mai sus invocate? Față de acest moment, în aplicare dispozițiilor art. 17 alin.1 teza a II-a și ale art. 47 ale Cartei drepturilor fundamentale a Uniunii Europene, comunicarea actului administrativ prin care se stabilesc despăgubirile cuvenite expropriatului, face parte din procedura exproprierii sau, dimpotrivă, reprezintă o etapă ulterioară finalizării acesteia?”

Curtea de Apel Cluj a constatat că articolele invocate de apelantă cuprind dispoziții generale, de principiu, privind garantarea dreptului de proprietate și dreptul de acces liber la justiție, fără a cuprinde vreo dispoziție particulară privind procedura de expropriere. Mai mult, dispoziții de natura și sensul celor prevăzute de art. 17 din Carta drepturilor fundamentale, referitoare la dreptul de proprietate, se regăsesc și în legislația națională, anume în cuprinsul art. 44 și art. 136 din Constituția României, revizuită în anul 2003.

§13.7. Concluzii

În volumul semnat de Sergio Carrera¹⁷² se arată că jurisprudența Curții de Justiție oferă variate exemple în care se referă la viața de familie ca la un drept fundamental. Autorul citează în continuare cauza *Wachauf*¹⁷³ în care se arată că *drepturile fundamentale au o interpretare limitată de funcția socială*. Aceeași este situația în materia ordinului de protecție, care nu poate institui restricții ale unor drepturi în afara cadrului legal, și într-un sens mai larg, într-un mod disproporționat. Pentru toate acestea judecătorul național este singurul care va trebui să decidă, întrucât eventuala trimitere preliminară la Curtea de Justiție va soluționa doar probleme de drept. Iar în aplicarea principiilor Cartei, în litigiul din fața instanței naționale, va trebui să se aibă în vedere, întotdeauna, limitele art. 51-53 din Cartă.

TEMA NR. 6

---

¹⁷² Sergio Carrera, *In Search of the Perfect Citizen? The Intersection between Integration, Immigration and Nationality in the EU*, Brill, 2009, p. 380-381.

¹⁷³ Cauza 5/88, *Wachauf / Bundesamt für Ernährung und Forstwirtschaft*, hotărârea din 13 iulie 1989, ECR 1989 p. 2609, ECLI:EU:C:1989:321, pct. 18.

REFERINȚE SINTETICE DE SOCIOLOGIE. SOCIOLOGIA DREPTULUI: PERSPECTIVE, METODE, INSTRUMENTE DE CERCETARE. SOCIETĂȚILE CONTEMPORANE: REGLEMENTĂRI LEGALE ȘI DIVERSE GRUPURI SOCIALE

6.1. Considerații generale

Asocierea considerațiilor sociologice analizei juridice a temei *Drepturile civile ale cetățenilor europeni - măsurile de protecție în materie civilă* este o întreprindere dificilă, în primul rând din cauza noutății temei.

Dificultatea acestui tip de analiză derivă și din complexitatea proceselor implicate de proiectul Europei unite, context al obiectivelor proiectului în care este elaborată această lucrare. Construcția europeană presupune, printre alte elemente, o schimbare paradigmatică de esență în definirea a ceea ce indivizii numesc *spațiul nostru*: cetățenia europeană are drept referențial spațiul celor 28 de state membre, suprapus spațiului din interiorul frontierelor naționale.

6.2. Considerații metodologice

Conceptele și categoriile juridice nu sunt altceva decât abstractizări ale regulilor comportamentelor umane cotidiene; faptul că normele juridice au anumite caracteristici care le diferențiază de celelalte norme sociale (mod de adoptare, structură, garantarea executării prin forța coercitivă a statului în cazul nesupunerii voluntare), nu le face mai puțin sociale, în sensul sociologic al termenului. Ele sunt create în cursul interacțiunii sociale; sunt utilizate de indivizi și grupuri în situații sociale concrete; sunt interiorizate subiectiv și utilizate în câmpul social în maniere asemănătoare și în același timp diferite, în funcție de poziția ocupată de indivizi în structura socială (poziție determinată de nașterea într-o anumită zonă socială, de achizițiile educaționale, ocupație, venituri etc.).

Modul în care indivizii se raportează la dispozițiile legale, dincolo de imperativul general al normei juridice, este condiționat în bună măsură de elemente exterioare legii. Pentru un practician al dreptului ar putea fi importante aceste elemente: chiar dacă pot părea cumva exterioare procesului judiciar de exemplu, ele reprezintă, de fapt, contextul care condiționează raportul juridic, în sens sociologic: diversitatea raportărilor indivizilor la dispozițiile legale, supunerea la normă sau dimpotrivă, încălcarea acesteia, ca și utilizarea diversă a reglementărilor juridice se explică prin diversitatea de poziții sociale și de reprezentări asupra lumii, specifice indivizilor din societățile contemporane.

Această lucrare îmbracă forma unui ghid, destinat profesioniștilor dreptului, în principal judecătorilor investiți cu soluționarea unor spețe concrete, pe baza

reglementărilor legale naționale și europene. Un ghid este, într-o definiție minimală, un instrument care orientează o anumită activitate; în măsura în care orientează, îndrumă și/sau sfătuiește. Astfel conceput, un asemenea produs trebuie să fie caracterizat prin simplitate și claritate: funcția instrumentală trebuie să fie, așadar, cea predominantă. Introducerea referențialului sociologic trebuie să răspundă acestor exigențe.

Principală consecință a acestui fapt constă în alegerea perspectivei de analiză: nefiind nici un manual introductiv și nici o lucrare academică extinsă, am încercat să selectez teme și abordări care pot servi beneficiarilor drept elemente ale unui context mai larg în care sunt plasate problemele aparent exclusiv propriu - zis juridice.

Pentru exemplificarea modului în care sociologia și sociologii tratează dreptul am ales prezentarea perspectivei lui Emile Durkheim. Această perspectivă sociologică clasică, pe lângă contribuția fondatoare la nașterea sociologiei ca știință (inclusiv sub aspect metodologic), a sociologiei dreptului, ca ramură a sociologiei, influențează major gândirea sociologică contemporană. Modelul durkheimian de analiză a solidarității sociale poate fi replicat, într-o altă cheie, asupra analizei solidarității sociale implicată în construcția europeană: Prin ce mecanisme o simplă adunare de indivizi devine o societate? Care sunt elementele esențiale ale acestui proces? Ce tipuri de solidaritate sunt specifice societăților simple, cu grad de diferențiere redus? Dar celor complexe, în care diferențierea internă este din ce în ce mai accentuată? Care sunt caracteristicile indivizilor și raporturile dintre aceștia, în funcție de tipul de societate? În ce manieră chestionarea instituțiilor juridice poate indica tipurile de solidaritate socială și, prin aceasta, mecanismele prin care o societate funcționează și se conservă?

6.3. Perspectiva durkheimiană asupra dreptului. Relația încălcarea normei - sancțiune

În lucrările lui Emile Durkheim, unul dintre clasicii sociologiei, analiza dreptului ocupă un loc central. Conform principiilor sale metodologice, dreptul este tratat ca un fapt social¹⁷⁴, în sensul că este exterior indivizilor și se impune acestora cu o forță constrângătoare¹⁷⁵. Acest principiu metodologic e aplicat în analiza evoluției diviziunii muncii sociale, una dintre analizele sale fundamentale¹⁷⁶. Regulile juridice sunt utilizate aici ca semne/expresii exterioare ale solidarității sociale. Analizând trecerea de la societățile simple către societățile complexe, Durkheim observă ca acest proces este marcat de o evoluție a regulilor juridice,

---

¹⁷⁴ Emile Durkheim, *Regulile metodei sociologice*, Editura Antet, București, 1895/2004.

¹⁷⁵ Conceptul de fapt social și principiul metodologic potrivit căruia faptele sociale trebuie tratate ca lucruri aveau drept funcție obținerea științificității rezultatelor analizei sociologice. În acest sens, E. Durkheim recomanda o atitudine asemănătoare celeia utilizate de practicanții științelor deja mature: înlăturarea prenoțiunilor, considerarea faptelor din societate ca nefiind cunoscute în sensul propriu-zis științific al termenului, metoda observației, utilizarea metodei comparative. Tot Emile Durkheim utilizează statisticile care încep să fie disponibile în a doua jumătate a secolului XIX (vezi lucrarea *Le suicide. Etude sociologique*, apărută în 1897).

¹⁷⁶ Emile Durkheim, *De la division du travail social*, Edition F. Alcan, Paris, 1893/1991.

corespunzător tipului de solidaritate socială dominant. Prin urmare, regulile juridice exprimă relațiile dintre indivizii și grupurile care formează societatea: în societățile simple, principiul constitutiv al societății este asemănarea indivizilor; în cele complexe (tipul societăților contemporane), principiul este cel al diferențelor dintre indivizi, diferențe ce reclamă complementaritatea acestora (termenul de organic ilustrează tocmai diferențierea internă și specializarea indivizilor, prin analogie cu lumea biologică).

Participarea la viața socială poartă marca tipului de societate în care acesta trăiește: în societățile simple, bazate pe solidaritatea mecanică (societățile arhaice), omul, pentru a fi om, trebuie să semene celorlalți, să realizeze în sine toate trăsăturile tipului colectiv; pe măsură ce diviziunea muncii sociale se dezvoltă, solidaritatea organică tinde să devină dominantă, tipul colectiv se estompează, iar individul devine din ce în ce mai mult *persoană*, în sensul de „... sursă autonomă de acțiune”, în „...măsura în care există în el ceva care este al lui și numai al lui și care îl individualizează, în care este mai mult decât o simplă încarnare a tipului generic al rasei și al grupului său¹⁷⁷”.

Fiecare tip de solidaritate socială își găsește exprimarea în regulile juridice: solidaritatea mecanică are drept expresie exterioară dreptul represiv, cea organică dreptul restitutiv.

Una dintre cele mai semnificative ilustrări a perspectivei sociologice asupra dreptului este analiza durkheimiană a două instituții centrale din dreptul penal: crima (încălcarea normei, în sens sociologic) și sancțiunea juridică (pedeapsa).¹⁷⁸

Perspectiva lui Durkheim asupra crimei constituie una dintre concepțiile teoretice care au influențat în mod decisiv arhitectura discursului sociologic despre crimă și criminalitate. În centrul acestei perspective se află ideea de „conștiință colectivă”. Conștiința colectivă este definită de către Durkheim în următoarea manieră: “Ansamblul credințelor și sentimentelor comune majorității membrilor unei aceleiași societăți formează un sistem determinat, care are viața sa proprie; putem să-l numim conștiință colectivă sau comună.”¹⁷⁹ Forța și întinderea conștiinței colective variază în funcție de tipul de solidaritate dominant. În societățile fundamentate pe solidaritatea mecanică conștiința colectivă acoperă cea mai mare parte a conștiințelor individuale; sentimentele împărtășite în comun de către membrii colectivității au o forță extremă, care se manifestă în atitudinea față de crimă și criminal. În schimb, în societățile al căror principiu constitutiv este solidaritatea organică, sfera de existență acoperită de conștiința colectivă este mai redusă; reacțiile colective față de încălcarea regulilor sunt mai slabe, marja interpretărilor individuale a imperativelor colective

---

¹⁷⁷ Idem, p. 399.

¹⁷⁸ Evident că este numai una din perspectivele sociologiei dreptului. Cum spațiul alocat acestei teme în cadrul ghidului este unul limitat, opțiunea a fost determinată, în principal, de ideea centrală a înțelegerii dreptului ca fapt social și, în același timp, de influența perspectivei durkheimiene asupra sociologiei contemporane

¹⁷⁹ E. Durkheim, *Diviziunea muncii sociale*, Ed. Albatros București, 1922/2001, p. 97.

fiind mai largă.¹⁸⁰ În alți termeni, legăturilor de solidaritate mecanică le corespunde dreptul represiv, în vreme ce dreptul restitutiv corespunde legăturilor de solidaritate organică. Fiecare tip de drept dispune de un anumit tip de sancțiune: dreptului represiv îi sunt caracteristice sancțiunile represive iar dreptului restitutiv sancțiunile restitutive: “Sancțiunile sunt de două feluri. Unele constau în mod esențial într-o durere sau, cel puțin, o scădere aplicată agentului; ele au ca obiect a-l atinge pe acesta în destinul sau în onoarea sa, în viața sau în libertatea sa, a-l priva de ceva de care se bucura. Să le numi represive; este cazul dreptului penal. [...] Cât despre celălalt tip, el nu implică o suferință a agentului, ci constă numai într-o restabilire sub forma normală a raporturilor tulburate, fie că actul incriminat este adus cu forța la tipul de la care a deviat, fie că este anulat, adică privat de orice valoare socială. Trebuie deci să repartizăm regulile juridice în două mari specii, după cum conțin sancțiuni represive organizate sau numai sancțiuni restitutive. Prima specie cuprinde întreg dreptul penal; cea de a doua, dreptul civil, dreptul comercial, dreptul de procedură, dreptul administrativ și constituțional, abstracție făcând de regulile penale care pot fi atașate acestora din urmă.”²⁰⁴

Crima reprezintă o ruptură a texturii solidarității sociale, a acelor credințe și sentimente comune majorității membrilor unei societăți. Mai exact a acelor sentimente care au ca proprietăți distinctive o anumită intensitate medie și un anumit grad de precizie. Legătura dintre cele două elemente, crima și sentimentele pe care le afectează, este esențială; ea determină caracteristica variabilității actelor considerate drept criminale și imprimă noțiunii de crimă marca unei anumite relativități. „Dacă sentimentele corespunzătoare sunt abolite, actul cel mai funest pentru societate va putea fi nu numai tolerat, ci onorat și propus ca exemplu.”¹⁸¹...Sentimentele colective cărora le corespunde crima trebuie deci să se singularizeze de celelalte printr-o proprietate distinctivă: trebuie să aibă o anumită intensitate medie. Ele nu numai că sunt gravate în toate conștiințele, dar sunt puternic întipărite acolo. Nu sunt deloc veleități ezitante și superficiale, ci emoții și tendințe puternic înrădăcinate în noi. Proba acestui lucru este extrema lentoare cu care dreptul penal evoluează. Nu numai că el se modifică mai greu decât moravurile, dar este partea dreptului pozitiv cea mai refractară la schimbare. Să observăm, de exemplu, ce a făcut legislatorul de la începutul secolului în diferitele sfere ale vieții juridice; inovațiile în materie de drept penal sunt extrem de rare, în timp ce, dimpotrivă, o mulțime de dispoziții noi au fost introduse în dreptul civil, dreptul comercial, dreptul administrativ și constituțional.[...] Această rigiditate a dreptului penal mărturisește forța de rezistență a sentimentelor colective cărora le corespunde.”¹⁸²... Nu este suficient deci ca sentimentele să fie puternice, trebuie să fie și precise. Într-adevăr, fiecare dintre ele ține de o practică foarte clară. Această practică poate fi simplă sau complexă, pozitivă sau negativă, adică poate consta într-o acțiune sau într-o abținere,

¹⁸⁰ Raymond Aron, *Les etapes de la pensee sociologique*, Ed. Gallimard, Paris, 1967, p. 323.

²⁰⁴ E. Durkheim, *Diviziunea muncii sociale*, Ed. Albatros, București, 1922/2001, p. 86.

¹⁸¹ Idem, p. 99.

¹⁸² Idem, p. 95.

dar e mereu determinată. Este vorba de a face sau de a nu face ceva sau altceva, de a nu uide sau a nu răni, de a pronunța cutare formulă, de a îndeplini cutare rit.¹⁸³

Așadar, ce este crima? Poate fi definită crima prin calitățile intrinseci ale actelor pe care le considerăm ca atare? Ar fi greșit, spune Durkheim, pentru simplul motiv că numărul de acte care au fost considerate întotdeauna și pretutindeni drept crime este redus (toate crimele au un caracter constant, care „... nu este o proprietate intrinsecă a actelor impuse sau prohibite prin reguli penale, dată fiind diversitatea lor”¹⁸⁴). Nici antagonismul dintre „marile interese sociale” și anumite comportamente nu dezvăluie adevărata natură a crimei, pentru motivul că există un număr însemnat de acte care în ele însele nu sunt dăunătoare, fără ca asta să împiedice societatea să le considere drept crime. După Durkheim, esențial în înțelegerea crimei este opoziția dintre aceasta și societate: „Un act este criminal când ofensează stările puternice și definite ale conștiinței colective.[...] Această opoziție deci este cea care naște crima, nu derivă din ea. Cu alte cuvinte, nu trebuie spus că un act ofensează conștiința comună pentru că este criminal, ci că este criminal pentru că ofensează conștiința comună. Nu respingem un act pentru că este o crimă, ci este o crimă pentru că îl respingem”.¹⁸⁵

Caracteristica esențială a crimei rezidă așadar în faptul că actele considerate astfel determină din partea societății o anumită reacție, denumită pedeapsă. Definirea crimei prin extragerea caracterului comun al actelor care compun varietatea comportamentului criminal reprezintă ilustrarea principiilor sale metodologice fundamentale: „A nu lua niciodată ca obiect de cercetare decât un grup de fenomene definite mai înainte prin anumite caractere exterioare care le sunt comune și a cuprinde în aceeași cercetare pe toate cele care răspund la această definiție. De pildă, constatăm existența unui număr oarecare de acte care prezintă toate acest caracter exterior că, odată săvârșite, determină din partea societății acea reacțiune particulară care se numește pedeapsă. Facem din ele un grup sui-generis, căruia îi impunem o rubrică comună; dăm denumirea de crimă oricărui act pedepsit...”¹⁸⁶

Esența crimei rezidă așadar în două elemente fundamentale: lezarea conștiinței colective și reacția socială determinată de ruptura produsă prin actul criminal, concretizată în forma pedepsei. Modul în care Durkheim definește pedeapsa derivă logic din concepția acestuia despre crimă. Orice act criminal afectează nu doar victima propriu-zisă (viața sau integritatea sa fizică, dreptul de proprietate etc.); mai important, crima lezează însăși societatea, prin faptul că se împotrivește sentimentelor colective care, deși există prin intermediul indivizilor, au ca fundament o realitate superioară acestora. Așadar, putem spune că suferința victimei nu este decât una dintre consecințele crimei, formă exterioară și imediat perceptibilă a consecințelor acesteia. Oricât ar putea părea de îngrozitor, ne putem întreba, împreună cu Durkheim: „Ce înseamnă un om mai puțin într-o societate? Ce

---

¹⁸³ Idem, p. 97.

¹⁸⁴ Idem, p. 89.

¹⁸⁵ Idem, p. 99.

¹⁸⁶ Emile Durkheim, op. cit, p. 87.

reprezintă o celulă mai puțin în organism? Să zicem că securitatea generală ar fi amenințată pentru viitor dacă actul ar rămâne nepedepsit; dar să comparăm importanța acestui pericol, cât ar fi el de real, cu cea a pedepsei; disproporția este frapantă.”¹⁸⁷ Principala „victimă” a criminalului este societatea însăși; crima afectează textura sa cea mai intimă, rețeaua de sentimente colective care-i determină existența, legăturile de solidaritate cele mai profunde. Crima amenință existența societății: „Ceea ce face indubitabil caracterul social al pedepsei este că, o dată pronunțată, ea nu mai poate fi ridicată decât de guvernământ în numele societății”. Dacă pedeapsa ar fi o satisfacție acordată particularilor, aceștia ar putea oricând să treacă la grațiere; nu poate fi conceput un privilegiu recunoscut la care beneficiarul să renunțe. Singură societatea dispune de puterea reprimării, pentru că ea este lovită atunci când indivizii sunt loviți, iar ceea ce reprimă cu ajutorul pedepsei este atentatul îndreptat împotriva ei.¹⁸⁸

Consecințele crimei explică trăsăturile reacției sociale în forma pedepsei. În mod firesc, aceasta este modelată de trăsăturile societății; nici n-ar putea fi altfel, de vreme ce consecințele crimei sunt condiționate de tipul de societate în care aceasta se produce. Dincolo de diferențe, pedeapsa are un număr de trăsături care rămân aproape neschimbate; constanța lor este expresia faptului că, indiferent de formele particulare pe care le prezintă, societățile umane au un fundament comun.

Ce este așadar pedeapsa? După Durkheim ea este în primul rând o reacție pasională care urmărește răzbunarea; formele sale exterioare arată că ceea ce se urmărește prin pedeapsă este provocarea suferinței.¹⁸⁹ Legea talionului este expresia tip a modului de a atinge acest scop (legea talionului nu este altceva decât „repetarea delictului”: ceea ce criminalul a făcut este reprodus acum de către societate; puterea de care dispune îi permite însă acesteia să realizeze o substituție a rolurilor; „victimă” este acum criminalul; societatea este acoperită de o „haină morală” care o face intangibilă; deși actul este identic, el își schimbă natura, în funcție de calitatea autorului). Fiind expresia pasiunii, pedeapsa tinde să îmbrace forme maxime, atât ca intensitate cât și ca orizont. În formele sale inițiale, ea avea două trăsături esențiale: răzbunarea și suferința; mai exact, producând suferință se împlinea răzbunarea. Discursul durkheimian lasă însă să se întrevadă și o altă dimensiune: suferința nu era doar mijloc ci un fapt solidar cu scopul (suferința oferă prin ea însăși satisfacție). Fapt explicit în societățile cu diferențiere internă redusă, el persistă, în forme atenuate, în societățile moderne. Moralitatea societății noastre justifică pedeapsa cu alte argumente: nevoia de apărare ia locul dorinței de răzbunare; furia este înlocuită de spiritul de prevedere; suferința a părăsit corpul pedepsei. În realitate, după Durkheim, aceste mutații compun un model care exprimă mai degrabă cum ar trebui să fie pedeapsa decât cum este aceasta în realitate. De fapt, „...între pedeapsa de astăzi și cea de altădată nu există o prăpastie [...] Structura internă a fenomenelor rămâne aceeași, fie că sunt conștiente sau nu.

---

¹⁸⁷ Idem, p. 89.

¹⁸⁸ Idem, p. 108.

¹⁸⁹ Idem, p. 103.

Putem să ne așteptăm, prin urmare, ca elementele esențiale ale pedepsei să fie aceleași ca altădată.¹⁹⁰

Că natura pedepsei a rămas aproape aceeași este demonstrat de faptul că unul dintre principiile fundamentale care guvernează acțiunea tribunalului este acela al proporționalității pedepsei. Acest principiu îl obligă pe judecător să pronunțe o sentință pe baza unor informații și criterii prevăzute prin lege; dintre acestea, cel mai important este gravitatea faptei (în enumerările din codurile penale și din legile care reglementează executarea pedepselor, întotdeauna primul element se referă la gravitatea faptei, gradul de pericol etc; fapta și autorul sunt solidare iar atitudinea magistratului este fundamentată pe această solidaritate). Această preocupare de a proporționa pedeapsa cu gravitatea crimei este considerată de către Durkheim o dovadă a faptului că pedeapsa este considerată ispășire; cu alte cuvinte, suferința condamnatului este modelată urmărind suferința produsă: [...] chiar când e dovedit că un vinovat este definitiv irecuperabil, ne simțim obligați să nu-i aplicăm o pedeapsă excesivă. Este proba că am rămas fideli principiului talionului, chiar dacă-l înțelegem într-un sens mai elevat decât altădată. Nu mai măsurăm de o manieră atât de evidentă și de grosolană nici mărimea greșelii, nici pe aceea a sancțiunii, dar gândim mereu că trebuie să avem o ecuație între acești doi termeni, chiar dacă am avea sau nu un avantaj din stabilirea acestei balanțe. Sancțiunea a rămas deci pentru noi ceea ce era pentru părinții noștri. Este încă un act de răzbunare, fiindcă este o expiație. Ceea ce răzbunăm, ceea ce criminalul ispășește este ultragiul adus moralei”.¹⁹¹

Așadar natura pedepsei nu suferă modificări esențiale; justificările teoretice și morale au devenit mult mai elaborate, aparatele sociale însărcinate să stabilească și să aplice pedeapsa mai complexe și profesionalizate, formele pedepsei au suferit modificări; toate acestea nu ating însă fundamentele acesteia: „Astfel, natura pedepsei nu s-a schimbat esențial. Tot ce putem spune este că nevoia de răzbunare e mai bună dirijată astăzi ca altădată. Spiritul de prevedere care s-a trezit nu mai lasă spațiu liber acțiunii oarbe a pasiunii; el o conduce între anumite limite, se opune violențelor absurde, ravagiilor nemotivate. Mult mai clarificată, pasiunea se răspândește mai puțin la întâmplare, n-o mai vedem întorcându-se împotriva celor nevinovați, chiar când acționează pentru a se satisface. Ea rămâne cu toate acestea sufletul penalității. Putem deci să spunem că pedeapsa constă într-o reacție pasională de intensitate graduală”.¹⁹²

În concepția lui Durkheim faptul că societatea pedepsește criminalul nu este fundamentat pe existența unei „delegări” primite din partea particularului, victimă a crimei; dimpotrivă, este expresia că societatea întreagă este victima crimei, suferința unuia sau altuia dintre particularii vătămați nefiind altceva decât forma sau faptul exterior al unei suferințe mai profunde, cea a corpului social. Faptul că anumite crime, cum sunt cele împotriva autorității, sunt pedepsite mai aspru nu constituie

---

¹⁹⁰ Idem, p. 105.

¹⁹¹ Idem, p. 106.

¹⁹² Idem, p. 107.

nicidecum un argument că societatea ca atare ar fi lezată doar în aceste cazuri; dimpotrivă, am spune că uneori își ia doar măsuri suplimentare de a asigura anumite zone fundamentale ale existenței sale (în trecut delictelor contra religiei, astăzi, îndeosebi împotriva autorității); așadar, după Durkheim, orice crimă afectează societatea.¹⁹³ Trecerea de la răzbunarea personală la pedeapsa publică „... nu este decât o suită continuă de uzurpări ale individului de către societate sau, mai degrabă, de către grupurile elementare pe care aceasta le conținea, iar rezultatul acestor uzurpări este de a pune, din ce în ce mai mult, în locul drepturilor particularilor pe cel al societății.”¹⁹⁴

Care sunt caracteristicile care disting represiunea penală de simpla răzbunare? Prima asemenea caracteristică este caracterul ei organizat, care constă nu în faptul că pedepsele sunt determinate (că aceasta nu este constitutivă pedepsei este demonstrat de faptul că în multe sisteme sociale anumite fapte au caracter penal dar pedeapsa nu este formulată, cum este cazul interdicțiilor din Biblie) ci la faptul existenței unui agent social care stabilește și aplică pedeapsa. „Singura organizare care se întâlnește peste tot unde există pedeapsă propriu-zisă se reduce deci la stabilirea unui tribunal.”¹⁹⁵ „...Oricum ar fi compus, fie că el cuprinde întregul popor sau numai o elită, fie că urmează sau nu o procedură stabilită-atât în organizarea anchetei cât și în aplicarea pedepsei -, prin aceea că infracțiunea, în loc de a fi judecată de fiecare, este supusă unui corp constituit și prin aceea că reacția colectivă are ca intermediar un organ definit, aceasta încetează de a fi difuză: ea este organizată.”¹⁹⁶

La capătul acestei demonstrații Durkheim dă definiția pedepsei: “Pedeapsa constă deci în mod esențial într-o reacție pasională, de intensitate graduală, pe care societatea o exercită, prin intermediul unui corp constituit, asupra acelor dintre membrii săi care au violat anumite reguli de conduită”²²¹. Raționamentul lui Durkheim ajunge la concluzia că ceea ce este fundamental în faptul de a pedepsi nu este satisfacția personală acordată victimei (satisfacția personală nu este altceva decât o simplă iluzie) ci un element mult mai important, și anume acela că prin pedeapsă reafirmăm puterea sentimentelor colective și astfel refacem conștiința colectivă, rănită prin crimă: „În ceea ce privește caracterul social al acestei reacțiuni, el derivă din natura socială a sentimentelor ofensate. Datorită originii lor colective, universalității lor, permanenței lor în timp, intensității intrinseci, aceste sentimente au o forță excepțională și se separă radical de restul conștiinței noastre, ale cărei stări sunt mai slabe. Astfel de sentimente colective ne domină, au, pentru a spune astfel, ceva supraomnesc și, în același timp, ne leagă de obiecte aflate în afara vieții noastre temporale. Ele ne apar deci ca un ecou în noi al unei forțe ce ne este străină și care, în plus, este superioară propriei noastre forțe. Suntem astfel obligați să le protejăm dincolo de noi, legând de un obiect exterior cele ce țin de ele.[...] Acest miraj este atât de inevitabil încât, sub o formă sau alta, el se va produce atâta timp cât va exista

---

¹⁹³ Idem, p.108-111.

¹⁹⁴ Idem, p.112.

¹⁹⁵ Idem, p.113.

¹⁹⁶ Idem, p.114. ²²¹

Ibidem.

un sistem represiv. Căci, pentru a fi altfel, ar fi fost necesar ca în noi să nu fie decât sentimente colective de o intensitate mediocră, iar în acest caz n-ar mai fi existat pedeapsă.[...] Cum aceste sentimente sunt colective, nu pe noi ne reprezintă, ci societatea. Deci, răzbunându-le, nu pe noi, ci pe ea o răzbunăm și, pe de altă parte, ea e ceva superior individului.”¹⁹⁷

Natura pedepsei este determinată, așadar, de natura crimei; caracteristicile reacției sociale care este pedeapsa sunt determinate de „criza” produsă în societate de actul crimei. Acest fapt explică diversitatea pedepsei, gradele diferite ale intensității sale; ispășirea, ca element integrant al pedepsei, este cerută de către societate în funcție de intensitatea sentimentelor colective afectate de către criminal și a gravității ofensei. Cum nu toate sentimentele colective sunt la fel de „vii” (sensul este acela de intensitate), este firesc ca pedepsele să fie diferite. “Deoarece gravitatea actului criminal variază în funcție de aceiași factori, proporționalitatea pe care o observăm peste tot între crimă și pedeapsă se stabilește deci cu o spontaneitate mecanică...Ceea ce determină gradarea crimelor este de asemenea ceea ce o determină și pe aceea a pedepselor; cele două scări nu pot, în consecință, să nu corespundă, iar această corespondență, fiind necesară, este în același timp și utilă.”¹⁹⁸

De unde vine necesitatea de a pedepsi crima? Am fi ispițiți să recurgem la cea mai simplă formulă de răspuns: din moment ce crima produce victimei o suferință, este absolut firesc ca acesta să fie pedepsit. Societatea este obligată să reacționeze, atât pentru a pedepsi pe criminal cât și pentru a arăta tuturor că asemenea fapte vor fi întotdeauna condamnate. Explicația propusă de către Durkheim are însă o altă dimensiune, mult mai subtilă. Reacția față de crimă este o condiție a ființării corpului social; pedeapsa este mijlocul prin care sunt reafirmate sentimentele colective lezate de către criminal: « Cum condiția existenței crimei este că sentimentele comune nu sunt universal respectate, nu este mai puțin adevărat că existența societății nu este posibilă decât dacă conștiințele individuale se reunesc în a afirma credința în aceste sentimente comune. Dacă deci, când se produce crima, conștiințele ce sunt atinse nu se unesc pentru a-și mărturisi unele altora faptul că rămân în continuare în comuniune, că acel caz particular este o anomalie, ele nu vor putea să reziste mult timp fără a fi tulburate. Trebuie ca ele să se întărească, asigurându-se reciproc că sunt mereu la unison; singura modalitate în sensul acesta este de a reacționa în comun. Într-un cuvânt, deoarece conștiința comună este atinsă, trebuie ca ea să fie cea care rezistă și, în consecință, ca rezistența să fie colectivă”.¹⁹⁹

Argumentația durkheimiană conduce la o concluzie care contravine în mod fundamental modului nostru obișnuit de a privi crima și criminalul. Orice crimă ne produce oroare; este firesc să fie așa, pentru că ne simțim noi înșine amenințați; de unde satisfacția generată de suferința criminalului, satisfacție pe care, chiar dacă morala modernă ne obligă s-o refuzăm ca scop al pedepsei, ne produce o plăcere proporțională cu spaima produsă. Crima declanșează însă și un mecanism a cărui

---

¹⁹⁷ Idem, p. 118.

¹⁹⁸ Idem, p. 119.

¹⁹⁹ Idem, p. 120.

finalitate este întărirea solidarității colective. Nu doar că valorile afectate de crimă sunt reafirmate dar reacția împotriva crimei este în primul rând spațiul reafirmării și întăririi solidarității colective.

*

*

*

În fiecare individ există, spune Durkheim, două conștiințe: "[...] una nu conține decât stări care sunt personale fiecăruia dintre noi și care ne caracterizează, pe când stările pe care le conține cealaltă sunt comune întregii societăți. Prima nu reprezintă și nu constituie decât personalitatea noastră individuală; cea de a doua reprezintă tipul colectiv și, prin urmare, societatea, fără de care aceasta nu ar exista.[...] Or, chiar dacă sunt distincte, aceste două conștiințe sunt legate una de cealaltă, fiindcă ele formează un tot, având amândouă același substrat organic. Ele sunt deci solidare. De aici rezultă o solidaritate sui generis care, născută din asemănări, leagă în mod direct individul de societate..."²⁰⁰

Acest tip de solidaritate, în care asemănările dintre indivizi sunt dominante, este exprimat prin dreptul penal. Faptul că regulile penale protejează așadar societatea nu constituie o simplă abstracție; substanța primă a societății, sentimentele colective, sunt parte a fiecărei conștiințe individuale. Ceea ce este particular fiecărui individ nu ignoră, ci presupune ceea ce este caracteristic tuturor. Dreptul penal protejează tocmai această parte a societății, prezentă în fiecare dintre noi; spre deosebire, regulile dreptului civil reglementează manifestările a ceea ce este particular în conștiințele indivizilor. De aceea dreptul penal refuză negocierea și contractul, care sunt fundamentul dreptului civil; protejând sentimente care, deși există prin intermediul indivizilor particulari, au ca fundament o realitate care-l transcende pe acesta, regulile penale protejează în primul rând societatea.

„Tocmai această solidaritate este exprimată de dreptul represiv, cel puțin în ce are el mai important. Actele pe care el le interzice și le califică drept crime sunt de două feluri: fie că manifestă direct o dizarmonie foarte violentă între agentul care le îndeplinește și tipul colectiv, fie ofensează organul conștiinței comune. Atât într-un caz, cât și în celălalt, forța care este lovită de crimă este aceeași, ea este un produs al celor mai importante similitudini sociale și are ca efect menținerea coeziunii sociale care rezultă din aceste similitudini. Tocmai aceasta este forța care este protejată de dreptul penal împotriva oricărei slăbiri, cerând de la noi un minimum de asemănare, fără de care individul ar fi un pericol pentru unitatea corpului social, și, impunându-ne în același timp respectarea simbolului care exprimă, rezumă și garantează aceste asemănări.”²⁰¹

*

*

*

---

²⁰⁰ Idem, p. 123.

²⁰¹ Idem, p. 124.

Regulile dreptului penal corespund așadar sentimentelor colective; dar nu oricăror sentimente colective, ci celor care sunt „vii și puternice”. Diversitatea sistemelor penale se explică prin circumstanțele diferite în care s-au format tipurile colective; este așadar firesc ca un anumit act să fie pedepsit într-o societate și tolerat într-o alta. Același mecanism reglează evoluția sistemelor penale; pe măsură ce un anumit sentiment colectiv slăbește, acest fapt se reflectă în puterea regulii care îl protejează. Evident că, în mod normal, regula nu este înlăturată dintr-o dată; cum slăbirea unui anumit sentiment are loc treptat, același lucru se va întâmpla și cu regula corespunzătoare (din acest motiv observăm persistența unor reguli care, deși există formal în codurile penale, nu sunt aplicate; în primă instanță, am fi înclinați să punem acest fapt pe toleranța societății sau a autorităților; rămâne însă de explicat această toleranță; este ea reflexia scăderii intensității sentimentului colectiv protejat prin regulă ?).

„Aceasta nu înseamnă că ar trebui conservată o regulă penală doar pentru că, la un moment dat, ea a corespuns unui sentiment colectiv. Ea nu are motiv de a exista decât dacă acesta din urmă este încă viu și energic. Dacă a dispărut sau e slăbit, nimic nu e mai rău sau mai inutil decât a o menține cu forța, artificial. Se poate chiar întâmpla să fie necesar a combate o practică ce a fost cândva comună, dar care nu mai este și se opune stabilirii unor noi practici, necesare”.²⁰²

Modul în care Durkheim explică pedeapsa derivă din mecanismul prin care se produce crima; cum crima este actul care ofensează stări puternice ale conștiinței colective, acest fapt va marca reacția societății. După Durkheim, principalul scop al pedepsei este repararea răului produs de crimă, mai exact refacerea solidarității sociale afectată de actul criminal, a acelor sentimente vii și puternice care leagă indivizii unii de alții. Suntem obișnuiți să afirmăm că pedeapsa este destinată îndreptării criminalului și descurajării celor care i-ar putea urma exemplul. După Durkheim, acestea nu sunt decât scopuri secundare, de fapt mai mult efecte ale funcției principale a pedepsei: „La fel este și cu pedeapsa. Chiar dacă procedează la o reacție mecanică, cu mișcări pasionale și în mare parte iraționale, ea joacă un rol cu totul necesar. Numai că acest rol nu este acolo unde îl vedem noi de obicei. Ea nu servește sau servește prea puțin la corectarea vinovatului sau la intimidarea celor care l-ar putea eventual imita; din acest punct de vedere, eficacitatea sa este de-a dreptul îndoielnică sau, în tot cazul, mediocră. Adevărata sa funcție este aceea de a menține intactă coeziunea socială, menținând întreagă vitalitatea conștiinței comune”.²²⁸

Funcția esențială a pedepsei este așadar aceea de refacere a conștiinței colective; pentru a îndeplini această funcție, este firesc ca ea să producă o anumită suferință, cu alte cuvinte criminalul trebuie să sufere proporțional cu crima sa. Din acest punct de vedere, pedeapsa pare să acționeze îndeosebi asupra oamenilor onești, pentru că prin pedeapsă are loc reafirmarea sentimentelor colective care constituie unul dintre principalii lanți ai solidarității sociale. Funcția de apărare socială (dimensiunea preventivă a pedepsei) nu este, după Durkheim, decât o „contralovitură

---

²⁰² Idem, p.125. ²²⁸

Ibidem.

particulară”: „Este cert, într-adevăr, că ea are funcția de a proteja societatea, dar asta pentru că e o ispășire, iar, pe de altă parte, dacă trebuie să fie expiatoare, nu este în baza nu știu cărei virtuți mistice care ar face ca durerea să compenseze greșeala, ci pentru că ea nu-și poate produce efectul social decât cu această condiție”.²⁰³ „Spunând că pedeapsa, așa cum este, este îndreptățită a exista, nu înțelegem că ea ar fi perfectă și n-ar putea fi ameliorată. Este foarte clar, dimpotrivă, că, fiind produsă de cauze în mare parte cu totul mecanice, ea nu poate fi decât cu aproximație ajustată rolului său. Nu se pune decât problema unei justificări în mare a ei”.²⁰⁴ Fără a-și schimba în mod esențial natura, pedeapsa parcurge un traseu istoric complex, de la legea talionului la reglementările moderne, în care importanța pedepselor alternative la privarea de libertate este din ce în ce mai important.

6.4. Individul în societatea modernă²⁰⁵

Conceptul de anomie a fost utilizat de către Durkheim în partea finală a *Diviziunii muncii sociale* (1893); l-a dezvoltat ulterior în *Le suicide* (1897), sinuciderea anomică fiind unul dintre principalele tipuri de sinucidere (alături de sinuciderea egoistă și altruistă). Semnificația durkheimiană a conceptului este mai largă; anomia semnifică drama omului modern, prizonier al dorințelor și pasiunilor împinse către imposibil, al dorinței de a avea cât mai mult și mai repede, de a simți cât mai intens: egoismul, sursă și scop al eforturilor individului.

Acest concept joacă un rol extrem de important în analiza problemei fundamentale a reflecției durkheimiene, relația dintre individ și colectivitate: “Tema acestei prime cărți (*De la division du travail social*, n.n.) este tema centrală a gândirii durkheimiene, aceea a relației dintre indivizi și colectivitate. Cum poate constitui o adunare de indivizi o societate? Cum pot aceștia să realizeze această condiție a existenței sociale care este consensul?”²⁰⁶

Într-un alt tip de lectură, conceptul de anomie nuanțează semnificația temei: problema relației dintre *individ și societate* capătă o formă mai precisă, aceea a *vieții individului în societate*. Omul este o ființă socială în măsura în care participă la viața grupurilor din care este compusă societatea; participarea la viața acestora presupune limitarea libertăților individului. În schimbul acestei cedări, individul primește influența protectoare a grupului (familiar, religios, profesional): scopurile grupului sunt mai înalte decât cele individuale și datorită acestui fapt omul dispune de reperele și energia necesare pentru a-și îndeplini funcția socială. Omul este moral, spune Durkheim, în măsura în care își îndeplinește funcția.

Participarea la viața socială poartă marca tipului de societate în care acesta trăiește. Spre deosebire de societățile simple, societatea modernă are drept

²⁰³ Idem, p.126.

²⁰⁴ Ibidem.

²⁰⁵ Pentru teoriile sociologice prezentate în cadrul acestor teme vezi și analiza pe larg în Petronel Dobrică, *Normalitate, conformare și devianță socială*, Sociologie (coord. Lazăr Vlăsceanu), Ed. Polirom, Iași, 2011 p.337-391.

²⁰⁶ Raymond Aron, op. cit, p. 319.

caracteristică estomparea tipului colectiv. Consecința acestui fapt este diversificarea dorințelor și aspirațiilor indivizilor: dincolo de nevoile fiziologice, relativ ușor de satisfăcut, apar aspirații pe care individul le transformă în scopuri pentru a căror realizare își utilizează toată energia. Omul fericit, spune Durkheim, este cel care reușește să pună de acord scopurile spre care tinde cu mijloacele de care dispune. Poate individul singur să realizeze un asemenea acord? Răspunsul lui Durkheim este negativ: „O ființă oarecare nu poate fi fericită sau chiar nu poate trăi decât dacă nevoile sale sunt în raport rezonabil cu mijloacele... Cum poate fi fixată cantitatea de bunăstare, de confort, de lux, pe care o ființă umană o poate căuta în mod legitim? Nu găsim, nici în constituția organică, nici în cea psihologică a omului, nimic care să limiteze aceste înclinații... Atâta vreme cât dorințele depind doar de individ, acestea sunt nelimitate. În ea însăși, făcând abstracție de orice putere exterioară care să o regleze, sensibilitatea noastră este un abis fără fund, imposibil de împlinit... Pentru că nimic nu le poate opri, ele (dorințele, n.n.) depășesc întotdeauna și infinit mijloacele de care individul dispune”²⁰⁷. Singura autoritate care poate limita aspirațiile individului este autoritatea societății: “Singură societatea, fie direct în ansamblul său, fie prin intermediul unuia dintre organele sale, e în stare să joace acest rol moderator; pentru că ea este singura putere morală superioară individului, și a cărei autoritate este acceptată de acesta. Singură ea are autoritatea necesară pentru a spune adevărul și a marca punctul dincolo de care pasiunile nu pot trece”²⁰⁸.

Există, spune Durkheim, în conștiința morală a oricărei societăți, o anumită ierarhizare a ocupațiilor, profesiilor, o estimare a cantității de bunăstare asociată fiecărei poziții. Această ierarhizare cuprinde praguri minime și maxime, între care sunt plasate așteptările indivizilor, după cum presupune acceptarea modului de ocupare a funcțiilor sociale și a mijloacelor asociate acestora ca fiind juste: „Conform acestor idei preexistente, există, de exemplu, o anumită manieră de a trăi care este privită ca limita superioară pe care și-o poate propune muncitorul în eforturile pe care le face pentru a-și îmbunătăți existența, și o limită inferioară sub care e dificil de tolerat să coboare... Una și cealaltă sunt diferite pentru muncitorul de la oraș și pentru cel de la țară, pentru servitor și pentru lucrătorul cu ziua, pentru angajatul din comerț și pentru funcționar, etc...”²⁰⁹. Sub presiunea societății dorințele indivizilor sunt limitate la ceea ce aceștia pot spera în mod legitim să realizeze; această limitare este relativă sub un dublu aspect, în sensul că granițele ei variază de la individ la individ și de la o epocă istorică la alta, în funcție de creșterea sau descreșterea venitului colectiv și de evoluția ideilor morale: definiția luxului ca și aprecierea a ceea ce este de strictă necesitate pentru o clasă sau alta se schimbă în funcție de schimbările prin care trece societatea.

Evident că individul nu este imobil, nu e un fel de masă inertă asupra căreia se exercită presiunea societății. Dimpotrivă, el caută în permanență să-și

---

²⁰⁷ Durkheim, E. (1897/2002). *Le suicide. Etude sociologique*. (Livre deuxième: Causes sociales et types sociaux). Cegep de Chicoutimi. (ed. electronică, Jean- Marie Tremblay), p. 99-100.

²⁰⁸ Idem, p. 101.

²⁰⁹ Idem, p. 101-102.

îmbunătățească situația; ceea ce este însă esențial este faptul că aceste căutări sunt limitate între granițele fixate de societate. Moderația impusă pasiunilor și dorințelor îl ferește pe individ de decepții catastrofale; fericirea omului, înțeleasă ca mulțumire cu propria soartă, apare ca rezultatul a unui complex format din aspirațiile rezonabile, în raport cu poziția socială, posibilitățile deținute și eforturile depuse. Fundamentul acestui acord stă în acceptarea de către indivizi a principiilor de clasificare socială, existente în orice societate: nașterea într-o anumită clasă, în societățile trecute, meritul și calitățile ereditare, în societățile moderne, îndeplinesc aceeași funcție, aceea de a indica individului zona socială spre care este îndreptățit să aspire.

Starea normală este, așadar, starea definită prin adecvarea dorințelor individului la posibilitățile de care acesta dispune; sursa acestui echilibru este societatea, care arată fiecăruia, chiar dacă într-un mod relativ, până unde e rezonabil să-și proiecteze dorințele. Starea în care societatea nu mai poate îndeplini acest rol este starea de anomie; aceasta apare în cazul transformărilor sociale de anvergură: „Când societatea este tulburată, fie că este vorba despre o criză dureroasă, fie prin transformări fericite dar prea bruște, devine temporar incapabilă să exercite această acțiune; și iată de unde vin aceste creșteri bruște ale curbei sinuciderilor...”²¹⁰.

Ceea ce au în comun crizele economice și perioadele de creștere rapidă a prosperității colective și individuale este faptul că și unele și altele perturbă ordinea colectivă. Creșterea ratei sinuciderilor în perioadele de declin economic se explică prin faptul că indivizii sunt obligați să coboare sub nivelul cu care fuseseră obișnuiți, să-și restrângă aspirațiile, să se mulțumească cu mai puțin: cum societatea nu le poate reface educația morală într-un timp scurt, nemulțumirea resimțită de către aceștia generează „...suferințele care îi detașează de o existență diminuată înainte de a o fi experimentat”²¹¹.

Într-o manieră diferită, dar similară în consecințele sale, creșterea bruscă a bunăstării sociale și individuale afectează de asemenea echilibrul dintre posibilități, dorințe și recompense sociale obținute de către indivizi. În situații normale scala aspirațiilor individului este dependentă de cea a posibilităților de care acesta dispune; creșterea rapidă a bogăției, spune Durkheim, afectează acest echilibru: „Nu mai știm ce e posibil și ce nu, ce e just și ce e injust, care sunt revendicările și speranțele legitime, care sunt cele care depășesc măsura. În consecință, nu mai rămâne nimic care să nu poată fi pretins...e atins chiar principiul care prezidează repartizarea cetățenilor între diferite slujbe. Pentru că raporturile dintre diferitele părți ale societății sunt modificate, ideile care exprimă aceste raporturi nu pot rămâne aceleași... Pentru că prosperitatea a crescut, dorințele sunt exaltate. Starea de dereglare sau anomie este, deci, și mai mult întărită prin faptul că pasiunile sunt mai puțin disciplinate chiar în momentul în care ele ar fi avut nevoie de o disciplină mai puternică”²¹². Spectacolul bogăției celor favorizați într-o asemenea perioadă

---

²¹⁰ Idem, p.103.

²¹¹ Idem, p.104.

²¹² Idem, p.104.

stimulează întreaga societate, indiferent de poziția socială și de posibilitățile asociate; individul are senzația că poate dori orice, că totul este posibil, că regulile sunt relative. Societatea, a cărei autoritate funcționa mai înainte ca *frână morală* în calea extinderii nemăsurate a pasiunilor individului, este acum incapabilă să le tempereze. Ambițiile și pasiunile umane se împletesc într-o spirală infinită; fiecare plăcere satisfăcută generează o alta, fiecare etapă parcursă înseamnă doar o îndepărtare de momentul inițial, fără a-l apropia pe individ de scopul final. De fapt, acest scop are o existență morganatică: singurul lucru cert este permanenta exaltare a dorințelor. Cum ele nu mai sunt limitate, în mod fatal vor rămâne în urma realizărilor: acest decalaj este sursa nemulțumirilor și frustrărilor care determină creșterea ratei sinuciderilor o dată cu creșterea prosperității colective.

Starea de anomie, spune Durkheim, nu apare doar în cazul crizelor: există o zonă socială în care anomia este deja o stare cronică, zona comerțului și a industriei. „De o parte și de alta, se declară că națiunile trebuie să aibă drept unic sau principal obiectiv să prospere industrial... industria, în loc să continue să fie privită ca un mijloc în vederea unui scop care o depășește, a devenit scopul suprem al indivizilor și societăților. Dar atunci a apărut situația că dorințele pe care le pune în joc nu mai sunt limitate de nici o autoritate. Această apoteoză a bunăstării, sanctificându-le, pentru a spune astfel, le-a pus deasupra oricărei legi umane. Pare că e un soi de sacrilegiu să le limitezi...În cele din urmă, această dezlănțuire a dorințelor a fost și mai mult agravată de chiar dezvoltarea industriei și extinderea aproape nelimitată a pieței...Există o sete de lucruri noi, de plăceri ignorate, de senzații necunoscute, dar care-și pierde întreaga savoare îndată ce sunt cunoscute”²¹³. Această căutare permanentă, *pasiunea pentru infinit*, prezentată în societatea modernă drept calitate morală supremă, este în realitate expresia stării de anomie, stare patologică, sursă de nemulțumire și disperare. Tradițiile și practicile sociale sunt incapabile să regleze viața indivizilor; ceea ce trebuie construit este o nouă morală, care să corespundă schimbărilor intervenite la nivel colectiv și individual²¹⁴.

6.5. Reglementări legale și diverse grupuri sociale

Perspectiva durkheimiană este una care se desfășoară, de cele mai multe ori simultan, la niveluri multiple. Ideea presiunilor exercitate de către societate asupra indivizilor (limitarea relativă a aspirațiilor în funcție de mijloacele rezonabile, disponibile în funcție de poziția individului în ierarhia socială) nu este cătuși de puțin ireconciliabilă cu ideea autonomiei individului, angajat în activități sociale prin care urmărește realizarea scopurilor individuale și de grup. Structurile sociale sunt preexistente indivizilor; în același timp, natura socială a omului rezidă în participarea la viața grupurilor sociale, din ce în ce mai diferite, pe măsură ce diviziunea socială a muncii este mai accentuată.

---

²¹³ Idem, p.106.

²¹⁴ Idem, p.124.

A înțelege individul și societatea presupune înțelegerea individului în societate. Dincolo de un minim de norme și valori împărtășite de membrii unei aceleiași societăți, fără de care aceasta s-ar dezintegra, lumea modernă este o lume a diferențelor dintre indivizi și grupuri. Viața socială presupune întâlnirea acestor norme și valori diferite, a modurilor de a face, simți și gândi, care tind să devină din ce în ce mai specifice „sub-lumilor” din care este compusă lumea socială: cu excepția unui număr extrem de redus de comportamente, evaluarea îndepărtării de la norme devine din ce în ce mai mult o chestiune care ține de grup.

Societățile contemporane sunt așadar societăți cu un grad de diferențiere internă extrem de accentuat. Grupurile sociale produc subsisteme normativ - valorice uneori extrem de diferite și adesea divergente. Iar aceste sisteme normativ - valorice reflectă maniere de a fi, a gândi, a acționa, pentru a relua o formulă durkheimiană clasică; în alți termeni, exprimă o anumită perspectivă asupra societății, asupra comportamentelor umane în societate.

Natura socială a omului constă în participarea acestuia la viața socială; cum această participare se realizează prin intermediul și în interiorul grupurilor sociale, evident că perspectiva indivizilor asupra societății este derivată din cea a grupurilor din care fac parte. La fel ca și comportamentele lor în viața cotidiană.

Una dintre consecințele acestei diferențieri interne este utilizarea diferită a normelor sociale, inclusiv a celor legale, în funcție de contextele sociale concrete în care indivizii sunt plasați. În plan legal, diversitatea culturală poate genera un drept nu incorect aplicat, ci divers aplicat. Acesta este subiectul secțiunii următoare.

TEMA NR. 7

LEGEA CA INSTRUMENT DE SCHIMBARE SOCIALĂ. UTILIZAREA LEGII: CONDIȚIONARE CULTURALĂ ȘI APLICARE CONCRETĂ. DEFINIȚII OFICIALE ȘI DEFINIȚII PRACTICE: REGLEMENTĂRI LEGALE ȘI VIAȚA DE ZI CU ZI

7.1. Considerații introductive. Norme și valori sociale

Potrivit lui Emile Durkheim, trecerea de la societățile simple la societățile complexe este determinată de creșterea volumului societății și a densității sale morale (frecvența și intensitatea contactelor dintre indivizi). Sub presiunea acestor doi factori diviziunea muncii sociale devine din ce în ce mai accentuată: indivizii se specializează, legăturile de interdependență devin din ce în ce mai importante.

Diferențierea internă este însoțită de diversificarea normelor și valorilor sociale; în locul unui sistem de norme și valori împărtășit de toți membrii colectivității, societățile contemporane conțin un mare număr de subsisteme normativ-valorice care separă indivizii și grupurile care compun societatea. Există în continuare un anumit număr de norme și valori sociale comune tuturor membrilor societății, dar ele reglează doar o parte din rețeaua de interacțiuni sociale; aceste norme și valori comune (juridice, morale, religioase etc.), permit indivizilor și grupurilor sociale care formează ceea ce numim *societate* să interacționeze și să construiască împreună ordinea socială.

În societățile anterioare revoluției industriale diversitatea normativă era mult mai redusă; de asemenea, dinamica normelor și valorilor era mult mai lentă și, în consecință, asimilarea normelor sociale mult mai ușoară. Generații întregi se succedau conformându-se aceluiași prescripții normative: fie că era vorba despre un copil de țăran sau de fiul unui meșteșugar, învățarea rolurilor asociate poziției în structura socială a familiei de origine era suficientă pentru întreaga viață. Revoluția industrială, cu consecințele sale (dezvoltarea urbană rapidă, preeminența industriei și a muncii salariate, creșterea mobilității sociale atât pe orizontală cât și pe verticală) a determinat o multiplicare a grupurilor sociale și a sistemelor normative specifice acestora; spre deosebire de societățile anterioare, individul asimilează neîncetat norme și valori sociale, pe măsură ce se integrează în diverse grupuri sociale: „Fiecare grup, chiar dacă se subordonează aceleiași instituții își constituie norme proprii sau ierarhii proprii de norme prin care se diferențiază și se particularizează în câmpul social”²¹⁵.

Există o imensă literatură sociologică pe tema normelor și valorilor sociale. Natura acestei lucrări obligă la limitarea tratării subiectului, inclusiv sub aspectul spațiului alocat fiecărei teme; în consecință, am ales să indic funcția integrativă a normelor și valorilor sociale, precum și rolul acestora în individualizarea grupurilor sociale în cuprinsul aceleiași societăți. În fine, consider utilă menționarea câtorva definiții simple ale normelor și valorilor sociale în general, a normelor juridice în particular.

Forța constrângătoare a normelor sociale ne permite să participăm la activități sociale complexe; ne așteptăm ca și ceilalți membri ai societății să respecte cel puțin într-o măsură rezonabilă aceleași norme sociale. Normele sociale constituie repere obligatorii în orientarea acțiunilor noastre; ele reprezintă, cu alte cuvinte, adevărate coduri care permit participarea la viața socială: „Normele sunt reguli sociale care specifică comportamentele de adoptat în situațiile date. Ele sunt convenții sociale,

---

²¹⁵ Ioan Mihăilescu, *Sociologie generală: concepte fundamentale și studii de caz*, Ed. Universității din București, București, 2000, p. 65.

stabilite mai mult sau mai puțin arbitrar”²¹⁶. Acțiunea normelor generează caracterul repetitiv și uniform al faptelor sociale.

Orice normă socială, fie că este juridică, morală, religioasă, estetică etc, exprimă o anumită valoare. „Valorile sunt idei abstracte despre ceea ce este dezirabil, corect și bine să urmărească majoritatea membrilor unei societăți. Valoarea reprezintă ceea ce este demn să fie dorit, ceea ce merită în sine să fie apreciat sau căutat. În această categorie poate să intre un obiect, un mod de a fi, de a spune, de a acționa. Pot fi astfel deosebite valori economice, logice, estetice și practice”²¹⁷. Într-o altă definiție, valorile (ca elemente ale culturii) „...orientează într-o manieră difuză activitatea indivizilor, fumizându-le un ansamblu de referințe ideale și în același timp o varietate de simboluri de identificare care-i ajută să se situeze pe ei înșiși și pe ceilalți în raport cu acest ideal”²¹⁸.

Normele juridice sunt un tip particular de norme sociale: principalele caracteristici sunt generalitatea și obligativitatea; în alți termeni, sunt singurele norme sociale extensibile la scara întregii societăți iar respectarea lor este garantată, în cazul nesupunerii voluntare, de forța coercitivă a statului. Ideea de *obligatie rațională* este utilizată drept element de definire a acestui tip de norme: o perspectivă aflată la intersecția sociologiei și dreptului este perspectiva lui Mircea Djuvara, după care normele sociale pot fi clasificate în două mari categorii: norme condiționate și norme necondiționate²¹⁹. Clasificarea are drept criteriu aprecierea rațională asupra realității de fapt, apreciere care cuprinde ideea de obligație. Normele morale și cele juridice fac parte din categoria normelor necondiționate, pe când cele religioase, tehnice, cele care țin de buna cuviință etc. aparțin categoriei normelor condiționate; diferența esențială între normele juridice și cele morale este că primele reglementează *faptele externe*, în vreme ce regulile morale au drept obiect *faptele interne*.

O caracteristică specifică societăților în care trăim este aceea că reglementarea juridică a pătruns în toate domeniile vieții sociale, inclusiv în zone care tradițional erau reglementate prin instrumente non - juridice. Dorința de raționalizare a vieții sociale prin intermediul reglementărilor juridice poate conduce la o inflație normativă: supra - abundența normelor juridice poate genera dificultăți majore în cunoașterea prescripțiilor normative de către destinatarii acestora. E vorba, în alți termeni, de ceea ce în sociologie este desemnat prin conceptul de *efect pervers*²²⁰: o specie a efectului de agregare, un efect neașteptat, neintenționat, care produce consecințe opuse celor scontate prin intenția normei.

Supra-reglementarea juridică poate fi însoțită de paralelisme, suprapuneri sau chiar contradicții între dispozițiile normative, astfel încât, pe lângă imposibilitatea

---

²¹⁶ Ioan Mihăilescu, op.cit, p.65.

²¹⁷ Idem, p. 65.

²¹⁸ Raymond Boudon, Francois Bourricaud, *Dictionaire Critique de la Sociologie*, Ed. Puf, Paris, 1982, p. 68.

²¹⁹ Mircea Djuvara, *Teoria generală a dreptului. Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*, Ed. All, București, 1995.

²²⁰ Raymond Boudon, *Effets pervers et ordre social*, Ed. Quadrige/PUF, Paris, 1977.

cunoașterii tuturor obligațiilor legale, apare riscul ca respectarea unei norme să contrazică, cel puțin parțial, o altă prescripție legală; această incertitudine juridică poate avea drept consecință și definirea de către agențiile de aplicare a legii a unor comportamente drept ilegale (și, implicit, aplicarea unor sancțiuni), în pofida dorinței indivizilor de conformare la lege. Dificultățile de cunoaștere și raportare la prescripțiile normativ juridice sunt resimțite nu doar de indivizii obișnuiți (realizarea drepturilor și desfășurarea multor activități reclamă din ce în ce mai mult suportul profesioniștilor din domeniul juridic), ci și de personajele profesionale calificate și investite cu aplicarea legii (judecători, procurori, avocați, notari, polițiști etc).

Normele și valorile sociale variază din punct de vedere cultural și istoric: sistemul de valori al culturii europene (puternic influențat de sistemul civilizației nord-americane) este foarte diferit de cel al orientului; legăturile de vasalitate, specifice evului mediu, contrastează puternic cu valorile egalității și libertății, specifice societăților din Europa contemporană.

Variabilitatea culturală a normelor sociale este un fapt imediat observabil pentru oricine călătorește într-o țară străină; cu cât mai îndepărtată este destinația, cu atât mai mare este distanța dintre normele și valorile proprii și cele practicate de către localnici; distanțele spațiale sunt, în același timp, distanțe culturale. Pe de altă parte, această observație trebuie nuanțată: epoca în care trăim permite tehnologic reducerea spațiului; nu același lucru e valabil în privința distanței culturale, a cărei reducere presupune ajustări și adaptări mult mai dificil de realizat. Europeanul care călătorește în alte culturi va observa cu ușurință că normele cu care este obișnuit nu-i sunt aproape de nici un folos în interacțiunile cu localnicii; diferențele sunt semnificative, de la formulele de salut la maniera în care se desfășoară cele mai simple tranzacții comerciale; pentru a putea interacționa cu localnicii va trebui să deprindă rapid semnificația unui minim de norme.

Ceea ce pare simplu în cazul călătoriilor turistice devine mult mai complicat în situația în care mase mari de oameni sunt dislocate în spații culturale total diferite, într-o perioadă scurtă de timp. Actuala problemă europeană a refugiaților este un exemplu de acest tip: dificultățile de integrare a acestora și comportamentele care au generat îngrijorarea și pe alocuri revolta cetățenilor unor orașe europene împotriva acceptării migranților nu sunt altceva decât expresia dezacordului existent între normele și valorile europene și cele ale nou - veniților. Integrarea economică a acestora din urmă este, în principal, o problemă de resurse; integrarea culturală este un proces mult mai complex, desfășurat în spațiul simbolurilor, proces care presupune, pe lângă ajustări și acomodări, renunțarea la anumite maniere de a face, de a simți și de a gândi; un asemenea rezultat nu poate fi obținut rapid, în interiorul unei singure generații.

Exemplul analizat mai sus este unul extrem, pentru că se referă la diferențele fundamentale existente între cultura europeană și cea a migranților proveniți din zone culturale total diferite; semnificația acestui exemplu constă în faptul că ilustrează într-o manieră extrem de evidentă importanța normelor și valorilor pe baza cărora indivizii își proiectează comportamentele și activitățile. La o altă scară, probleme de adaptare culturală apar și în interiorul aceleiași zone culturale: dincolo de apartenența

la spațiul culturii europene, există diferențe culturale sensibile între cetățenii celor 28 de state (încă) care formează Uniunea Europeană: construcția identității europene presupune armonizarea acestor culturi concomitent cu conservarea identităților locale; în alți termeni, moduri comune de a fi, a simți, a gândi, suprapuse celor naționale, rezultat care presupune ajustări și acomodări culturale extrem de sensibile.

7.2. Utilizarea socială a legii.

Cum sunt create normele sociale, inclusiv cele legale? Prin ce mecanisme sunt aplicate și care sunt tipurile de raportare la exigențele lor? Cum funcționează agențiile de aplicare a legii? Cum sunt sancționată încălcarea legii? Este aplicarea sancțiunii independentă de contextul social și de persoana care o încalcă? Sunt numai câteva dintre temele unei lucrări sociologice clasice (*Outsiders*, 1963) elaborată de unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai curentului interacționist, Howard Becker.

Punctul de plecare al analizei sale este observația diversității surselor de producere a normelor sociale, trăsătură specifică societăților moderne: „Toate grupurile sociale instituie norme și se străduie să le aplice, cel puțin în anumite momente și anumite circumstanțe. Normele sociale definesc situații și moduri de comportament adecvate acestora: anumite acțiuni sunt prescrise (ceea ce este *bine*), altele sunt interzise (ceea ce este *rău*)”²²¹.

Plecând de la această observație, Becker remarcă faptul că generalitatea și acordul indivizilor asupra normelor sociale constituie o idee extrem de chestionabilă, atât sub aspectul definiției, al înțelegerii lor, cât și sub cel al modului în care acestea sunt aplicate. Perspectiva propusă de către autorul american asupra societății contrastează puternic cu ceea ce am putea denumi *perspectiva monocromă* asupra realității sociale, perspectivă care ar putea fi rezumată prin ideea că orice societate produce un sistem normativ- valoric iar ordinea socială rezultă din atașamentul indivizilor față de conținutul acestuia (încălcarea normelor, îndeosebi a celor juridice, fiind un soi de criză punctuală, o ruptură a țesutului social).

Dimpotrivă, imaginea propusă de către Becker este aceea a unei lumi sociale compusă din sub-lumi populate de indivizi și grupuri sociale aflate în competiție, dotate cu sisteme de norme și valori specifice; definirea normelor și a manierei de aplicare a acestora poate constitui în egală măsură subiect de dezacorduri între diverșii actori sociali: „Normele sociale sunt create de către grupuri sociale specifice. [...] Nu e deloc necesar ca toate aceste grupuri să împărtășească aceleași norme și, în realitate, e rareori cazul. Totul le conduce spre dezvoltarea sistemelor de norme diferite, atât problemele ridicate de mediul lor cât și istoria și tradițiile lor.[...] Imigranții italieni care continuă să fabrice vin pentru ei înșiși în timpul prohibiției acționează conform normelor imigranților italieni, dar încalcă legea noii țări.[...] Delincventul din clasa populară care se luptă pentru a apăra teritoriul bandei sale nu face altceva decât ceea ce consideră necesar și just, dar educatorii, asistenții sociali

---

²²¹ Howard Becker, *Outsiders. Etudes de la sociologie de la deviance*, Ed. Metailie, Paris (traducere realizată de J.-P. Briand și J.-M. Chapoulie), 1963/1985, p. 25.

și poliția sunt de altă părere [...] Chiar dacă unii pot susține că o mare parte, chiar cea mai mare parte a normelor dintr-o societate, sunt de obicei admise de către toți indivizii, cercetările empirice consacrate normelor concret determinate relevă în general atitudini variabile față de ele”²²².

Așa cum arătam într-o secțiune anterioară, elementul care distinge normele juridice de celelalte norme sociale este faptul obligativității lor pentru toți membrii societății (evident, în măsura în care sunt vizați de o normă juridică sau alta), obligativitate garantată suplimentar, în comparație cu celelalte norme sociale, de posibilitatea intervenției agențiilor de aplicare a legii. Ce se întâmplă cu aceste norme? Mai exact, dincolo de această diversitate normativă, expresie oarecum naturală a diversității sociale, normele juridice implică, presupun, prin însăși existența lor, o mecanică a supunerii? Răspunsul lui Becker la această chestiune (subînțeleasă, în lectura mea) este negativ. În pofida existenței sancțiunii, modul în care indivizii se raportează la prescripțiile normative, fie ele și juridice, este extrem de variabil. Această variabilitate, așa cum vom vedea mai jos, derivă în principal din modul de adoptare a normelor: „Normele oficiale, aplicate de grupuri special constituite în acest sens, pot diferi de cele pe care majoritatea oamenilor le consideră potrivite. Într-un grup, anumite facțiuni pot fi în dezacord asupra ceea ce numim norme efectiv în uzaj. Dar ceea ce este cel mai important în studiul comportamentelor desemnate în mod obișnuit drept deviate este că perspectiva indivizilor care adoptă aceste comportamente poate fi total diferită de cea a oamenilor care le condamnă. Într-adevăr, un individ poate estima că este judecat după norme la a căror elaborare n-a contribuit și pe care nu le acceptă, care-i sunt impuse prin forță de către <<străini>> (outsiders, n.n.)”²²³.

Elaborarea normelor sociale, îndeosebi a celor juridice, este un fapt de o importanță crucială. Conform ideologiei societăților în care trăim, normele juridice reflectă și ocrotesc interesul general; în termeni simpli, interesul ocrotit de norma juridică pare că/ pretinde că servește tuturor cetățenilor și fiecăruia dintre ei. O aserțiune ușor de acceptat în cazul cetății antice, dificil de admis în societățile în care trăim: de la diferențele de mod de adoptare (consultarea cetății în trecut, delegarea puterii legislative în prezent) până la heterogenitatea accentuată a societăților noastre, comparativ cu relativa omogenitate a celor care au furnizat matricea originară a democrației, o serie de alte elemente fac extrem de chestionabilă această teză. Asupra acestei teme voi reveni însă într-una din secțiunile următoare.

Revenind la analiza lui H. Becker, acesta observă o altă trăsătură importantă a societăților contemporane: capacitatea, inegal distribuită în societate, de a impune norme sociale. Această distribuție marchează contextele în care indivizii și grupurile care dețin această capacitate imaginează ce este bine pentru grupuri, sau, la un nivel mai general, pentru societate; pornind de la această proiecție, ceilalți indivizi sunt

---

²²² Idem, p. 38-39.

²²³ Idem, p. 39-40.

obligați să adopte anumite comportamente și nu altele, considerate dăunătoare și periculoase atât pentru indivizi cât și pentru desfășurarea vieții sociale.

În general, efortul de a impune norme și modelele de comportament asociate caracterizează viața tuturor grupurilor din care este compusă societatea: bărbații caută să impună anumite norme femeilor, adulții - tinerilor, albi - minorităților etnice, clasa medie - clasei de jos etc.: „Diferențele în capacitatea de a stabili normele și de a le face să fie aplicate altor indivizi sunt în mod esențial diferențe de putere (legală sau extralegală). Grupurile cele mai capabile să impună propriile norme sunt cele a căror poziție socială le dă instrumentele și puterea. Diferențele de vârstă, de sex, de clasă și de origine etnică sunt toate legate de diferențe de putere.[...] ...trebuie să păstrăm în minte, de asemenea, că normele create și conservate prin această desemnare, departe de a fi unanim acceptate, fac obiectul dezacordurilor și conflictelor, pentru că rezultă din procesele de tip politic din interiorul societății”.²²⁴

Diferențele dintre indivizii și grupurile care compun societatea nu se manifestă doar în procesul de elaborare a normelor sociale; maniera în care este sancționată îndepărtarea de la norme, inclusiv și poate îndeosebi față de cele legale, este condiționată social, în pofida ideologiilor construite în jurul ideii aplicării necondiționate a sancțiunii. Reacția societății în raport cu comportamentul delincvent nu este de tip mecanic: aceasta este diferită, putând varia în funcție de o multitudine de factori, cum ar fi momentul comiterii actului (în perioada campaniilor sociale împotriva anumitor comportamente, șansa de a fi prins și pedepsit mai aspru este mai ridicată decât în perioadele obișnuite), statutul persoanei care a comis actul (legea e aplicată diferit celor din clasa medie față de cei din cartierele sărace, albilor față de negri, etc.), victima actului (poziția socială și resursele acesteia), consecințele comportamentului etc. Acest tip de observații conduce la concluzia că devianța/delincvența nu este o calitate intrinsecă actului deviant: „Același comportament poate constitui o transgresare a normelor dacă este comis la un anumit moment sau de către o anumită persoană, sau poate să nu constituie o încălcare a normei dacă este comis la un alt moment sau de către o altă persoană; anumite norme - dar nu toate - sunt încălcate fără a atrage o pedeapsă. Pe scurt, caracterul deviant sau non-deviant al unui act depinde în parte de natura actului - adică de faptul de a fi încălcat sau nu o normă - și în parte de reacția celorlalți”²²⁵. Existența sau inexistența reacției grupului în raport cu încălcarea normei constituie un argument pentru rafinarea termenilor utilizați în cele două tipuri de situații: comportament deviant (*deviant behavior*) și comportament care încalcă o normă (*rule-breaking behavior*). Pe baza acestor observații, Becker utilizează criteriile *respectarea/transgresarea normei* și *etichetarea/absența etichetării ca deviant* pentru a construi o tipologie a comportamentului deviant²²⁶: cei care încalcă norma și sunt percepuți ca devianți, cei care nu încalcă norma dar sunt considerați devianți (erorile în etichetare sunt probabil mai numeroase în situațiile extra-judiciare decât în spațiul tribunalelor) și cei care încalcă norma fără a fi desemnați drept devianți (fie pentru că actul nu este cunoscut

---

²²⁴ Becker, op. cit, p.41.

²²⁵ Idem, p. 37.

²²⁶ Idem, p. 43-45.

de către ceilalți, fie pentru că, datorită unor circumstanțe - momentul acțiunii, tipul normei încălcate, poziția autorului etc. - comportamentul nu determină nici o reacție din partea celorlalți). În anumite cazuri, observă Becker, încălcarea normei nu are nici o însemnătate: anumiți indivizi (cum sunt cei din categoria *gulerelor albe*) pot încălca normele legale fără a risca (sau cu riscuri minime) să fie desemnați drept devianți.

Această idee este centrală într-o altă perspectivă sociologică americană, cea formulată de către Edwin Sutherland în analiza criminalității *gulerelor albe*. *White collar criminality* desemnează criminalitatea specialiștilor din diverse domenii, a oamenilor de afaceri, a oamenilor politici, a înalților funcționari în administrația publică etc., pe scurt, a indivizilor *respectabili și respectați*. Criminalitatea *gulerelor albe* este concentrată în domenii extrem de diverse: afaceri imobiliare, căi ferate, asigurări, armament, bănci, utilități publice, industria petrolului, reorganizarea firmelor și politică etc. Ea are o existență mai mult sau mai puțin difuză în toate domeniile și tipurile de profesii: „Criminalitatea *gulerelor albe* există în fiecare ocupație și poate fi descoperită ușor în conversații obișnuite cu reprezentanți ai acestora, prin răspunsul la întrebarea: Care sunt practicile necinstite în ocupația dumneavoastră?”²²⁷ De ce nu apar - sau apar în mică măsură - „*gulerile albe*” în statisticile oficiale privind criminalitatea? După Sutherland, explicația stă în modul de implementare a dreptului penal, care conduce la *segregarea administrativă* a criminalilor. Spre deosebire de infracțiunile indivizilor din zonele defavorizate ale societății, cercetate de polițiști, procurori și judecate de instanțele de drept penal, faptele *gulerelor albe* sunt analizate preponderent de inspecții și comisii de tip administrativ sau de instanțe de drept civil. În cazul indivizilor care fac parte din *low class*, sancțiunile aplicate sunt îndeosebi de natură penală (forma tip a acestora este pedeapsa cu închisoarea); pentru indivizii din *upper class*, sancțiunile sunt de regulă de natură civilă sau administrativă (avertismente, ordine de încetare a activității, amenzi, în mod excepțional sancțiuni privative de libertate): „Astfel, criminalii din categoria *gulerelor albe* sunt segregati administrativ de ceilalți criminali și, în bună măsură, consecința acestei segregări este că nu apar drept criminali în sensul propriu al termenului nici pentru ei înșiși, nici pentru publicul general sau pentru criminologi”²²⁸. Care sunt cauzele modului diferit de implementare a dreptului penal, reflectat în această *segregare administrativă* a criminalilor? Aplicarea legii este condiționată, spune Sutherland, de poziția socială a celui vizat: spre deosebire de indivizii cu statut socio-economic scăzut, „*gulerile albe*” dețin resursele necesare pentru a face să treacă neobservate comportamentele susceptibile de a fi calificate ca fiind infracțiuni; în situația în care acest lucru nu e posibil, poziția lor socială le furnizează mijloacele de a determina calificarea acestor comportamente drept contravenții sau delikte civile. Pe de altă parte, poziția „*gulerelor albe*” în structura socială afectează nu numai modul în care este aplicată legea (faptul că frecvent

---

²²⁷ Edwin Sutherland, E.H. (1940). *White Collar Criminality*. *American Sociological Review*, 5:1-12, reprinted în Cressey, D.R., Ward, D.A. (1969). (426-432) *Delinquency, Crime and Social Process*. New York: Harper & Row, p. 350-351.

²²⁸ Idem, p. 356.

anchetele judiciare care-i privesc se limitează la un singur vinovat este semnificativ); poate mai important, ea influențează conținutul legii, în sensul că reprezentanții *upper class* (în legislativ și agențiile de implementare a legii) sunt cei care stabilesc care sunt comportamentele permise sau interzise, calificarea juridică a acestora (contravenții, infracțiuni, delikte civile etc.) precum și tipurile de sancțiuni aplicabile: *modelarea dreptului și sistemului juridic* este marcată de interesele celor care elaborează și controlează implementarea legii²²⁹.

Diferențierea societății și diversitatea normativă (legală și extra-legală) care-i este consecutivă impun analiza rolului jucat de *interesele* indivizilor în utilizarea legii. Tipologia pe care o propun este formată din trei elemente: *interesul de a se raporta* la o anumită normă legală, *interesul de a interpreta* într-un anumit fel norma legală, *interesul de a susține adoptarea* unei anumite norme legale. Primele două elemente se referă la ceea ce Sutherland numește „segregarea administrativă a criminalilor”, generată de poziția socială a celor din *upper class*: „...criminalii din categoria gulerelor albe sunt relativ imuni din cauza influenței clasei din care fac parte asupra instanțelor de judecată și a puterii de a orienta implementarea și administrarea legii. Această influență afectează nu numai activitatea curentă a curților de judecată ci, mai important, marchează activitatea anterioară a acestora, în cadrul căreia au fost stabilite precedentele judiciare și procedurile după care funcționează astăzi”²³⁰. Spre deosebire de primele două tipuri de interes, care se referă îndeosebi la implicarea indivizilor (efectivă sau potențială) în mecanismul judiciar, *interesul de a adopta o anumită normă legală* este legat predominant de protejarea anumitor poziții. *Posibilitatea de a realiza acest interes* nu este egal distribuită în societate ci variază în funcție de poziția indivizilor și grupurilor în structura socială. Anumite interese, la origine individuale sau de grup, sunt transformate, prin utilizarea mecanismelor legale (legislative și de administrare a justiției), în *interese supra-individuale*, despre care se afirmă că sunt importante pentru *toți* membrii societății.

Într-o lucrare celebră (*Law, order and power*, 1971), W. Chambliss susține ideea potrivit căreia noțiunea statului înțeles în sensul de cadru neutru din punct de vedere valoric este în mod evident cel mai puternic legitimat mit pe care îl putem imagina. A afirma că dreptul emerge din societate presupune a accepta foarte discutabila idee că un anumit grup social ar acționa în favoarea intereselor societății: poate fi adevărat că *ceea ce este bun pentru General Motors este bun și pentru societate*, cu condiția ca toți membrii acesteia să beneficieze din triumful intereselor speciale ale concernului; rareori însă se întâmplă acest lucru, notează criminologul american.

Aceasta puternică nevoie de legitimare este absolut naturală; fie și pentru motivul că în situația în care statul ar fi perceput ca aparținând celor puternici, care-l utilizează predominant pentru propriile interese, costurile menținerii sale ar fi imense iar riscurile pe măsură. Dacă suntem de acord asupra acestui fapt, în mod

---

²²⁹ Idem, p. 357.

²³⁰ Idem, p. 355.

evident conținutul sistemului legal reflectă anumite sisteme de valori și exclude altele.

Teoretic, centrul de greutate al legitimității acțiunii statului se plasează în jurul ideii de interes public. Acest interes public are un conținut de o eterogenitate evidentă, câtă vreme include elemente foarte diferite ca esență, de la dreptul la o viață decentă până la garantarea libertăților cetățenești. Elementele care compun categoria interesului public sunt, în marea lor majoritate, dificil de definit. Astfel, dacă luăm exemplul ideii de „drept la o viață decentă”, idee care este inclusă în constituția oricărui stat democratic, putem observa ambiguitatea conținutului său. Câtă vreme nu este precizat minimul de la care putem vorbi despre o viață decentă, principiul rămâne o simplă afirmație. Mai mult, nicăieri nu sunt precizate obligații clare ale societății în sensul asigurării efective a exercițiului acestui drept; cu toate acestea, principiul este utilizat ca instrument de legitimizare pentru o gamă foarte largă de decizii ale statului.

Și, în ultimă instanță, care este fundamentul pe care se construiește aceasta lista a „interesului public”? Inconstanța conținutului său reflectă, în cele din urmă, setul de valori al celor care, în anumite momente, au posibilitatea de a hotărî în această chestiune. Ideea interesului public în prezervarea instituțiilor legitime în scopul rezolvării neconflictuale a problemelor sociale va rămâne în contradicție cu ideea dreptului la o viață decentă pentru fiecare cetățean cât timp vor exista ghetouri, sărăcie, excluderea unor grupuri importante de la posibilitatea de a lua decizii²³¹.

Concluzia acestei perspective extrem de critice este aceea că normele de drept reflectă setul de valori al celor care le edictează; sistemul legal, comandând ceea ce trebuie să fie, favorizează anumite grupuri sociale în detrimentul altora; în orice societate, cei care dețin controlul instituțiilor economice și politice influențează elaborarea normelor juridice și aplicarea acestora, prin intermediul sistemului legal. În orice societate există un mare număr de comportamente care pot sau nu să fie definite și tratate drept criminale. Definirea și tratarea unui act drept criminal depinde de interesele persoanelor care au suficientă putere politică și/sau economică pentru a impune propriile interese. Mai mult sau mai puțin evident, incriminarea legală reflectă și protejează uneori interesele și setul de valori al grupului/ grupurilor care dețin puterea. Teoretic, grupurile care dețin puterea în stat edictează norme juridice care au drept funcție obținerea binelui pentru toți. Dar “toți” în societate nu înseamnă fiecare; dimpotrivă, în mod necesar înseamnă excluderea anumitor grupuri pe care sistemul legal intenționează să le țină sub control. În mod inevitabil dreptul servește interesele anumitor grupuri sociale, în detrimentul altora: „Legislativul nu poate fi, prin natura sa, un cadru neutru. Ca oricare organizație birocratică, el răspunde la presiunea celor puternici și privilegiați. Este o armă în lupta acestora pentru exercitarea dominației... Noțiunea statului, înțeles în sensul de cadru neutru din punct

---

²³¹ Chambliss, W., J. Seidman, R. B. (1971). *Law, Order and Power*. Massachutes: Addison-Wesley Publishing Company, p. 58-75.

de vedere valoric, este în mod evident cel mai puternic legitimat mit pe care îl putem imagina”²³².

Tema intereselor urmărite de către indivizi și grupuri în competiția socială este prezentă și în analiza lui Howard Becker: plasat într-un raport de putere defavorabil, orice individ este *prezumtiv deviant*: urmărind realizarea unui interes oarecare, se poate „transforma” în obiect al acțiunii celor care dețin puterea-legală sau extra-legală - în efortul de a-și impune propriile reprezentări asupra lumii sociale: „Teoriile interacționiste asupra devianței, ca toate teoriile interacționiste în general, insistă asupra manierei în care actorii sociali se definesc mutual și definesc ceea ce este în jurul lor. Ele acordă o atenție deosebită diferențelor în puterea de a defini, manierei în care un grup dobândește și utilizează puterea de a determina modul în care alte grupuri trebuie considerate, înțelese și tratate. Elitele, clasele conducătoare, patronii, adulții, bărbații, albi, pe scurt grupurile cu statut superior, își mențin puterea atât prin controlul reprezentărilor asupra lumii sociale cât și prin utilizarea formelor mai rudimentare de control. Poate că utilizează și mijloace mai rudimentare pentru a-și stabili hegemonia. Dar controlul bazat pe manipularea definițiilor și etichetelor acționează cu mai multă finețe și cu costuri mai mici, și acesta e preferat de către grupurile cu statut superior”²⁵⁹.

Perspectiva interacționistă introduce în ecuația utilizării dreptului și sistemului legal un personaj nou, *antreprenorul moral*: cel care are inițiativa adoptării normei (pentru că în societățile contemporane normele nu se creează de la sine) și care, pentru obținerea conformității, se adresează unor indivizi pe care îi putem numi, în spiritul analizei lui Becker, *antreprenori derivați*: polițiști, procurori, judecători, membri ai agențiilor guvernamentale de aplicare a legii. Teoretic, sarcina acestora este de *a-i urmări și pedepsi pe toți devianții*. În realitate, resursele limitate (insuficiente pentru a urmări și pedepsi toți delincvenții), interesele personale și de grup (care-i determină uneori *să privească în altă parte decât spre locul în care se desfășoară infracțiunea*), puterea anumitor *devianți prezumtivi* sau pur și simplu dezacordurile existente în câmpul birocratic asupra a ceea ce constituie comportament deviant, toate acestea sunt elemente esențiale în înțelegerea modului în care normele juridice și sistemul legal funcționează în societățile contemporane.

7.3. Obiective culturale și mijloace legitime. Forme de adaptare la starea animică în societățile contemporane

Viața indivizilor în societățile contemporane este reglată, așa cum am arătat în secțiunile anterioare, de o multitudine de norme și valori sociale. Societatea le propune acestora anumite obiective, precum și mijloacele legitime sau legale de a le atinge. Starea ideală este aceea a congruenței dintre ceea ce așteaptă societatea de la indivizi și căile instituționale de atingere a acestor așteptări. Oficial, societățile în care trăim sunt fundamentate pe ideea egalității șanselor indivizilor angajați în

---

²³² Chambliss, op. cit, p.54. ²⁵⁹

Becker, op. cit, p. 229.

competiția socială. În realitate, poziția ocupată de aceștia în structura socială condiționează reușita lor socială. O analiză clasică a acestei probleme este cea realizată de către americanul R.K. Merton, analiză cunoscută în sociologie sub denumirea de *teoria anomiei*.

Analizând elementele structurii sociale și culturale ale societății americane, Merton reține două care i se par fundamentale: obiectivele definite cultural ca legitime și mijloacele sau modurile acceptate social de a atinge aceste obiective.

În funcție de societate, obiectivele legitime sunt comune tuturor membrilor societății sau sunt specifice diverselor straturi din care aceasta este compusă: ele furnizează cadrul de referință pentru aspirațiile indivizilor, sunt lucrurile pentru care „merită să te lupti”. În unele societăți, cum este societatea americană, aceste obiective sunt comune tuturor indivizilor, indiferent de zona socială în care sunt plasați; în alte societăți, în care mobilitatea socială pe verticală este limitată (cum este cazul extrem al societăților bazate pe caste), obiectivele sunt diferite, fiind specifice diverselor zone sociale și indivizilor care le populează.

Indiferent de tipul de societate, atingerea obiectivelor este condiționată de utilizarea anumitor mijloace, acceptate și promovate social; normele sociale limitează opțiunile indivizilor privind căile de a atinge obiectivele legitime, excluzându-le pe unele care, din punct de vedere individual, pot părea mai eficiente (forță, fraudă, putere). Cu alte cuvinte, orice grup social elaborează definiții a ceea ce este permis, interzis, obligatoriu sau preferat.

Cuplul obiective-mijloace generează practicile dominante în societate; la modul ideal, între aceste două elemente ar trebui să existe o relație constantă: societatea trebuie să accentueze nu numai importanța atingerii unui anumit obiectiv ci în egală măsură obligația de a utiliza mijloacele instituționalizate (legale, legitime, practici instituționalizate); pe de altă parte, accentuarea exclusivă sau exagerată a mijloacelor în raport cu scopurile propuse indivizilor poate conduce la „uitarea” scopurilor pentru care au fost create. Atunci când accentul este pus îndeosebi pe obiective, în sensul ca orice mijloc e permis pentru atingerea scopurilor, societatea este slab integrată; atunci când mijloacele sunt ritualizate, conformitatea devine valoarea cea mai importantă, societatea devine închisă, incapabilă de schimbare. Între aceste tipuri polare, se plasează societățile care păstrează un anumit echilibru în raportul obiective - mijloace: sunt societățile integrate și relativ stabile, care în același timp permit schimbarea (Merton, 1957/ 1969, 257). Echilibrul dintre obiective și mijloace este realizat în măsura în care indivizii reușesc atingerea obiectivelor promovate de către societate prin utilizarea mijloacelor instituționalizate; dacă obiectivele nu pot fi atinse prin utilizarea mijloacelor legitime, unii indivizi pot opta pentru comportamente de tip deviant: „... comportamentul aberant poate fi privit sociologic ca simptom al disocierii dintre aspirațiile fixate cultural și modurile structurate social de a realiza aceste aspirații”²³³.

---

²³³ Merton, R.K.(1957). „Social structure and anomie” în *Social Theory and Social Structure*. New York: Free Press (131-160), reprintat în Cressey, D.R, Ward, D.A. (1969). *Delinquency, Crime and Social Process*. New York: Harper & Row. (254-285).

Nu există societate fără norme care să reglementeze comportamentele indivizilor; în același timp societățile diferă în funcție de gradul de adecvare a mijloacelor legitime la scopurile aflate în vârful ierarhiei culturale. Pentru Merton, alegerea *mijlocului* este elementul central în definirea comportamentului indivizilor. Din această perspectivă, modul în care Merton definește conceptul de *anomie* este fundamental diferit de semnificația durkheimiană a conceptului: la Durkheim, conceptul este construit prin raportare predominantă la dorințele nelimitate ale individului, pe când la Merton, *comportamentul inovator*, principala reacție adaptativă de tip deviant, privește exclusiv *mijloacele* alese de către indivizi. Faptul că putem vorbi despre două sensuri ale conceptului de *anomie*, marcate îndeosebi de diferențe și mai puțin de asemănări, este ilustrat suplimentar de observația că analiza lui Merton conține o singură referire la Durkheim, și aceea extrem de lapidară: „Datorită acestui accent diferit asupra scopurilor și mijloacelor instituționale, ultimele pot fi atât de afectate de accentul pe scopuri încât comportamentul multor indivizi va fi limitat doar de considerații de eficiență tehnică. În acest context, întrebarea fundamentală devine: care dintre procedurile disponibile e mai eficientă în obținerea valorii recunoscute social? Procedura cea mai eficientă din punct de vedere tehnic, legitimă sau nu din punct de vedere cultural, devine preferată în raport cu comportamentul prescris instituțional. Pe măsură ce acest proces de atenuare continuă, societatea devine instabilă și dezvoltă ceea ce Durkheim numește anomie sau lipsă de norme”.

După Merton, societatea americană pare să se apropie de tipul polar în care există un accent ridicat asupra anumitor obiective de succes, fără insistența corespondentă asupra mijloacelor instituționale. Acumularea bogăției, banul, ca valoare în sine, constituie semnul reușitei sociale: americanul este „... bombardat din toate părțile cu precepte care afirmă dreptul, sau adesea, datoria, de a lupta pentru acest scop (succesul financiar, n.n.) chiar și în fața frustrărilor repetate” (Merton, 1957/1969, 260). Familia, școala și instituțiile de muncă sunt principalii agenți ai procesului prin care indivizii sunt presați în permanență să participe la competiția socială; păcatul fundamental nu este eșecul, ci renunțarea și lipsa dorinței de a urma visul succesului. Competiția este deschisă tuturor, indiferent de poziția deținută în structura socială: orice individ poate ajunge în vârful ierarhiei sociale, cu condiția să-și dorească și să depună eforturi continue în acest sens. Semnificațiile sociologice ale acestei perspective rezidă în: reducerea capacității critice a indivizilor lipsiți de oportunități reale de a reuși, conservarea structurii puterii sociale (indivizii din straturile dezavantajate se identifică nu cu cei din aceeași zonă ci cu cei aflați în vârful societății americane), presiunea în sensul conformării la valorile societății americane (Merton, 1957/1969, 263). Societatea americană este, așadar, caracterizată prin decalajul dintre accentul pus pe bogăție, ca principal simbol al succesului, și modurile legitime de a urmări atingerea acestui scop: accentul asupra scopurilor de succes tinde să fie lipsit de echivalentul asupra procedurilor instituționale.

Conceptul de anomie poate fi definit în două maniere. Pe de o parte, ceea ce presupune, într-o anumită măsură, simplificarea analizei mertoniene, ca decalaj între obiectivele promovate de către societate și mijloacele legitime de a le atinge. Pe de

altă parte, dacă plecăm de la observația că obiectivele și mijloacele aparțin unor structuri diferite (care nu sunt interșanjabile), anomia apare ca discordanță între structura culturală și structura socială. Din perspectiva structurii culturale, aceleași obiective sunt propuse tuturor indivizilor, indiferent de poziția lor socială; din perspectiva structurii sociale, accesul la mijloace este însă condiționat de dispunerea neuniformă a resurselor în structura socială²³⁴.

Contradicția dintre structura culturală și cea socială configurează tipologia adaptărilor individuale, după cum individul acceptă, respinge sau înlocuiește scopurile și mijloacele instituționalizate: conformitate, inovare, ritualism, retragere și rebeliune. Merton atrage atenția asupra faptului că aceste reacții de adaptare nu sunt tipuri de organizare a personalității ci tipuri de răspuns ale indivizilor la starea anomică a societății; adoptarea unei anumite reacții de adaptare este în mare măsură determinată de poziția ocupată de către individ în structura socială. Analiza este centrată pe activitatea economică (producție, schimb, distribuție și consum de bunuri și servicii); în același timp, indivizii pot trece de la o formă de adaptare la alta, în funcție de tipul de activitate socială în care sunt angajați²³⁵ (Merton, 1957/ 1969, 264).

Conformitatea este definită ca acceptare deopotrivă a scopurilor culturale și a mijloacelor instituționale; este comportamentul cel mai răspândit, care conferă societății stabilitate și continuitate: putem vorbi despre societate doar în măsura în care comportamentele majorității indivizilor sunt orientate către valorile fundamentale.

Inovarea constituie modul de adaptare specific indivizilor care acceptă scopurile propuse de către societate dar utilizează mijloace interzise instituțional. *Presiunea către inovare* se exercită în maniere diferite, în funcție de diferențele existente între straturile din care este compusă structura socială. La nivelurile economice înalte, distincția dintre mijloacele legitime și cele ilegite (sau nelegale) este adesea greu de realizat: istoria marilor averi americane, realizate de indivizi *iscușiți, deștepți, de succes*, este marcată de *inovații*, cu un statut legal mai mult sau mai puțin incert; în pofida acestei incertitudini, toleranța și respectul cu care cei care reușesc sunt tratați de către ceilalți constituie un indicator al accentului disproporționat pus de către societate pe scopuri, comparativ cu accentul pus pe mijloace: importantă este reușita, mai puțin modul în care este realizată. În același timp, succesul financiar al indivizilor „plecați de jos” stimulează imaginația și eforturile celor plasați în condiții dezavantajoase: oricine, indiferent de poziția inițială ocupată în societate, poate ajunge în vârful piramidei sociale²³⁶.

Deși frecvența comportamentelor deviante în zonele superioare ale ierarhiei sociale - ceea ce Sutherland numește *white collar criminality* - este mai ridicată decât arată statisticile penale, cea mai puternică presiune către devianță se manifestă în straturile de jos ale structurii sociale. Această zonă socială, caracterizată prin ceea ce

---

²³⁴ Besnard, P. (1978). „Merton a la recherche de l'anomie”. *Revue française de sociologie* 19 (1): 3-38.

²³⁵ Merton, op. cit., p. 264.

²³⁶ Idem, p. 266-268.

Merton numește „inconsistență structurală”²³⁷, prezintă o rată ridicată a comportamentelor deviante datorită faptului că indivizii au interiorizat scopurile asupra cărora insistă societatea americană, dar sunt privați de mijloacele legitime de a le atinge: „Multe cercetări au demonstrat că zonele specializate în viciu și crimă constituie un răspuns normal la situația în care accentul cultural pe succesul financiar a fost asimilat, dar accesul la mijloacele legitime și convenționale necesare pentru a reuși este limitat²³⁸”. Imposibilitatea de a reuși social pentru cei cu educație formală scăzută, ocupații manuale și resurse economice limitate, pune sub semnul întrebării *ideologia claselor deschise*: mobilitatea socială pe verticală este teoretică, câtă vreme majoritatea indivizilor nu dispun de posibilități reale de a accede la straturi superioare ale societății.

Privită din această perspectivă, sărăcia nu constituie, în ea însăși, o sursă de devianță. Comportamentul deviant apare pe scară largă doar în situația în care toți indivizii, indiferent de poziția în structura socială, sunt orientați spre aceleași scopuri, dar o parte însemnată dintre ei beneficiază în mică măsură sau sunt complet excluși de la modurile legitime de a le atinge: „Altfel spus, societatea noastră neagă prin implicație existența indivizilor sau grupurilor care nu participă la competiția pentru obținerea succesului financiar. Într-adevăr, același corp de simboluri ale succesului este aplicat tuturor. Scopurile depășesc liniile de clasă, nu sunt limitate de către acestea, deși actuala organizare socială este astfel construită încât există diferențe între clase în privința accesibilității la ele. În această situație, una dintre virtuțile americane cardinale, <<ambitiția>>, promovează un viciu cardinal - <<comportamentul deviant>>”²⁶⁶.

Evident că indivizii plasați în acest tip de situație nu elaborează analize prin referire la inconsistența structurii culturale și sociale; în general, ei tind să atribuie dificultățile pe care le resimt în viața socială unor *cauze mistice*. Una dintre cele mai frecvente explicații de acest tip, identificată de către Merton, este *doctrina norocului*²³⁹: la fel cum în orice reușită șansa joacă un rol important, eșecul este explicat prin lipsa de șansă (această doctrină explică și apetența indivizilor din anumite straturi sociale pentru jocurile de noroc de toate tipurile). Norocul sau lipsa de șansă sunt utilizate diferit, în funcție de situația individului. Cel care reușește, îl invocă aproape întotdeauna, mascând astfel discrepanța dintre eforturile depuse și recompensele sociale obținute; pe de altă parte, dacă reușita ține în bună măsură și de noroc, asta înseamnă că nu structura socială este cauza eșecului, pentru că norocul sau lipsa de șansă pot apărea în orice zonă a societății. Cel care eșuează invocă lipsa de șansă pentru a-și conserva stima de sine și capacitatea de a încerca din nou să obțină succesul; conform modelului *visului american*, eșecul nu este altceva decât o etapă a drumului către reușită.

Dacă *inovarea* demonstrează o socializare imperfectă (devianța se manifestă prin utilizarea de mijloace interzise), *ritualismul* presupune, dimpotrivă, o

---

²³⁷ Idem, p. 270.

²³⁸ Merton, op. cit, p. 269. ²⁶⁶

Idem, p. 270.

²³⁹ Idem, p. 272-273.

internalizare perfectă a mijloacelor instituționale: indivizii își reduc aspirațiile până la punctul în care acestea pot fi satisfăcute; renunțarea la visul reușitei financiare și la lupta pentru ascensiune socială reprezintă în mod cert o îndepărtare de la modelul cultural american. Individul care adoptă această strategie este caracterizat de *frica de acțiune*, frică generată de intensitatea luptei pentru obținerea reușitei: ambițiile înalte pot genera frustrări și presupun pericole, pe când aspirațiile scăzute produc satisfacție și securitate²⁴⁰.

Retragerea este, în analiza mertoniană, tipul de adaptare cel mai puțin frecvent: individul care adoptă această strategie renunță atât la scopul reușitei sociale cât și la mijloacele instituționale. Vagabonzii, cerșetorii, dependenții de alcool și droguri etc. fac parte din societate la modul teoretic; în realitate, existența lor, de regulă solitară, se desfășoară în margini atât de îndepărtate de centrul vieții sociale, încât nu putem vorbi despre ei ca despre niște membri veritabili ai colectivității. Perdanți în lupta pentru reușita socială, cei care adoptă acest tip de adaptare rezolvă conflictul dintre cele două elemente ale structurii culturale și sociale într-o manieră dramatică: individul se *asocializează*, rămâne membru al societății exclusiv în măsura în care constituie o problemă socială.

Spre deosebire de tipul anterior, *rebeliunea* este un tip de *adaptare colectivă* care presupune, ca și *retragerea*, îndepărtarea de valorile societății. Spre deosebire de tipul anterior, individul *nu pleacă din societate*, ci propune un program: lipsa echilibrului dintre obiective și practicile instituționale trebuie rezolvată nu prin ajustări parțiale și succesive ale sistemului social (perspectiva doctrinei conservatoare), ci prin transformarea integrală a sistemului. Acest tip de adaptare vizează atât structura socială cât și structura culturală: noi obiective *pentru care merită să lupti*, o nouă structură socială caracterizată prin armonia dintre *eforturi, merite și recompense sociale*²⁴¹ (Merton, 1957/1969, 279-281).

Teza lui Merton constă în ideea ca structura socială și culturală generează o anumită presiune către anomie și comportamente deviante, presiune resimțită diferit de către indivizi, în funcție de zona socială în care sunt plasați. Pentru simplificarea problemei, analiza a fost centrată pe mijloacele legitime sau nelegitime utilizate în competiția pentru succesul financiar, considerat obiectivul cultural cel mai important. În același timp, Merton menționează faptul că există și alte scopuri alternative: „Domeniul creației intelectuale și artistice, de exemplu, furnizează modele alternative de carieră care nu atrag recompense financiare deosebite. În măsura în care structura culturală oferă prestigiu acestor alternative iar structura socială permite accesul la ele, sistemul este cumva stabilizat...Dar tendința centrală către anomie rămâne...” (Merton, 1957/1969, 282).

În pofida faptului că privește societatea americană a anilor '50, actualitatea analizei mertoniene este surprinzătoare, după cum surprinzătoare este și relevanța conceptului de *anomie* pentru studiul devianței și criminalității în societățile europene. Această situație se explică, în bună măsură, prin faptul că Statele Unite

---

²⁴⁰ Idem, p. 274.

²⁴¹ Merton, op. cit, p. 279-281.

reprezintă cel mai important exportator de modele culturale. Una dintre consecințele adoptării acestor modele este tendința criminalității internaționale de a îmbrăca formele criminalității nord-americane²⁴² (Pinatel, 1971).

Conceptul de *anomie*, definit ca stare de contradicție între structura culturală și structura socială (contradicție pusă în lumină de dezechilibrul dintre obiectivele sociale și practicile legitime), permite surprinderea unor caracteristici majore ale societăților contemporane: prin intermediul publicității, indivizii sunt îndemnați în permanență spre obținerea de bunuri și servicii din ce în ce mai puțin legate de satisfacerea nevoilor biologice. Semnificația lor a fost redusă la aceea de *indicatori de status*. Paradoxal, aceștia nu au corespondență, sau au o legătură extrem de slabă, cu pătura socială din care indivizii fac parte: sunt mai degrabă indicatori ai *statusului de om care a reușit*. Uneori între acești indicatori (autoturism, locuință, îmbrăcăminte, diverse accesorii) există o incongruență evidentă, cum este cazul, de exemplu, al mașinilor de lux prezente în cartierele sărace de la periferia marilor orașe. Două elemente sunt importante: ca obiectele deținute să indice cât mai evident reușita socială și ca dobândirea lor să fie cât mai rapidă. Aceste condiții presupun ignorarea, în bună măsură, a legalității mijloacelor: orice mijloc e bun, în măsura în care conduce la atingerea scopului. Această atitudine e întărită - în pofida lipsei căilor sociale legitime pentru o mare parte a societății - de mediatizarea stilului de viață și a averilor fabuloase obținute de personaje cu un trecut mai mult sau mai puțin chestionabil. Doctrina *meritului* (definit ca rezultat al educației, eforturilor și utilizării mijloacelor legale) tinde să fie înlocuită în bună măsură de doctrina cinică a *spiritului descărcăreț*. Această substituție este atât de avansată încât, frecvent, în măsura în care reușita datorată meritului nu este suspectată de nesinceritate, constituie obiect de ironie și dispreț.

TEMA NR. 8

PROTECȚIA DREPTURILOR CIVILE ALE CETĂȚENILOR ÎN SPAȚIUL EUROPEAN DIN PERSPECTIVĂ SOCIOLOGICĂ

Perspectiva sociologică asupra drepturilor cetățenilor în spațiul european este una complementară celei juridice. Dată fiind structura lucrării, scopul acestei secțiuni este de a indica perspectiva abordărilor sociologice asupra acestei probleme precum și câteva sub-teme de reflecție sociologică.

Prima parte a ghidului cuprinde analiza juridică a unor acte normative care vizează tocmai acest referențial spațial comun: Regulamentului (UE) nr. 606/2013,

---

²⁴² Jean Pinatel, *La societe criminogene*, Ed. Calman- Levy, Paris, 1971.

Regulamentul (UE) nr. 606/2013 al Parlamentului European și al Consiliului privind recunoașterea reciprocă a măsurilor de protecție în materie civilă, adoptat la Strasbourg la 12 iunie 2013, Directiva 2004/38/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 29 aprilie 2004 privind dreptul la liberă circulație și ședere pe teritoriul statelor membre pentru cetățenii Uniunii și membrii familiilor acestora, de modificare a Regulamentului (CEE) nr. 1612/68 și de abrogare a Directivelor 64/221/CEE, 68/360/CEE, 72/194/CEE, 73/148/CEE, 75/34/CEE, 75/35/CEE, 90/364/CEE, 90/365/CEE și 93/96/CEE; Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene.

Arătăm, la începutul analizei faptul că proiectul european presupune, printre alte elemente, o schimbare paradigmatică de esență în definirea a ceea ce indivizii numesc *spațiul nostru*: cetățenia europeană are drept referențial spațiul celor 28 de state membre, suprapus spațiului din interiorul frontierelor naționale.

Sociologii tratează probleme de tipul celor analizate în primele cinci teme ale lucrării în cercetări arondate sociologiei migrației. Dintr-o asemenea perspectivă, R. Delgado Wise afirmă că migrația este legată de „diferențele de dezvoltare economică iar abordarea lor inter-relată e abordată dintr-o perspectivă multidimensională care cuprinde factori economici, politici, sociali, de mediu, culturali, rasiali, etnici, geografici și demografici”²⁴³; temele tratate se referă la diferențele de dezvoltare economică, migrația forțată determinată de violența, conflicte sau catastrofe, trafic de persoane, excluziune socială și șomaj. Analizând relațiile dintre dezvoltarea economică și drepturile omului, autorul citat analizează drepturi cum ar fi dreptul de a nu migra (constând în beneficiul condițiilor de viață decentă în țările de origine), dreptul la liberă circulație (definit ca liberă decizie și nu ca necesitate) precum și drepturile migranților și familiilor lor în a se stabili sau tranzita alte spații precum și de a se întoarce în țările de origine, drept care trebuie asigurat de către guverne și instituțiile internaționale.

În același timp, specificitatea extremă a chestiunilor legate de reglementarea legală a libertății de circulație și ordinului de protecție impune derularea unor cercetări sociologice centrate pe aceste chestiuni specifice, suplimentar analizei sociologice a reglementărilor juridice naționale și europene incidente în materia migrației.

În lucrările destinate sociologiei drepturilor omului ²⁴⁴ principalele teme abordate sunt condiționarea socială a drepturilor omului, relația dintre drepturile omului și nevoile sociale și individuale, relația individ-societate și acțiunea socială, fenomenele sociale anomice, instituțiile și organizațiile sociale, etc.

Dimensiunea culturală a libertății de circulație în contextul integrării europene, conservarea identităților naționale și participarea acestora la construcția identității europene generează întrebări fundamentale. Prin ce mecanisme indivizii celor

---

²⁴³ Raul Delgado Wise, Humberto marques Covarrubias, Ruben Puentes, *Reframing the Debate on Migration, Development and Human Rights*, în *Population, Space and Place*, Published online in Wiley Online Library (wileyonlinelibrary.com) DOI: 10.1002/psp.1783.

²⁴⁴ Maria Voinea, Carmen Bulzan, *Sociologia drepturilor omului*, Editura Universității din București, 2004.

douăzeci și opt de state sunt/pot fi integrați într-o aceeași societate? Cum arată și cum va evolua referențialul normativ-valoric comun care să permită compatibilizarea comportamentelor indivizilor într-o ordine socială europeană coerentă? Cum poate fi creată solidaritatea europeană? Care este raportul optim între autonomia societăților naționale și ordinea socială europeană?

Tipurile de răspuns la aceste întrebări separă adepții convinși ai Uniunii Europene de cei care privesc cu scepticism viitorul acesteia. Dincolo de această separație a pozițiilor, în opinia mea un fapt este central: producția legislativă europeană, transpusă în legislațiile naționale, are drept principală funcție acoperirea, cel puțin parțială, a diferențelor culturale dintre țările membre. Este probabil cel mai complex experiment de inginerie socială, în care normele și instituțiile juridice, dreptul într-un cuvânt, joacă rolul de instrument cheie.

Principala presuposiție teoretică a acestei întreprinderi contrazice perspectiva tradițională asupra dreptului. Tradițional, dreptul era privit ca rezultat specific vieții unei societăți, al interacțiunilor dintre membrii acesteia; normele juridice exprimă viața socială însăși și în consecință poartă marca - și în același timp o exprimă - societății din care rezultă; în acest sens fiecare societate are un drept care-i este caracteristic, cu alte cuvinte diferențele culturale se exprimă în diferențe la nivelul instituțiilor juridice.

Proiectul european modifică substanțial această perspectivă: dreptul este utilizat ca instrument al schimbării sociale; producția legislativă europeană și derivarea acesteia la nivelul legislației statelor membre are rolul, prin intermediul instituțiilor europene și naționale, dacă nu de a unifica, cel puțin de a compatibiliza practici culturale uneori extrem de diferite. Rezistențele culturale locale constituie una dintre problemele importante ale acestui proces. Aceasta ar putea fi, de asemenea, o temă importantă pentru cercetările sociologice de teren, în scopul evaluării eficienței și eficacității instrumentelor normative europene.

TEMA NR. 9

APLICAREA METODELOR SOCIOLOGICE LA REALITATEA JURIDICĂ

De la nașterea sociologiei, în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, sociologia a dezvoltat o serie de metode, instrumente și tehnici de cercetare, al căror scop este obținerea de cunoștințe propriu-zis științifice despre viața socială.

Ca orice știință, sociologia se definește prin obiect și metodă. După o perioadă în care, din dorința de a se întemeia ca știință, a împrumutat metodologii din științele deja mature (curente sociologice ca fizica socială, mecanica socială, perspectiva organicistă din biologie), sociologia a acumulat propriile metode de investigație.

Dacă obiectul său - societatea sau interacțiunile dintre indivizi și grupuri în câmpul social - este împărțit cu alte științe (cum ar fi psihologia socială, istoria,

îndeosebi istoria duratei lungi, practică de Școala de la Annales), instrumentarul tehnic este specific sociologiei.

Voi expune sintetic fazele procesului de cercetare sociologică precum și principalele metode, urmărind perspectiva lui Anthony Giddens, autorul unuia dintre cele mai uzitate manuale de sociologie²⁴⁵, atât în universitățile din România cât și în cele din Europa occidentală. În sinteză, procesul de cercetare sociologică începe cu stabilirea și *definirea problemei de cercetare*; următoarea etapă este *revizuirea dovezilor*, consultarea datelor existente, a cercetărilor întreprinse deja pe tema aleasă; al treilea pas este *clarificarea problemei*, fază în care, pe baza informațiilor culese sau a imaginației sociologice a cercetătorului, acesta elaborează ipotezele sau întrebările de cercetare; alegerea *metodei de cercetare* este următoarea etapă a procesului (în funcție de tema studiată, sociologul poate alege metode cantitative, calitative sau le poate îmbina); *efectuarea cercetării* de teren în scopul culegerii datelor este unul dintre momentele cruciale ale procesului de cercetare, în care formarea teoretică și metodologică a acestuia sunt esențiale, de nivelul acestora depinzând calitatea datelor care urmează să fie analizate; în fine, *interpretarea datelor și elaborarea raportului de cercetare* constituie momentul final al procesului: concluziile cercetării sunt aduse la cunoștința publicului; acestea pot funcționa ca suport pentru alte cercetări sau pot chiar genera întrebări noi, sursă pentru alte investigații sociologice.

Principalele metode de cercetare sunt *observația participativă* (metodă prin excelență calitativă, care presupune contactul direct cu viața cotidiană sau fragmente de viața cotidiană a grupurilor sociale investigate), *ancheta sociologică* (în care sunt utilizate *chestionare standardizate și chestionare cu întrebări deschise*), *experimentele* (unul dintre cele mai celebre este experimentul Zimbardo, referitor la interacțiunile dintre deținuți și gardieni), *istoria vieții* sau *metoda biografiei sociale* (investigarea memoriei colective prin intermediul memoriei subiectului care are informații despre trecutul recent sau mai îndepărtat). Adăugăm la lista metodelor prezentate de autorul menționat analiza *documentelor sociale*, metoda *focus grup*²⁴⁶, *analiza datelor statistice*.

Sociologia juridică sau sociologia dreptului este una dintre sociologiile de ramură; așa fiind, metodele și instrumentarul sociologic utilizat în celelalte sociologii de ramură sunt deplin aplicabile în investigarea fenomenelor juridice. Evident, specificitatea obiectului studiat (dreptul, fenomenele juridice, raportarea indivizilor la normele de drept, efectivitatea acestora, corupția etc.) determină construirea instrumentelor de cercetare în funcție de problema investigată.

De exemplu, în cercetarea relației dintre consilierul de probațiune și persoana supravegheată, una dintre temele de sociologie juridică extrem de studiată, pot fi îmbinate atât metodele statistice (statisticile judiciare oferă date despre intrările și ieșirile din sistem, rata recidivei etc.) cât și metode calitative (interviuri cu persoane supravegheate, cu consilieri de probațiune, focus grupuri, istorii de viață).

²⁴⁵ Anthony Giddens, *Sociologie*, Ed. ALL, București, 1989/2000, p. 577-592.

²⁴⁶ Vezi Richard A. Krueger, Mary Anne Casey, *Metoda focus grup. Ghid practic pentru cercetarea aplicată*, Ed. Polirom, Iași, 2005.

Alegerea metodelor de cercetare este condiționată nu numai de modul de definire a problemei cercetate, ci și de opțiunile metodologice ale cercetătorului: pregătirea metodologică și perspectiva teoretică din care privește subiectul cercetării poate conduce spre alegerea unor metode sau a altora.

TEMA NR. 10

ANALIZA JURISPRUDENȚEI ȘI A LEGISLAȚIEI EUROPENE ȘI DIN PERSPECTIVĂ SOCIOLOGICĂ

Analiza jurisprudenței și a legislației europene din perspectivă sociologică este un subiect prea puțin cercetat până în acest moment. O asemenea întreprindere presupune echipe multidisciplinare de juriști și sociologi, care să analizeze nu doar imensa producție legislativă a instituțiilor europene ci și să desfășoare ample cercetări de teren.

Unul dintre cele mai importante aspecte care trebuie studiat este cel al măsurii în care nou-veniții în statele bogate ale Europei occidentale (zonele preferate de către migranți, atrași de perspectiva unor condiții de viață mai bune decât cele din țările de origine) au realmente acces la drepturile prevăzute de legislația europeană și de legislațiile naționale ale țărilor de destinație. Profilul general al nou-venitului include, în general, un nivel de educație precar, care-l plasează în zona ocupațiilor predominant manuale: ori, cunoașterea drepturilor legale și accesul la realizarea acestora sunt chestiuni condiționate, în societățile noastre, de nivelul de pregătire și, uneori, de cel al veniturilor. Nu întâmplător mass media relatează frecvent cazuri în care persoane provenite din statele estice sunt traficate sau exploatate de grupuri infracționale; sclavia modernă este, din păcate, o realitate a vremurilor pe care le trăim.

Așa cum arătam într-una din secțiunile anterioare, una din marile provocări ale proiectului european rezidă în deplasarea a meri grupuri de oameni din țările de origine către statele bogate din vestul Europei. Libertatea de mișcare în spațiul european presupune integrarea nou-veniților în culturi diferite, caracterizate de obiceiuri, tradiții și modele comportamentale uneori foarte diferite. În general, cei care vizează stabilirea în aceste țări au, în principal, motivații predominant economice; locurile de muncă accesibile sunt de regulă de tip manual, plătite sub venitul minim pe economie.

Chestiunile referitoare la rolul legislației europene au fost deja analizate în conținutul secțiunilor precedente. Menționez afirmația unui judecător german, notată în cursul unui seminar de pregătire din cadrul proiectului: „La mai bine de 10 ani încă există obstacole în calea exercitării dreptului la liberă circulație”. Este, în opinia mea, un semn evident, cu valoare de diagnostic: simpla adoptare a legislației

europene nu este suficientă pentru modificarea realității sociale. În alți termeni, pentru ca instrumentele legale să funcționeze ca agenți ai schimbării sociale este nevoie de o practică îndelungată. Rezistențele locale, determinate cultural, sunt obstacole în cadrul acestui proces de inginerie socială, analizat pe scurt într-una din secțiunile anterioare.

O altă observație notată în timpul seminariilor de lucru desfășurate în cadrul proiectului a fost aceea a diferențelor de perspectivă în analiza spețelor propuse spre analiză ; aceste diferențe nu marcau doar modurile diferite de a privi lucrurile de către magistrații români, croați și germani ci, uneori, erau diferențe de fond în raport cu soluțiile pronunțate de instanțele de judecată europene.

Nimic surprinzător în această constatare: practica judiciară nu este altceva decât o practică socială; ca orice practică socială, ea exprimă moduri de a fi, gândi și simți ; faptul că e vorba aici despre raționamente profesionale de tip juridic nu schimbă în mod fundamental datele problemei: experiențele culturale diferite se reflectă în raționamente juridice particulare.

“Tratatul privind funcționarea Uniunii Europene (TFUE)²⁴⁷ reglementează, în titlul V, Spațiul de libertate, securitate și justiție. Ce este și prin ce se realizează acesta? Răspunsurile care interesează materia noastră se regăsesc chiar în textul art.67²⁴⁸, în conformitate cu care spațiul de libertate, securitate și justiție este constituit cu respectarea drepturilor fundamentale, a sistemelor de drept și al tradițiilor juridice ale statelor membre, pentru a se asigura un înalt nivel de securitate în statele membre, precum și libera circulație a persoanelor”.

Extrasul de mai sus, cu care începe expunerea primei teme, conține referirea la sistemele de drept și tradițiile juridice ale statelor membre: această mențiune, dacă nu cu intenție în orice caz cu nuanță sociologică, exprimă una dintre chestiunile analizate în cadrul temei privind perspectiva sociologică asupra dreptului: dreptul reflectă trăsăturile societății în care se naște iar tradiția juridică este maniera rațională în care aceste trăsături se exprimă. Pe de altă parte, proiectul european propune și presupune obținerea, dacă nu a unei uniformizări în practica judiciară, cel

---

²⁴⁷ **Versiunea consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene, Protocoalele, Anexele, Declarațiile anexate la Actul final al Conferinței interguvernamentale care a adoptat Tratatul de la Lisabona, semnat la 13 decembrie 2007 și Tabele de corespondență sunt publicate în JO C 326 din 26.10.2012, p. 0001 – 0390, și sunt disponibile la adresa <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT>.**

²⁴⁸ Articolul 67 (ex-articolul 61 TCE și ex-articolul 29 TUE): „(1) Uniunea constituie un spațiu de libertate, securitate și justiție, cu respectarea drepturilor fundamentale și a diferitelor sisteme de drept și tradiții juridice ale statelor membre. (2) Uniunea asigură absența controalelor asupra persoanelor la frontierele interne și dezvoltă o politică comună în domeniul dreptului de azil, al imigrării și al controlului la frontierele externe care este întemeiată pe solidaritatea între statele membre și care este echitabilă față de resortisanții țărilor terțe. În înțelesul prezentului titlu, apatrizii sunt asimilați resortisanților țărilor terțe. (3) Uniunea acționează pentru a asigura un înalt nivel de securitate prin măsuri de prevenire a criminalității, a rasismului și a xenofobiei, precum și de combatere a acestora, prin măsuri de coordonare și de cooperare între autoritățile polițienești și judiciare și alte autorități competente, precum și prin recunoașterea reciprocă a deciziilor judiciare în materie penală și, după caz, prin apropierea legislațiilor penale. (4) Uniunea facilitează accesul la justiție, în special pe baza principiului recunoașterii reciproce a deciziilor judiciare și extrajudiciare în materie civilă.”

puțin a unui minim acord asupra unor chestiuni fundamentale, care țin de drepturile civile ale cetățenilor europeni.

Punctul de pornire în acest proces este diametral opus celui tradițional, intern: regulile edictate de instituțiile europene, aplicate de către acestea în mod direct sau prin intermediul instituțiilor și agențiilor naționale au drept scop reunirea indivizilor din această zonă în jurul acelorași valori. Cu alte cuvinte se pornește de *sus în jos* pentru impunerea unor practici sociale; traseul tradițional avea un sens diferit, unele practici sociale repetitive sfârșeau prin a deveni normă. Astfel cum au precizat magistrații prezenți la întâlnirile proiectului, în judecarea unei spețe de multe ori nu este nevoie de recursul la legislația europeană, dat fiind faptul că principiile au fost deja implementate în dreptul intern, soluțiile existând deci în legislațiile naționale; diferențele apar din modul de interpretare diferit

Succesul acestui tip de inginerie socială este deja evident, în pofida euroscepticilor. Pentru a da numai un exemplu, fără a intra în detalii, soluțiile pronunțate de către CEDO au schimbat în bună măsură percepția și atitudinea statului român asupra a două probleme, lăsate în bună măsură nesoluționate de mai bine de două decenii: problema proprietății și a condițiilor de detenție din penitenciare; stări de fapt care păreau absolut firești în urmă cu nici zece ani sunt definite acum, din ce în ce mai mult, drept intolerabile și inacceptabile.

BIBLIOGRAFIE SELECTIVĂ

- Suzan van der Aa, Johanna Niemi, Lorena Sosa, Ana Ferreira, Anna Baldry**, *Mapping the legislation and assessing the impact of protection orders in the European Member States*, Wolf Legal Publishers, 2015; studiul, realizat cu sprijinul Programului Daphne al UE, este disponibil la <http://poems-project.com/wp-content/uploads/2015/04/Intervict-Poems-digi-1.pdf>.
- Irina Alexe, Constantin Mihai Banu**, *Transpunerea directivei prin ordonanță de urgență. Exemple recente din dreptul român și aspecte comparate*, pp.132 – 136, în volumul *Directiva – act de dreptul Uniunii Europene – și dreptul român*, coordonatori: Daniel-Mihail Șandru, Constantin Mihai Banu, Dragoș Călin, Editura Universitară, București, 2016.
- Constantin Mihai Banu**, *Introducere. Directiva – act de dreptul Uniunii Europene*, pp. 15–32 în volumul *Directiva – act de dreptul Uniunii Europene – și dreptul român*, coordonatori: Daniel-Mihail Șandru, Constantin Mihai Banu, Dragoș Călin, Editura Universitară, București, 2016.
- Constantin Mihai Banu, Daniel Mihail Șandru, Dragoș Alin Călin**, *Trends and patterns in preliminary references in courts of Romania. Issues related to the charter of fundamental rights of the European Union and the European convention on human rights*, Law Review, Volume VI, Issue 2, July - December 2016, p. 97-124.
- Maria Bergström**, *Mutual Recognition in Civil and Criminal Justice: Towards Order and Method?*, în vol **Burkhard Hess, Maria Bergström, Eva Storskrubb**, *EU Civil Justice Current Issues and Future Outlook*, Bloomsbury, 2016.
- Michael Bogdan**, *Some reflections on the scope of application of the EU Regulation no 606/2013 on mutual recognition of protection measures in civil matters*, Yearbook of Private International Law, vol. 16/2014-2015.
- Laurence Burgogue-Larsen (dir.)**, „*La Charte des droits fondamentaux de l’Union européenne saisie par les juges en Europe/ The Charter of Fundamental Rights as apprehended by Judges in Europe*”, Cahiers européens nr.10, IREDIES – Institut de recherche en droit international et européen de la Sorbonne, Université Paris 1 Panthéon-Sorbonne, Pedone, Paris, 2017.
- Evelien Brouwer, Damien Gerard**, *Mapping mutual trust: understanding and framing the role of mutual trust in EU law*, EUI MWP; 2016/13, disponibil la adresa <http://cadmus.eui.eu/handle/1814/41486>.
- Geert van Calster**, *European Private International Law*, Hart Publishing, Oxford, 2016.
- Sergio Carrera**, *In Search of the Perfect Citizen? The Intersection between Integration, Immigration and Nationality in the EU*, Brill, 2009.
- Dragoș Călin, Roxana-Maria Călin, Alina Ciolofan, Irina Cioponea**,

- Paula-Andrada Coțovanu, Nina-Paraschiva Gogescu, Anamaria Groza, Andrei Iacuba, Sanda Elena Lungu, Lucia Zaharia, Dorina Zeca,** *Cooperarea judiciară în materie civilă și comercială în Uniunea Europeană. Regulamente adnotate*, Editura C. H. Beck, 2014.
- Wing-Cheong Chan,** *A Review of Civil Protection Orders in Six Jurisdictions*, *Statute Law Review*, vol. 38 1/2017.
- Anatol Dutta,** *Cross-border protection measures in the European Union*, *Journal of Private International Law*, vol. 12, nr. 1/2016.
- Agnieszka Frackowiak-Adamska,** *Time for a European “full faith and credit clause”*, *Common Market Law Review*, Issue 1, 2015, Vol. 52.
- Marie-Pierre Granger,** Orsolya Salat, *Report on mechanisms transposing and enforcing civil rights aiming at identifying barriers that EU citizens and third-country nationals face in gaining (cross-border) access to justice in selected EU Member States*, http://beucitizen.eu/wp-content/uploads/D7.2_Report_final.pdf.
- Helen Hartnell,** *Judicial Cooperation in Civil Matters’ (EUstitia): The Politics of Civil Justice under the EU’s Area of Freedom, Security and Justice (AFSJ)*, EUSA Conference Papers, 2015: EUSA Fourteenth Biennial Conference www.eustudies.org.
- Helen Hartnell,** *A Bird’s-Eye View of the EU’s Civil Justice Policy Field: Discursive and Institutional Dimensions*, EUSA Conference Papers, 2015: EUSA Fourteenth Biennial Conference www.eustudies.org
- Monique Hazelhorst,** *The ECtHR’s Decision in Povse: Guidance for the Future of the Abolition of Exequatur for Civil Judgments in the European Union. European Court of Human Rights 18 June 2013, Decision on Admissibility, Appl. No. 3890/11 (Povse v. Austria)*, în *Nederlands Internationaal Privaatrecht* 2014 (1) p. 27-33. Articolul este disponibil la SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2553110>.
- Călina Jugastru,** *Competența internațională a instanțelor române*, în **Ioan Leș (coordonator), Călina Jugastru, Verginel Lozneanu, Adrian Circa, Eugen Hurubă, Sebastian Spinei,** *Tratat de drept procesual civil. Volumul II. Căile de atac. Procedurile speciale. Executarea silită. Procesul civil internațional. Conform Codului de procedură civilă republicat*, Editura Universul Juridic, București, 2015.
- Dr.iur Inga Kačevska, Dr.iur Baiba Rudevska, Dr.iur Arnis Buka, Mg.iur Mārtiņš Damberg, LL.M Aleksandrs Fillers,** *The Court of Justice of the European Union and the impact of its case law in the area of civil justice on national judicial and administrative authorities (Latvia, Hungary, Germany, Sweden and the United Kingdom)*, Riga, 2015.
- Libor Klimek,** *Mutual recognition of judicial decisions in European Criminal Law*, Springer, 2016.
- Xandra E.Kramer,** *Cross-Border Enforcement in the EU: Mutual Trust Versus Fair Trial? Towards Principles of European Civil Procedure*, *International Journal*

- of Procedural Law, Vol. 2, p. 202-230, 2011 disponibil la SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1995682>.
- Dorothea Van Iterson**, *Recognition and enforcement of foreign civil protection orders: a topic for the Hague Conference?* În vol. *A commitment to private international law: essays in honour of Hans van Loon*, Intersetia, 2013.
- Ruth Lamont**, *Response to the Call for Evidence: Civil Judicial Cooperation*, https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/279291/dr-lamont-evidence.pdf
- Vesna Lazic**, *Procedural Justice for 'Weaker Parties' in Cross-Border Litigation under the EU Regulatory Scheme*, *Utrecht Law Review*, Vol. 10, No. 4, p. 100-117, November 2014. Disponibil la SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2529971>.
- Juliette Lelieur, Laurence Sinopoli**, *La reconnaissance mutuelle à l'épreuve de la coopération judiciaire*, cejec-wp, n° 2009/6
http://cejec.u-paris10.fr/wp-content/uploads/2009/11/wp-2009_6-j-lelieur-l-sinopoli-rce-mutuelle.pdf
- Codrin Macovei**, *Unificarea dreptului contractelor - O perspectivă europeană*, Ed. Junimea, Iași, 2005.
- Valsamis Mitsilegas**, *EU Criminal Law after Lisbon. Rights, Trust and the Transformation of Justice in Europe*, Hart Publishing, 2016.
- Guillaume Payan**, *Le règlement européen n°606/2013 du 12 juin 2013 relatif à la reconnaissance mutuelle des mesures de protection en matière civile: Entrée en application d'un règlement passé quasiment inaperçu*. Lexbase Hebdo édition privée, 2015, Lexbase Hebdo n°603, édition privée. <halshs-01476766>, disponibil aici <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01476766>.
- Neus Oliveras, Raquel Vano (coord.)**, *The European protection order – Its application to the victims of gender violence*, Layout: Grupo Anaya, Madrid, 2015, realizat în cadrul Programului Daphne al Comisiei Europene, disponibil la http://158.109.137.58/epogender2/images/news/Libro/ EUROPEAN_PROTECTION_ORDER.pdf
- Beatriz Pérez de las Heras**, *The Charter of Fundamental Rights as a New Element of European Identity and Beyond* în vol. **Beatriz Pérez de las Heras (Ed.)**, *Democratic Legitimacy in the European Union and Global Governance. Building a European Demos*, Palgrave, 2017.
- Norbert Reich**, *Principii generale ale dreptului civil al Uniunii Europene*, (trad. Constantin Mihai Banu), Editura Universitară, București, 2013.
- Marta Requejo Isidro**, *The Enforcement of Monetary Final Judgments Under the Brussels Ibis Regulation (A Critical Assessment)* în vol. **Vesna Lazic, Steven Stuij, (Eds.)**, *Brussels Ibis Regulation. Changes and Challenges of the Renewed Procedural Scheme*, Springer, 2017.
- Robert Schütze**, *Dreptul Constituțional al Uniunii Europene* (trad. Mihai Banu, Mihaela Banu), Editura Universitară, București, 2012.

- Jens M. Scherpe (ed)**, *European Family Law Volume I. The Impact of Institutions and Organisations on European Family Law*, Edward Elgar, 2016.
- Anna Sievălă**, *Mutual recognition of protection measures in the European Union: Equal protection to all EU citizens?*, Master Thesis, 2016, disponibilă aici http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20140819/urn_nbn_fi_uef-20140819.pdf
- Al.-Ș. Stănescu**, *Cooperarea judiciară în materie civilă și comercială: jurisprudența CJUE privind competența, recunoașterea și executarea hotărârilor*, Ed. Hamangiu, București, 2011.
- Peter Stone, Youseph Farah (eds.)**, *Research handbook on EU Private International Law*, Edward Elgar, Cheltenham, 2015.
- Mihai Șandru, Mihai Banu, Dragos Călin**, *Procedura trimiterii preliminare. Principii de drept al Uniunii Europene și experiențe ale sistemului român de drept*, Editura C.H. Beck, 2013.
- Camelia Toader**, *Cooperarea judiciară în materie civilă și comercială în cadrul Uniunii Europene*, în *Analele Universității din București, seria Drept*, anul 2005, aprilie-iunie.
- Anamaria Toma-Bianov**, *Aplicarea privată a regulilor concurenței în Uniunea Europeană. Acțiunile în despăgubire promovate în fața instanțelor naționale și tribunalelor arbitrale*, Editura Universitară, 2016.
- Begona Vidal Fernandez**, *Victims as Individuals with Rights in the European Union: Their Protection and their Legal Standing* în vol. **Joanna Beata Banach-Gutierrez and Christopher Harding** (eds), *EU Criminal Law and Policy. Values, Principles and Methods*, Routledge, 2016.
- Anne Weyembergh, Zlata Durdevic**, *Judicial control in cooperation in criminal matters. The evolution from judicial cooperation to mutual recognition* în vol. **Katalin Ligeti (ed)**, *Toward a Prosecutor for the European Union, Volume 1, A Comparative Analysis*, Hart/Beck Publishing, 2012.
- Aron, R.** (1967). *Les etapes de la pensee sociologiques*. Paris: Gallimard.
- Becker, H.S.** (1963/1985). *Outsiders. Etudes de la sociologie de la deviance*. Paris: Metailie (traducere realizată de J.-P. Briand și J.-M. Chapoulie).
- Besnard, P.** (1978). „Merton a la recherche de l'anomie”. *Revue francaise de sociologie* 19 (1): 3-38.
- Raymond Boudon** (1977), *Effets pervers et ordre social*, Ed. *Quadrige/PUF*, Paris
- Raymond Boudon, Francois Bourricaud** (1982) *Dictionaire Critique de la Sociologie*, Ed. Puf, Paris
- Chambliss, W.J. Seidman, R.B.** (1971). *Law, Order and Power*. Massachutes: Addison-Wesley Publishing Company.
- Raul Delgado Wise, Humberto marques Covarrubias, Ruben Puentes**, *Reframing the Debate on Migration, Development and Human Rights*, în *Population, Space and Place*, Published online in Wiley Online Library (wileyonlinelibrary.com) DOI: 10.1002/psp.1783.
- Mircea Djuvara** (1995), *Teoria generală a dreptului. Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*, Ed. All, București.

- Durkheim, E.** (1893/1991). *De la division du travail social*. Paris: Quadrige/ PUF; *Diviziunea muncii sociale*, Ed. Albatros, București, 1922/2001.
- Durkheim, E.** (1895/ 2004). *Regulile metodei sociologice*. București: Antet.
- Durkheim, E.** (1897/2002). *Le suicide. Etude sociologique*. (Livre deuxieme: Causes sociales et types sociaux). Cegep de Chicoutimi. (ed. electronică , Jean- Marie Tremblay).
- Anthony Giddens** (1989/2000), *Sociologie*, Ed. ALL, București.
- Richard A. Krueger, Mary Anne Casey** (2005), *Metoda focus grup. Ghid practic pentru cercetarea aplicată*, Ed.Polirom, Iași
- Merton, R.K.** (1957). „*Social structure and anomie*” în *Social Theory and Social Structure*. New York: Free Press (131-160), reprinted în Cressey, D.R, Ward, D.A. (1969). *Delinquency, Crime and Social Process*. New York: Harper & Row.(254-285).
- Pinatel, J.** (1971). *La societe criminogene*. Paris: Calman- Levy.
- Ioan Mihailescu (2000), *Sociologie generală: concepte fundamentale și studii de caz*, Ed. Universității din București, București.
- Sutherland, E.H.** (1940). *White Collar Criminality*. American Sociological Review, 5:1-12, reprinted în Cressey, D.R, Ward, D.A. (1969). (426-432) *Delinquency, Crime and Social Process*. New York: Harper & Row.(349-361).
- Sutherland E.H., Cressey D.R.** (1966) *Principles of Crimnology*. Philadelphia: J.B. Lippincot Co (77-83), reprinted în Cressey, D.R, Ward, D.A. (1969). *Delinquency, Crime and Social Process*. New York: Harper & Row.(426-433).
- Maria Voinea, Carmen Bulzan** (2004) *Sociologia drepturilor omului*, Editura Universității din București.

Titlul proiectului: Protecting the Civil Rights of the European Citizens – Multidisciplinary Approach

Număr de identificare: JUST/2015/JTRA/AG/EJTR/8645

Co-ordonator: - Curtea de Apel Craiova (România)
Parteneri: - Curtea de Apel Suceava (România)
- Fundația Germană pentru Cooperare Judiciară Internațională – IRZ (Germania)
- Tribunalul din Rijeka (Croatia)

Obiectivele proiectului:

Principalul obiectiv al proiectului este acela de a asigura magistraților participanți o pregătire multidisciplinară în domeniul protecției drepturilor civile ale cetățenilor prin prisma celor mai recente instrumente legislative europene adoptate în domeniu.

Proiectul urmărește creșterea nivelului de cunoaștere a legislației europene în materia protecției drepturilor civile ale cetățenilor, identificarea eventualelor dificultăți de ordin practic în procesul de punere în aplicare, dezvoltarea de mecanisme de cooperare eficiente între autoritățile statelor membre ale UE și prevenirea încălcărilor sub orice formă a liberei circulații a cetățenilor Uniunii Europene, abordate și din perspectiva sociologiei juridice.

Acesta propune o abordare practică a diferitelor ipostaze ale cooperării judiciare în materie civilă cu incidență transfrontalieră, abordare care să transpună concret dispozițiile teoretice în realitate și crearea premiselor stabilirii unei jurisprudențe europene comune generată de punerea în aplicare și executarea măsurilor de protecție în materie civilă cu implicații transfrontaliere prevăzute de Regulamentul (UE) nr. 606/2013.

Perioada de implementare a proiectului este de 12 luni, 01.06.2016 – 31.05.2017.

Bugetul total al proiectului este de 210.946 euro (TVA nu este inclusă), din care Comisia Europeană va contribui cu 168.757,10 euro, reprezentând 80 % din valoarea totală eligibilă a proiectului.

Grupul țintă al proiectului: 75 magistrați din România, Germania și Croatia.

Activitățile proiectului:

În concret, programul constă în organizarea a trei sesiuni de pregătire intensivă a magistraților, în România, Germania și Croatia, cu scopul de asigura pe de o parte, pregătire juridică de specialitate în domeniul măsurilor de protecție în materie civilă, în special Regulamentul (UE) nr. 606/2013, dar și a celor mai recente instrumente europene în domeniul cooperării judiciare în materie civilă, iar pe de altă parte, pregătire în domeniul sociologiei juridice, astfel încât magistrații să beneficieze de o instruire multidisciplinară în domeniul protecției drepturilor civile ale cetățenilor în spațiul european. Scopul unui astfel de demers profesional, ce implică un schimb de experiență între judecătorii statelor membre ale Uniunii Europene, constituie premisele îmbunătățirii calității actului de justiție. Produsul final al proiectului constă în prezentul ghid cu tema „Studiu legislativ și sociologic privind măsurile de protecție în materie civilă”.

www.editurauniversitara.ro